

**HISTÒRIES DE
MUNTANYA I
DE VORA MAR**

© D'aquesta edició:

Amb la col·laboració dels Ajuntaments d'Alcoi (Biblioteques Municipals) i Benissa (Regidoria de Cultura), l'Acadèmia Valenciana de la Llengua i la Biblioteca Valenciana

© Il·lustració de la portada: Jordi Valor i Serra

© Del text: Jordi Valor i Serra

Editors: Eugeni Sempere Reig, Vicent Cabanes i Fitor

Coordinació editorial: Josep Lluís Santonja (Biblioteques Municipals d'Alcoi)

Edita: SCA Edicions

Maquetació i impressió: Comercial Gráfica

DL: A-135-2009

ISBN: 978-84-612-9837-2

JORDI VALOR I SERRA

**HISTÒRIES DE
MUNTANYA I
DE VORA MAR**

EDICIÓ A CURA DE
Vivent Cabanes i Fitor
i
Eugeni Sempere Reig

ALCOI
2009

ÍNDEX

Introducció dels editors	9
Nota biogràfica	11
Narracions alacantines de muntanya i voramar ..	15
Pròleg de Joan Valls Jordà.....	17
Pròleg	19
La cosina Agnés	23
Una aventura en el tren	51
Un aplec en Sant Esperit.....	67
La sirena de l'illa	83
«Rapsòdia» tràgica.....	117
Claudina va a estisorar	137
Lina Morell, un cas apassionant	165

INTRODUCCIÓ DELS EDITORS

El projecte de reedició de l'obra en valencià de Jordi Valor i Serra va sorgir d'una opció de treball que ja fa temps ens va encomanar el professor n'Emili Casanova. Amb tot, la nostra intenció, després de revisar els textos, no era fer una edició crítica sinó una edició popular que divulgara la seua obra, la d'un escriptor alcoià que, fins i tot en èpoques adverses, no dubtà a escriure en la llengua pròpia perquè “era l'impuls del cor i al cor no se li mana”, tot fent palesa una consideració ferma cap a la nostra llengua, lliure de prejudicis i amb una clara consciència unitària respecte a totes les seues varietats, cosa que, malauradament, a hores d'ara encara no s'ha assolit plenament. Per això la nostra edició no podia col·lidir amb la normativa vigent, havia de ser apta per a ser llegida per tothom i també perquè se'n fera ús com a llibre de lectura en escoles i instituts. Així, comptat i debatut, la nostra tasca ha estat, d'acord amb les Normes del 32 i coherent amb la intencionalitat que rau en el nostre autor, subscriure un registre estàndard per corregir el desori lingüístic que representava la

vacil·lació ortogràfica, la incoherència morfològica i la castellanització morfosintàctica i lèxica inconscient, resultat no solament de les limitacions inherents a la seua condició d'autodidacta —en una època mancada de mitjans per adquirir una formació adequada en la nostra llengua— sinó també de la manipulació que la seua obra va patir per part d'alguns editors i correctors que, d'acord amb els temps, hi aportaren les seues pròpies i particulars propostes lingüístiques o d'estil. Així, amb la millor de les intencions, hem volgut dotar el seu text d'una llengua lliure d'opcions contradictòries i castellanitzades, tot respectant al màxim la sintaxi —de vegades recargolada— l'estil i la barreja lèxica oriental-occidental que fa ús el nostre autor. Finalment només ens resta agrair la gestió de Josep Lluís Santonja, que ha fet possible aquesta publicació.

Vicent Cabanes i Fitor
Eugeni Sempere Reig
Alcoi - 2009

NOTA BIOGRÀFICA DE JORDI VALOR I SERRA

Jordi Valor i Serra va nàixer a Alcoi el 12 d'octubre de 1908, en la casa del carrer de Sant Francesc que actualment té el número 54. Els seus pares, que tenien una botiga de queviures en la citada casa, eren també alcoians. I també ho eren els seus avis i els seus besavis, camperols en masos alcoians. Jordi Valor va fer estudis de magisteri en l'Escola Normal d'Alacant. Començà a escriure als setze anys, en publicacions alcoianes. Entre 1926 i 1931 va col·laborar en l'*Almanaque hispano-americano* i es va relacionar amb escriptors i poetes americans. Quan encara era molt jove va llegir les *Poesies valencianes* de Teodor Llorente que li obriren els ulls al conreu literari en la pròpia llengua. Poc després va començar a escriure en valencià en els periòdics d'Alcoi i de València. «Era impuls del cor i al cor no se li mana», escrivia l'autor. L'any 1929 va visitar l'Exposició de Barcelona i va entrar en contacte amb la literatura catalana, especialment la de la Renaixença. Autors com ara Verdaguer, Maragall o Guimerà li varen descobrir el món de la

nostra literatura. Des d'aquell moment va ser un lector empedreït d'obres en la nostra llengua, especialment de novel·les i narracions curtes, però també de poesia i tot tipus de literatura. També va ser un gran lector d'obres en llengua castellana, sobretot dels autors del segle XIX com ara Benito Pérez Galdós, Juan Valera, José María de Pereda, Emilia Pardo Bazán, Armando Palacio Valdés, etc., i també en francès, llengua aquesta que llegia amb fluïdesa.

L'any 1930, acabat el servei militar a Alcoi, i després d'haver aprovat les oposicions, ingressà en el cos de mestres nacionals i ocupà la plaça de Calbera, un petit poble del Pirineu Aragonés, en la comarca de l'Alta Ribagorça, a on va fer de mestre d'escola durant quatre anys. Aquell meravellós paisatge muntanyenc dels Pirineus, el fet de descobrir que a Calbera es parlava un català quasi idèntic al seu valencià d'Alcoi, la seua forta vocació docent i l'entusiasme i la il·lusió de la seua joventut –només tenia 22 anys d'edat– foren els elements que determinaren que l'estada en aquell poblet restara marcada a foc en la seua ànima durant tota la vida. Escriu Jordi Valor: «el sentiment ruralista de la llar s'afermà en mi i aquelles muntanyes i cims em recordaven diàriament les meues serres nadiues de Mariola, Aitana i Carrascal. Si el destí m'arriba a portar a terres planes crec que m'haguera ofegat de tedi». Jordi Valor va ser sempre un enamorat de la naturalesa i de l'excursionisme. Als Pirineus no es deixà cap racó per visitar. Sobre els mateixos castells pirinencs llegia les heroïques aventures de Tallaferro i Gentil, els herois de l'epopeia verdagueriana del *Canigó*. I en aquelles terres va escriure la primera novel·la alcoiana, *L'encant de Mariola*. L'estiu de 1977, quan Jordi Valor ja tenia prop de seixanta-nou anys, vaig tindre la satisfacció de portar-lo a Calbera, després de més de quaranta-tres anys d'absència. Es va trobar el seu estimat poblet quasi

deshabitat i una mica ruïnós, però encara va tindre la gran satisfacció de trobar algunes persones que el recordaven, entre les quals algun antic alumne. De les terres pirinenques va passar a exercir la docència en la població de Calp (la Marina Alta) i després el destinaren a Castalla (l'Alcoià).

La guerra que va flagel·lar cruelment les terres d'Espanya entre 1936 i 1939 el sorprengué a Castalla. Va ser mobilitzat i destinat a Chinchilla, a on va romandre fins que s'acabà la guerra. A darreries de l'any 1940 va arribar a Benissa com a Mestre Nacional *depurat*, segons paraules del propi Jordi Valor. En aquella meravellosa població de la Marina Alta va passar díhuit anys de la seua vida, hi varen nàixer les seues dues filles —el seu fill havia nascut abans a Alcoi—, va exercir la docència d'una manera apassionada i va deixar un record gratíssim en molts benissers que encara recorden i idolatren el seu mestre. A Benissa va ser a on va escriure les seues obres més significatives. L'any 1958 el destinaren a Alcoi, al grup escolar de la Uixola, a on jo el vaig conèixer l'any 1960. L'any 1973, als seixanta-cinc anys, es va jubilar per motius de salut. El 30 de setembre de 1984, quan li faltaven pocs dies per a complir els setanta-sis anys, va morir en el seu Alcoi natal que sempre va estimar i va enyorar tant.

Jordi Valor i Serra és autor d'una nombrosa producció literària entre la qual cal destacar *Històries Casolanes* (1950), *Narracions alacantines de muntanya i voramar* (1959), *Lina Morell. Un cas apassionant* (1964), *Miscel·lània alcoiana* (1964), *La nostra serra de Mariola i la seva llegenda bimil·lenària* (1970), *L'etern femení* (1978 i 1982) i «Narcís el benidormí» i, en castellà, *Ducado de Bernia* (1954), *Rescoldo del Islam* (1960), *Costumbrismo alcoyano* (1973), *Tres historias solariegas de las montañas de Alcoy* (1975) i *Dos novelas de aquella retaguardia* (1980).

Eugeni S. Reig

1

**NARRACIONS
ALACANTINES
DE MUNTANYA I VORAMAR**

Pròleg de Joan Valls Jordà

A LA MEMÒRIA IMMORTAL
DE GABRIEL MIRÓ

Ulls de serenitat i dolçor inefables que veuen en la terra la glòria del cel. Per als que sentim envers la terra mare el profund amor que ens mereix la divinitat, la figura de pau de Miró, el profeta del paisatge alacantí, serà perdurable com aquesta terra providencial que ens ha fet i ens sosté.

Miró, descendent directe del Rabí de Galilea: Per damunt de la blavor mediterrània has portat des del fons de la Palestina la llum celestial que des que tu passares fulgeix com cosa nova per les assolellades muntanyes i marines de la terra d'Alacant.

Germà de cor de tots els homes del món, sols en aquell poeta català que fou Jacint Verdaguer trobe jo un company digne de la teua ànima excelsa. En la llengua de Castella has estat el primer a dir als espanyols que el cel pot estar en la terra; però no tots són els escollits per a trobar en les espines i en la fel la dolçor sobrehumana de gojar el dolor i de sofrir amb resignació la sabata que esclafa la viola.

Tes germanes les palmeres i els ametlers florits encara se'n recorden de tu en la nostra terra. I els esperits delicats que es recreen amb les flames enlairades al cel com lluerns d'idealisme en la nit de sant Joan, no oblidaran mai que tu passares, perquè

en els teus llibres t'has deixat les millors joies que guarden les essències més pures de la nostra terra en eixos sagraris dels esperits selectes que són les biblioteques.

I en la terra d'Alacant t'has deixat espurnes de foc –del foc de sant Joan, tan arrelat a nostres muntanyes–, perletes de l'aigua –de l'aigua de nostra mar, tan clara, tèbia i assolellada–, meravelles de Déu. Del bon Déu que volgué fer de nostra terra... la millor del món.

J. V.

PRÒLEG

Com un curós enamorat, quina bella imatge inspiradora és la terra nadiua i sos hòmens, aquestes *Narracions alacantines de muntanya i voramar* vénen a omplir joiosament el gran buit que des d'èpoques ja força llunyanes s'observa en la prosa valenciana. Jordi Valor és un veritable i entusiasta narrador. En els seus escrits, el paisatge, l'anècdota, els personatges, van mostrant-se en llurs vivències i reaccions amb una mesurada bellesa plena de serenitat. Es diria que en aquestes pàgines discorre la vida humana sense la psicosi característica del temps d'avui. Es diria que tots els àmbits on bateguen i viuen les seues criatures són amerats delitosament per la llum llatina de la Mediterrània. I en llegir aquestes bellíssimes narracions ens ve de sobte al seny l'ampla meditació que essencialitzen aquests mots: pau, simpatia i pàtria benivolguda.

L'escriptor alcoià Jordi Valor ja ens donà fa uns anys proves mestrívoles del seu bell art de novel·lar: aquelles delitoses *Històries Casolanes* on manifestà amb la més acurada habilitat les seues fines possibilitats de narrador. Ningú a la comarca d'Alcoi havia recollit amb tan bell colp de gràcia les

llegendes i històries alcoianes com Jordi Valor. Els personatges i els fets hi són traçats amb una plasticitat de vívid relleu, mentre al fons s'escolten, com la remor d'una font sots la roca, les vastes pregoneses de l'amor congènit a la terra mare, identificada amb la més pura fidelitat, a les comarques alacantines d'Alcoi i la Marina.

Ara la ploma de Jordi Valor, en un signe felicíssim de continuïtat ens ofereix unes *Narracions* ambientades al nostre país, dient-nos agradívolament que l'abast que pot tenir el bon conreu de nostra llengua és immens. I açò és francament aconhortador.

Que se n'adonen els indiferents, els que diuen que la literatura valenciana té un camp reduït d'expansió. Noms ben respectables comencen a guaitar amb veus d'universalitat, demostrant amb obres –proves d'amor– que la nostra llengua pot seguir el seu curs patriòtic i històric davant el món. València, junt a Catalunya i Balears, remou el seu destí de cultura amb la poderosa raó dels seus escriptors nadius. I açò no és indigenisme a ultrança ni xovinisme de pirotècnia més o menys folklòrica. És la legítima vigència d'una força espiritual que actua per damunt de tot terme episòdic i vol dir que l'esperit creador no ha mort en el nostre idioma i es revifalla joiós, aixecant-se amb el seu poder innegable, fidel a la trajectòria del seu destí històric.

La personalitat literària de Jordi Valor es congria a consciència entre la boniquesa estètica i un cabal de cultura viva, recollida, més que als llibres, en l'observació directa de l'home i el paisatge. En aquest llibre s'hi troben la criatura que viu, els objectes volguts, els sentiments humans, el succés relatat i la nostra formosa terra alacantina, amb una claredat i senzillesa generoses, amples, tot ple de senderes assolellades i reblit d'aqueix vitalisme sobirà que irromp, august, entre la tendresa

meditativa i la felicitat patriarcal. I així com la delectança dels nostres paisatges inspira un desig d'afincament, Jordi Valor s'atura a Benissa, poble d'inconfusible caire mediterrani, i escriu amb una noble rusticitat, amerada d'autèntica cultura, les seues narracions, perfectes de gràcia humana i mesurades amb una sensibilitat lluminosa, dignificada per un llenguatge riquíssim, emprant-hi mots antics i usuals amb l'esma d'una experiència lliure d'enfitadora erudició i compenetrat amb la més ferma arrel als designis patris que l'encoratgen i a la millor idealitat de l'escriptor: ésser comprés per tothom.

Joan Valls Jordá
Alcoi

LA COSINA AGNÉS

I

La Foia de Castalla és una de les contrades més definides del migjorn de l'antic reialme de València. Voltada per les muntanyes de la Carrasqueta de Xixona, el Maigmó, el Carrascal d'Alcoi i els tossals orientals del riu Vinalopó, inclou dins de tan definit recinte les quatre anomenades viles d'Ibi, Onil, Castalla i Tibi, a més de munió de masos solitaris, cases de camp magnífiques, grandotes, d'obra vella i parets grogues pel sol de segles. La nostra història tindrà per escenari una d'aquestes masades, aixecada fa tres o quatre segles, de la qual era propietari un vell noble alcoià, els avantpassats del qual tingueren llur casa senyorívola a la plaça de Sant Agustí d'aquella ciutat, en el lloc on avui existix el Cercle Catòlic d'Obrers i el Teatre Calderon. Mes deixem els propietaris per a veure la propietat i els seus actuals habitants.

Cristòfol i Roser s'anomenaven els feliços mortals que un dia de principis d'aquest segle XX van entrar a conrear les amples terres secanes i les formoses hortes del Safareig d'Scals. Cristòfol era un jove robust i fornit, noble i honradot, a qui el senyor Jeroni d'Scals viu tan a propòsit per a mitger seu que després de conegut no el volgué perdre. La jove

novençana, moreneta, graciosa i activa com ardidada formigue-
ta, era també filla de pagés de les muntanyes d'Alcoi. Roseret
li deien i ausades que portava una bella roseta a cada galta.
Cristòfol, fill d'Ibi i avesat als fatigosos treballs de l'horta,
trobava el Safareig massa gran per a ell; però l'amo, afectuós i
noble vellet de blanca barbeta retallada, li féu veure amb com-
plaença que les terres secanes no són pas tan exigents de tre-
ball com les de l'horta; a més que devia buscar-se un minyó o
dos que l'ajudaren com a criats, que per a tot donava aquella
terra fèrtil i agraïda. I un dia tindria fills el matrimoni i creixe-
rien i podrien passar sense els criats de fora.

Total, que el jove matrimoni fou convençut i un diumenge,
després d'oïr missa a la parròquia d'Ibi, s'acomiadaren de la
Verge dels Desemparats, patrona, i amb el carro carregat dels
mobles novells que amb els seus estalvis de fadrins s'havien
comprat, mamprengueren la baixada des de la neta i indus-
triosa vila dels joguets cap al mas del seu pervindre. La car-
retera que hi menava, llavors plena de clots i bonys, és el vell
camí que per a construir el pantà de Tibi hagueren d'obrir els
homes, regnant el bon monarca Carles III. A l'hora o poc
menys de caminar darrere del carro carregat –la novençana,
Roseret, no volgué pujar tampoc preferint anar caminant vora
son espòs contemplant els humils trastets de l'aixovar nup-
cial– veren a la dreita d'aquell camí la gran construcció del mas
que els esperava.

Cristòfol agafà la mula del ramal i la conduí per una drecera
que desviava cap al Safareig. Al sotragar de les rodes aparegué
pel cantó del celler el senyor d'Scals amb un netet de sis o set
anys que ja esperava els nous mitgers. Els donà la benvinguda
des d'aquell moment com a nous fills de la casa i amb l'ajuda
d'un pagés veí que amb el senyor i el nét estava, prompte
descarregaren el senzill mobiliari dels nous mitgers.

Roseret, la nova ama del Safareig, fou rebuda per la senyora Clotilde, casera i cuinera del senyor Jeroni d'Scals, la qual senyora li féu els honors de mostrar-li les habitacions del mas. Les que usarien ells, els mitgers i criats, i les que es reservaven per a la família de l'amo quan vinguera a estiuajar unes poques setmanes a l'any.

II

Tres dies estigueren en Jeroni, na Clotilde i el xiquet amb els nous vinguts en el mas. Roseret aprengué de na Clotilde algunes finors culinàries i alguns procediments per a tractar els mobles fins de les cambres dels senyors; per bé que amb l'absència d'aquestos sempre havien d'estar enfundats i les habitacions fosques. En Jeroni acompanyà Cristòfol per totes les llenques de terra secana, de vinyes i ametleral que pertanyien al mas. Visitaren les hortes de la sènia dels oms. L'escalonada d'oliveres que baixava cap al llit del riu Montnegre, que ve quasi sec de la marjal d'Onil. Tot ho reconegué molt bé el nostre Cristòfol i es féu càrrec en conversa amb l'amo de les parelles de mules o muls que devia tindre a casa per al conreu d'aquelles terres, el mateix que dels minyons a jornal que necessitava: almenys dos.

I així començà la vida pagesa del novell matrimoni en el mas del Safareig. L'amo se n'anà a la seua residència hivernal en Alacant, i Cristòfol i sa muller es quedaren en el mas, gojant-se amb aquelles amples cambres en solitud, avui buides, però que a la fi de l'anyada resplendirien amb els muntons de blat, ametles, garrofes, dacsas, el mateix que els cons i gerres del celler es nodririen amb milers de cànters de vi i centenars d'arroves d'oli.

Prompte els novençans tingueren els dos auxiliars que els mancaven. L'un, Nassiet, era fill d'Onil, de divuit anys, prim i nerviós, bru i feiner; l'altre, Ximo, era major, eixit de quintes, més pausat amb els quefers, sense cap pressa per a res. Era del caseriu de les Barraques, en terme de Castalla i ja prop del pantà de Tibi. Cristòfol trià el Ximo per als treballs de més esme, el mateix que per a portar l'aladre amb les dues bèsties junyides; i el Nassiet era més apte per a les feines de rapidesa i esforç personal, que era el que li encarregaven. La Roseret corria amb la neteja del mas i de tindre'ls el menjar preparat per als tres homes i ella. N'era molt, de curiosa i endreçada en la cuina, i els seus comensals li celebraven els plats de calent el mateix que els fregits que a la nit els preparava. I la vida transcorria amb serenitat i pau de Déu en aquella formosa masada, en el pinar fronter de la qual –tres o quatre-cents pins verds d'alta copa– solia cercar pinyons la jove pagesa quan no tenia res a fer en el mas.

Els pinyons els enviava a una cosina que tenia botiga en Alcoi i aquella els venia per la menuda per a salsetes i pilotes que tan acostumades a guisar són les dones d'aquesta ciutat. I si li donava poc o molt anaven a mitges en el negoci; Roseret ho arreplegava pensant que... tota pedra fa marge, i ells havien de pagar encara set-cents o vuit-cents duros pels dos animals que tenien a l'estable.

Però... Déu ajuda a qui té bona voluntat. La primera anyada fou esplèndida. I no sols en les collites de la terra sinó que també en el petit ramadet de casa: les vuit ovelles que els pasturava un ramat veí tingueren una dotzena d'anyells que donava gust de veure botar; les llocades posades per Roseret amb dues gallinetes americanes també multiplicaren l'aviram del corral i fins a la mestressa i administradora de tot allò, la tendra i acenciada ama, també li vingueren abans de l'any de casada

les glòries de la maternitat: un fillet que fou la més gran de les alegries del satisfet Cristòfol. Ja en tenien un, de passerell, per a alegrar amb el seu nyic-nyec el tranquil niu establert al vell mas.

Allò li féu trencar a Roseret el costum d'eixir de casa alguna estona a buscar pinyons; ja no s'atrevia per si el menudet es desvetlava en la seua absència i s'esgarrifava de plorar. Les dones alcoianes hagueren de buscar-se'ls en altres botigues d'ultramarins encara que no fossen tan fresquets com aquells. Quatre o cinc anys després ja tornava a tenir-ne la cosina, de pinyons del Safareig; però aquells ja no els buscava la mare sola, sinó que els arreplegaven, en colla gojosa, Roseret i tres fillets més que es deien Peret, Joan i Víctor; i un que en quedava al mas guardat per Angeleta, una minyona de setze anys que hagueren de buscar per a l'ajuda de la jove camperola que no podia ja sola amb tanta càrrega.

III

¡Quina bona regina hagués fet nostra pagesa del Safareig! Hem dit quatre fills, ¿eh? Car sí, quatre van ser els primers, mes després en vingueren altres quatre: Tonet, Sidoro, Llätzer i Tomàs. Tots mascles, com veu el lector; fou miracle que mai vingué bessonada. El Cristòfol estava content amb la seua valenta muller perquè prompte no tindria jornalers forans a dins de sa casa. Malgrat tenir el Safareig tanta terra secana i d'horta el mitger ja no s'esglaiava de res. Ja eren molts braços d'homes i homenets dins la vella masada. Bracets que anaven creixent amb prou pa i ventura i quant menys se n'adonaren Peret, el major, ja enfonsava la rella de l'aladre amb valent puny en les durícies del restoll. La pobra mareta de tota la

niuada era la que no estava molt contenta perquè veia que eren moltes bragues a apedaçar, molta roba a preparar i amb aqueix pas mai no tindria la satisfacció de passar-se'n sense aquelles minyones del servei. Des dels tres o quatre infantaments darrers que esperava la filleta; mes Déu no volia complaure-la i cada vegada, en nàixer l'infant i veure'l masclet, deia la pobra: «No res, Cristòfol, a l'altre serà.» I Cristòfol ja començava a pensar si seria o no seria mai aquella gran satisfacció de tindre una filleta la seua muller.

Mes tot arriba en aquest món, i la noia arrivà. El nové dels rebrots d'aquell sanot tronc fou la xica desitjada. La valenta Roseret donà gràcies a Déu perquè li havia concedit el desig de tota la vida. La batejaren solemniament a la parròquia d'Ibi i fou padrina la cosina d'Alcoi, que seguia venent en sa botiga pinyons del Safareig. El padrí fou un germà del pare i sobresequier del rec de les fonts del Molí. Li posaren per nom Agnès, iniciativa de la mare perquè una besàvia d'ella el portà i ja no n'hi havia hagut altra; i ningú no gosà contradir-li a l'augusta mareta. La noieta tirava en la fesomia al pare, bruna, cara ovalada, ulls grisos i la pell un poc pigoseta: fou una joguina per a tots els germans i també per al pare; per a la mare ho fou prou menys, perquè a l'any vinent en tenia un altre, de xicot, que fou el primer de la segona sèrie; li posaren Ramon i en avant ja haurien de fullejar el calendari per a trobar noms de baró. Els majorets dels germans ja pensaven que n'hi eren prou, a casa, però qualsevol li ho solta al pare. Aquest, en nàixer el Ramon, digué que esperava una altra femelleta per a ajuda de la mare, tan atrafegada per la feina del mas; mes aquell misteri sols Déu l'entenia. I aquella reflexió no fou obstacle perquè als dos anys en vingués un altre, de xicot, al Safareig. Llavors pensà Cristòfol que si buscant un altra noia havien de vindre'n encara vuit més, de minyons, ja era massa càrrega per

a un matrimoni cristià: si ell fos moro, amb quatre dones només, no l'hi aniria de passar d'una cinquantena de fills. ¡Allà Mahoma!

I aquell darrer rebrot, a qui li posaren Quiquet de nom, fou el caganiu de la família. Com que el treball tot ho santifica i el prou pa tot ho adoba, aquella nissaga es crià sanota i forta, la mortalitat fou nul·la en el Safareig i quan menys se n'adonaren Roseret i Cristòfol ja en tenien un servint el rei a Melilla. No podia queixar-se la pàtria d'aquells humils pagesos alacantins. Com el primer, Peret, en contà al retorn prou coses, de patiments i de fam per les terres del Rif, i el matrimoni anava fent estalvis gràcies als nombrosos braços dels fills que ja s'encarregaren de tots el conreus de la masada, Roseret, la mare, s'entestà que el segon, Joan, fos lliurat amb diners d'anar al servei; i malgrat son aspecte fornit i colrat, el metge militar li trobà no sé quins mals interiors que no li permetien fer la vida militar i fou declarat inútil des de la Caixa de Reclutes i tornat a casa. Però això no es podia fer amb tots. I el Víctor tingué sort i serví a Alacant, el Pepet anà a Pamplona i ja no s'esglaiava ningú d'allò. I és que en la mili, el noi que s'acovardix, acovardix els pares i tot són ja covardies i pensaments negres.

IV

Maria, la cosina d'Alcoi que tenia botiga al carrer de Sant Francesc i venia els pinyons del Safareig era d'edat parella a Roser, filla també de pagesos de La Canal, i tingué vuit fills. Ambdues cosines varen ser prou fecundes, mes coses de la naturalesa, així com la nissaga de la Roser campà tota amb la fortalesa del camp lliure i assolellat, el pinar frontier al mas i la tasca del viure afanyat dels llauradors, dels vuit fills de la Maria,

nascuts en una caseta estreta i humida d'aquell carrer alcoià, sols en pogué fer campar un, Carlets, que no li tenia gens d'afició a la botigueta de sos pares. Era el penúltim de la sèrie, i dels amics que féu a l'escola dels Maristes en tingué uns molt eixidors al camp i potser per allò mateix es lliurà dels microbis de la pigota, de la pallola, del crup... i altres infeccions que s'havien emportat cap al cementeri els set germanets: tres nois i quatre noies; molt ben repartidet com veiem.

La lligassa de la botiga de vi, oli i vinagre i endemés salses, xarops i pinyonets no li deixava a na Maria la llibertat per a anar molt sovint a veure sa cosina Roser al Safareig, molt més afortunada que ella en l'assumpte dels fills; mes el xicon, Carlets, li prengué gust a la vida del mas en un dels viatges en què acompanyà sa mare, i quan aquella se'n tornava als tres dies –més temps no podia deixar-se el marit sol en la botigueta alcoiana– li demanà que se'l deixàs amb ells allí; a estudi no anava per ser el temps de les vacances estiuenques; podia enviar-li els llibres amb l'ordinari d'Ibi i ell estudiaria al mas i en donaria, de lliçó, als cosins d'edat pariona, que bé l'havien de menester.

Molt hagueren de pregar-li-ho a na Maria perquè s'avinguera a deixar-los el fill. Mai se n'havia separat d'ell; sent pubill això és fàcil de comprendre, mes la cosina Roser i sobretot els tres minyons darrers, Agnés, Ramon i Quico, foren tan tossuts en el pregar que per fi Carlets restà al mas, i sense soltar una llagrimeta, mentre la pobra mare sanglotava al pujar al carro amb què el Sidoró la va portar a Ibi per a agafar el cotxe de línia. Consells al «fill seu» no li'n mancaren a l'arrancar la mula i fins la cosina Roser hagué de dir-li:

–Ves-te'n tranquil·la, dona, que ja veus que jo sé criar-ne. Carlets arreplegarà salut en un mes per a cinc anys d'enverinar-se en el vostre piset fosc i humit de la ciutat.

Tres dies després rebia pel mitger de la Foia de la Perera –una altra masia veïna a l’altre costat del riu–, que baixava d’Ibi, els llibres que l’ordinari li havia portat d’Alcoi. Eren: Gramàtica, Aritmètica, Geografia, Història i a més el premi de fi de curs que era la *Vida de Cristóbal Colón*, relligat amb tot luxe de planxes daurades i fons verdós.

Carlets era de la mateixa edat que Ramon: dotze anys aleshores; Agnés en tenia tretze i Quiquet, deu. Com veurà el lector, s’ajuntaren prou bona colla per a passar-ho bé. Des de lluny es veia que la xica portaria les de perdre en les aventures i malifetes.

Aquestes començaren prompte. És clar que els primers dies allò dels llibres fou pres molt seriosament. Tan seriosament ho viu la mare que no gosà de dir-li al mestre rural, que per allí anava una hora cada dos dies a donar-los lliçó als tres menuts, que deixara d’anar-hi. El Carlets era massa jove per a fer de mestre dels cosins. Amb l’Agnés encara en serviria perquè era ella seriosa i aficionada; però els altres dos... en fi, alguna estona de llegir, bé; més, no. La noia li prengué gust a la *Vida de Cristóbal Colón* i agafava el llibre fins quan no hi era hora de classe. També li agradaven els versets antològics que portava la Gramàtica de FTD. I se’n recordava de les firmes o signatures que solien ésser: Gabriel i Galán, Josep Selgas, Ruiz Aguilera, Zorrilla i algun més.

A Ramonet i a Quiquet els posava Carles mostres de lletra anglesa tan ben dibuixada com podia, però aquells no passaven mai de les tres ratlles que no estigueren cansats de tant d’escriure. Els posava multiplicacions per tres o quatre xifres perquè el deixaren més temps tranquil repassant ell la regla de tres composta o llegint les produccions ramaderes de l’Austràlia. I quan les feien malament, que era el més freqüent, se’n cansava primer el mestre de repassar que els deixebles

d'observar l'error. Total, que uns i altres ho deixaren per al tardet, quan vindria Ginés –que era el mestre rural–, que a ell sí que li'n tenien de respecte i por, perquè tenia vora de trenta anys i havia ensenyat quasi bé tots els germans.

Mentrestant, Carlets gojava respirant a ple pulmó l'aire i el sol que tant mancava en el seu carrer estret de la ciutat. De vegades li contava a Agnés les funcions de teatre que havia vist: “Los Cadetes de la Reina”, “La Tempestad”, “El tambor de granaderos” i també les comèdies valencianes que feien Broseta i Pepe Alba: “Les Barraques”, “El Bord”, “El voler i l'ambició”. I la noieta que era aleshores una espigada donzella de cabells bruns com l'aranyó, epidermis morena i un poc pigoseta i uns ulls grisos plens de sorna i picardia, li digué una vegada:

–Mira, cosinet. A l'hivern quan en facen de funcions d'aquestes, escriu-me i aniré vuit o deu dies amb vosaltres. Tinc ganes de veure el món per un forat. No crec que ma mare m'ho negue.

Carlets ho trobà molt encertat. Cap al gener o febrer, que és quan les companyies d'aficionats d'Alcoi estan en major activitat de sarsuela, ja l'avisaria.

Mentrestant, als dos cosins els contava les pel·lícules de William Duncan o d'Eddie Polo i quan s'encontraven al camp ells les feien també, fent d'indis i *cow-boys* o fent galopar la burreta de la sénia com si fos un pura sang de les prades del *Far-West*.

V

D'aquella estada del Carlets al mas hi hagué un episodi que fou sonat entre els pagesos de la contrada. Un matí de primers de setembre envià el pare al Ramonet perquè enganxara la

somera –així diuen allí a la femella de l’ase– a la barra de la sènia perquè traguera aigua per a regar al vespre les hortalisses. Com la feina era descansada i el lloc ombrívol i agradós per la frescor de l’arbrat espès que cobrix la canal i part de la bassa, els dos minyons restants pensaren anar-hi també així com acabaren d’esmorzar. La pubilla Agnés, que agranava l’ampla entrada del mas, els digué al veure’ls anar darrere del Ramon:

–¡No en féu una de les vostres i avant!

–¿Per què? –li retrucà el Quiquet–. ¿Creus que som capaços de córrer amb la somera i no traure l’aigua?

–Proveu si sou valents, que ja sabeu el pare com les gasta.

I sense més paraules els dos xicons s’escabussaren pel camí de la Bola cap a la sènia. Passaren per la vora del mas de Terol allí veí i prompte arribaren a la sènia on el Ramon acabava d’enganxar l’animal que començava a rodar amb els ulls tapats, pujant els catúfols plens d’aigua cristal·lina i fresca que s’assolellava algunes hores en l’ampla bassa, abans del reg. Estigueren una estona mirant-se l’animalet que rodava mansament. Després se n’anaren els tres a jugar a la canal, i construïren molinets de jonc perquè el corrent els fera voltar; mes abans d’una hora de tot allò estaven cansats.

–¿Voleu que anem a veure l’horta?–, els digué el nostre Carlets als dos cosins. Ell deia «veure», mes el que pensava era menjar-se alguns alficossos tendrets –*cobombros* en castellà– d’aqueixos que encara no arriben a la llargària d’un pam i encara que no fan gust de res estan tendres com l’aigua.

I allà se n’anaren tots tres plegats, confiant que la somereta no es pararia. I l’animalet sí que va complir, però ells...

A penes arribaren als amples taulars d’hortalisses, Carlets botà a l’alficossar i començà a collir-ne i menjar a mos redó com si fossen xurros. Els dos germans camperols a penes si en tenien ganes. Però un d’ells, el menut, va arrancar de la

mata un cogombre de grandària considerable perquè li paregué que estava bo per a collir; mes quan se n'adonà el major li digué coratjós:

—¡Però so ase! ¿No veus que eixe cogombre és massa gros i el pare el guardava per a llavor? Això està ja tan granat que no es pot menjar. Ara hauria jo d'esclafar-te'l en el cap.

I no fou més que oir aqueixes paraules el menut, i abans que el germà poguera complir l'amenaça, li tirà amb tota fúria la grossa cucurbitàcia al moment que aquell estava distret pel vol d'un verderol. El cogombre li pegà al cap del Ramon i allí es féu en dos trossos mal trencats.

—¿Encara a mi? —digué furiós l'ofés—. Prepara't, monyicot, que vas a rebre.

I llançant-se a salts per les hortalisses es disposà a castigar el seu germanet. Mes el cosí, que temia pel més menut, es cregué obligat a intervenir com don Quixot en favor del necessitat, i arrancant d'un estiró una bona safanòria del taular on era li la tirà amb tota gana al Ramon, i li pegà al coll del pobre minyó.

—¿Tu també? —digué aquest girant-se cap al cosí que cregué neutral—. No sigueu brètols, Carlets, i tinguem en pau la festa.

Abans que acabara de dir-li aquestes paraules al xicon d'Alcoi, una grossa tomata, vermella i blana per la més assolida maduresa, s'esclafà sobre el seu muscle omplint-li la camisa de suc roig.

—¡Xe, refotre; mira que en sou, d'animals! I el pobre Ramon es parapetà darrere dels cavallets de canya que aguantaven les tomateres. Però clar, el xic no anava a estar ximple davant l'escomesa traïdora dels altres dos, i collint dues grosses tomates també madures els féu blanc en les camisoles dels dos enemics.

—Ja estem iguals. ¿Voleu pau?—, els digué parapetat darrere els cavallets de tomateres.

—¡Volem guerra! —li retrucà el Carlets, que li prenia gust al joc—. I li disparà dues noves tomates, de les quals una anà precisa al cap de Ramon.

Exasperat aquest i amb por de fer-los mal de veres els pregà no tirassen safanòries ni cogombres, però trossos d'al·ficòs i tomates en volaren tants per aquell camp de batalla que al cap d'un quart estaven els tres suats i rogens com si el suc de la tomata fos sang de les pròpies venes dels lluitadors.

—¡Eh, prou; ja n'hi ha prou!—, digué per fi Carlets, reconeixent-se culpable d'aquella malendrega i pensant per primera vegada en l'oncle Cristòfol quan sabés la barbaritat i veiés els taulars d'hortalissa tots trepitjats per les corregudes. Sort que la lluita havia estat abans del reg, que si no, havien eixit de fang fins el tos.

Feren les paus. Arreglaren quelcom les malifetes dels taulars i decidiren tornar a la bassa i banyar-se per a netejar-se del suc de tomata que els apegava, molest, les camisoles a la pell.

VI

No hi havia ningú per aquells indrets. Sols se sentia el tac-tac dels catúfols de la sènia allà on rodava la burra. El sol queia a bótes i nostres companys es llevaren les sucades robetes, calçons i tot —també n'estaven sucats de tomata per la trinxa— i es tiraren a l'aigua en porreta del tot, gojant el que no es pot dir al bracejar amb tot plaer en la clara limfa. On rajava la canal de la sènia la tenien més fresca; els oms li feien ombra a mitja bassa. Al costat oposat, i més encara a la punta on era la comporta del desguàs, estava més calenta. Els tres cossos jovenívols, remenant-la tota li anaven fent pariona la

temperatura.

La jogassera en aquella agradable estada era completa: nadaren de panxeta i de costat, com les granotes i com els gossos. Carlets els demanà als cosins que li feren cadireta agafant-se les mans per les monyiquetes per a plantar-se ell i tirar-se un escabussó: ¡quin goig! I en aquesta feina estaven complaents Quico i Ramon quan en ser dret el Carles, mirant allà a fora exclamà:

—¡Mare de Déu! ¡Allà està Agnés! I s'escabussà.

La noia, que havia anat a rentar uns mocadrets en les pedres llavaneres del gorg de la canal, al mateix temps, que encarregada per sa mare, veure si la somereta rodava, no tement-se res de bo dels xicons tenia ja en ses mans les camisoles i calçotets de tots ells, olorant estranyada el suc vermell que les impregnava, que per les llavoretetes endevinà ser de tomata. Amb les robes entre les mans es dirigí cap a la bassa:

—¡Mireu que en sou, d'animals! —els digué plantant-se a la vora de l'aigua—. Que heu fet guerra a tomata, ¿eh?

El nostre Carles estava avergonyit de la seua nuesa i procurava enfonsar-se en l'aigua fins al coll. La cosina, riallera i més fresca que una cama-roja, retrucava a les excuses dels dos germans.

—¡I nuets del tot, Senyor!, i que vinguen les xiques del mas de Terol o les senyoretetes de Caputxí que acostumen a venir a llegir en aquesta ombra.

—Agnés, no gastes tants romanços i llava'ns les camises i calçons—, li digué per fi el Ramon. Deixa'ns-les al sol i ves-te'n.

—Sí, vine ara manant-me a mi que us encobrisca. ¡Açò ho ha de saber el pare!

—Xicona, que et pegarem—, li retrucà el germà posant-se furiós.

—¿Encara, amenaces a mi? —contestà riallera i atrevida—. Mireu, me'n torne a casa per a ensenyar-li la vostra roba a la

mare. Ara aguanteu dins l'aigua fins que jo torne. Qui sap si heu de dinar granotes i gripaus. ¡Ara sí que en sou, d'Adams!

—¡Agnés, que ens les pagaràs juntes!

—¡Agnés, que et farem blava!

El pobre Carles no s'atrevia a dir res, veient i no creient la desimboltura de la cosina. Aquella se n'anà tan fresca amb la roba dels tres cap al mas i ells es quedaren dins l'aigua meditatius i capficats.

—Jo no podia creure que la vostra germana fos tan atrevida, i més sent jo ací—, digué per fi Carles als dos cosins.

—Ni jo creia mai que se li ocorreguera fer-nos eixa mala acció—, li digué Ramon.

El més optimista i seriós dels tres fou Quiquet, que digué:

—No us amoïneu; seguim nadant i jugant que ara no fa fred. I si no torna, que ho veig possible per fer-nos rabiari, ens fem uns tapadors amb dues rames d'om o de xop i a casa s'ha dit, a esperar la tronada i les bescollades del pare.

—¡Això rai! —digué Ramon—. Les bescollades no m'esglaien. Em fa més por si en tornar pel camí ens trobem amb les senyoretetes de Terol o les xiques d'algun altre mas.

—Doncs si això t'espanta —li digué Carlets ja aconhortat i decidit—, t'emportes una altra rama per a tapar-te la cara i tot arreglat.

Els no s'ho volien creure, però arribà migjorn i Agnés no tornà. Sortiren de l'aigua, trencaren algunes rames dels arbres i es feren els projectats tapadors. I així i portant-se una altra rama al davant mamprengueren el retorn al mas després d'haver-li donat un grapat de garrofes a la somereta de la sènia que es quedà allí enganxada.

Avançaren poregosos pel camí de la Bola i ja anaven a creuar per la part més immediata al mas de Terol quan oïren unes riallades femenines que soltaren amb tota gana les

senyoretetes i minyones que estiuejaven allí. N'hi havia cinc o sis de dones joves, i enmig d'elles estava Agnès com si fos la directora de la Xauxa.

—¡Mireu, mireu; tres indis com els que Colom es trobà a l'Amèrica!—, deia ella mateixa plena de goig. Les altres ho celebraren amb rialles i els tres xicons passaren a vint passes d'elles corrent amb tota gana. Els peus els tocaven al darrere.

VII

D'aquella feta prou se'n recordarien els tres minyons, perquè la sorpresa major fou quan entraren al mas amb aquella indumentària. La mare, na Roser, que estava guisopejant en la llar, avisada pels Llätzer i Tomás, agafà una granera i en repartí, de llenya, als tres indis que s'excusaven com podien, dient-li *sorra* a la germana, culpable de la traïció. I això que el pare i els majors eren a l'estable donant el pinso als muls i mules. Al Carles, tot s'ha de dir, procuraven no pegar-li perquè el creien víctima de la tretxa dels cosins. Els tres se'n pujaren escales amunt a amagar-se, abans que els caiguessen els fluxos tapadors vegetals, i la bona pagesa hagué de donar-los camises i calçons nets per als tres, que la roba bruta de suc de tomata encara estava a la vindicta pública sobre la naia de la pujada de l'escala.

—Preneu, calamitats, pocavergonyes —els deia, deixant-los la roba neta sobre el llit d'aquella cambra—. De segur que ja he fet jo enguany la conserva de tomata. A l'hivern demaneu-me fregits...

—No, tia —gosava dir-li esporuguit Carlets—. Encara en queden moltes. Sols n'haurem malmés un parell de quilos. ¡Perdone'ns!

—Per tu no va, fillet. Són aqueixos dos mardans els que

t'hauran arrossegat a la diableria. Els que són de ciutat no són pas tan salvatges.

Quan baixaren a dinar estaven avergonyits de la feta. Sobretot al veure l'Agnés somrient i clucant-los l'ull amb picardia. El Quiquet gosà amenaçar-la tancant-li el puny, mes ella li retrucà ardida:

—Si m'heu de pegar encara, no us llave la roba aqueixa, com m'havíeu demanat. Si fem les paus, jo ho oblide tot.

Tot parà en broma. La xica els demanà perdó, sobretot al Carlets, que, la veritat, es va sentir molt humiliat; sobretot per allò de les senyoretetes de Terol, que potser ho dirien en Alcoi.

—No —digué Agnés—, no ho diran. Elles també es banyen en la bassa. Clar que amb vestits de bany. A mi me'n portaren un perquè no em tïre en camisola. Ja ho he fet dues vegades amb elles. No diran res, no tingues por. Massa que et coneixen a tu...

La vida seguí al mas amb la calma i fecunda tranquil·litat del mes de setembre. Les figues i el raïm maduraven. Els tres xicons replegaven ametles. La tasca era tres sacs diaris i ho aconseguien sobrerament. Després vingué la verema, amb la gran alegria bàquica del trepitjat del raïm en el trull; era cosa de veure com ballaven els tres minyons amb els peus descalços. Carlets observava amb inquietud científica la fermentació del most remarcant el despreniment del gas carbònic. Després ajudà els seus cosins a fabricar dos tonellets de mistela amb alcohol comprat a Ibi i el més claret del most que feren. Clar que abans de fermentar.

Fins tingueren després la gran satisfacció d'assistir a unes noces. La del germà major, Pere, que es casà amb una noia del mas de Pau, casa situada fronterera al Safareig, a l'altre costat del riu Sec. La cerimònia religiosa es féu a la parroquial d'Ibi, mes els tres mosqueters no hi anaren... per no posar-se de sabata i roba nova. Preferiren esperar al mas de Pau, ajudant

els de casa que preparaven el banquet. Tanta cassola al foc veren i tant de quemenjar i tan bo que sols del baf se'ls n'anaren les ganes. I quan arribà la comitiva d'Ibi i veren tanta gent forastera i mudada, ells se n'anaren barranc avall i es posaren a menjar mores dels esbarzers en els quals penjaven llurs negres i formosos raïms sobre el caminet que passaven.

Una hora després, amb tot el sol de Maria Santíssima i mentre allà sonava la música del ball, arribaren ells al Safareig solitari i es prepararen un altre banquet per a ells a soles de pa, olives i formatget fresquet que la vetla havien fet mare i filla.

VIII

Les pilotes es tornaren, i ben aviat que es tornaren. Només que la cosa no tingué l'efecte depressiu i burlesc que en ells fou, perquè les dones en tenen més, de trellat, i eren majors. Encara no havien acabat amb la verema en el mas de Terol. Les dues filles de l'amo, quelcom majors que nostres minyons, es mullaren amb most del cup peus i cames escorcollant pel celler la feina virgiliana dels veremadors. I fou la mamà, senyora Albertina, la que les envià a prendre un bany. Elles se'n recordaren de seguida dels nois del Safareig i digueren que tenien por.

—¿Per allò de l'altre dia? —els preguntà la senyora quelcom somrient al recordar-se'n dels tres «indis» corrent amb els seus vegetals tapadors—. No féu cas. Aneu a cridar Agneseta que vinga amb nosaltres i jo també hi aniré. Ens riurem d'ells si intenten venjar-se.

Les dues xiquetes, Laura i Balbina de nom, anaren al Safareig i li digueren a Agnès les paraules de la mamà. La cosina de Carlets posà inconvenients, tement els xicons encara

rancorosos; mes sa mare, la joliva na Roser, li digué que anés a fer-li descàrrec a la senyora que l'enviava a cercar.

—Agneta, he enviat per tu pensant si voldries banyar-te amb nosaltres que anem ara. Ja sé que els teus germans han passat cap a l'horta amb el cosí, però avui que la sènia roda per a nosaltres anem a aprofitar l'aigua neta.

L'Agnés no s'atrevia a decidir-se; però la jove senyora Albertina —uns trenta-cinc anys ben portats— l'animà:

—Et posaràs el banyadoret que tan bé t'escau. Endemés, ¿no hi vaig jo?

I les quatre plegades se n'anaren cap a la bassa portant-se els vestits de bany i la mamà un gruixut barnús blanc. En la sènia rodava el mul de Terol i no s'hi veia ningú. Es ficaren elles en un racó de l'espessor dels oms i llurs rebrots baixos. I primer la mare i la filla major i després la petita i Agnés es despullaren i es posaren els banyadoret.

Quan sortiren de l'amagatall en l'espessor vegetal els quatre cossos femenins enfundats en els vestits policroms donaren als ulls del possible espectador una nota d'harmonia pictòrica en el paisatge. Eren molt discrets i sols els deixaven nues les quatre extremitats i una part de l'esquena. La mare el duia violat; les dues filles, verd i groc, i Agnés, roig. Es trobaren belles i elegants les unes a les altres. Agnés destacava la morenor de la seua pell molt contenta; abans es banyava en camisola o saia. I armant les quatre joiosa cridadissa es ficaren en l'aigua per la part menys fonda.

I el que s'esperava passà. Primer passaren algunes persones de llarg, camperols avergonyits que no saludaven; després un carret que venia pel camí de Castalla, l'auriga del qual, dret damunt de les taules, les saludà de lluny amb el braç, responent elles joguineres de la mateixa forma. I després... després vingueren els indis. No sabem si sioux o comanxes.

—Escolta, Carles —li digué en veu baixa el Quiquet quan encara estaven dos bancals més avall de la bassa—. La conec amb els crits. Allí està Agnés també. Són les de Terol. Anem a tornar-los les pilotes. ¡Ara veurem qui riu després!

—Però elles no es banyen nuetes —digué Ramon, entrant en la conjura—. Endemés, se sent la veu de la mamà.

—¿Que la mamà no es rigué prou de nosaltres?—, afegí Carlets, com a fill de la ciutat menys respectuós amb el feudalisme camperol. Endemés, a la mamà no cal que li llevem la roba.

—¡Au! Ans que se'ls oórrega eixir del bany —digué el menut—. Jo sé on es deixen la roba. En el raconet dels oms.

I tots tres, acatxant-se com si fessen un ball d'apatxes, s'enfilaren pel mig de l'arbreda cap a l'amagatall de la roba. Allí estaven els quatre muntonets. Per la bata conegué Carles la robeta de l'Agnés i l'agafà en un bolic i se la posà davall del braç. Quico i Ramon agafaren els altres dos boliquets i deixaren allí el de la mamà, que conegueren endemés pel barnús blanc.

I cames s'ha dit. A fugir cap el Safareig amb els testimonis del delit que a ells tant els havien tirat en cara.

Les banyistes donaren per acabat el seu esbargiment després d'una bona estona de nadar de totes les maneres. No estaven molt segures de la mala passada dels xicons perquè aquells ho feren molt d'amagadet. No oïren soroll ningun. Mes en arribar al raconet i trobar sols la roba de la senyora es posaren a riure les quatre..

—¡Ja han caigut en la ratera!—, exclamà joiosa la mare, rient les filles i Agnés tot seguit.

—¡Gràcies que amb vosté no s'han atrevit!—, digué Agneseta quelcom sufocada.

—Tant li fa, filleta —li replicà la senyora Albertina—. Ara ens n'anem les quatre a poquet a poquet i arreplegant el sol que

ens eixugarà les cabelleres.

I era veritat que les quatre, abundoses i mullades, malgrat els retorciments per escórrer-les, penjaven per les seues esquenes nuetes i banyades.

—En casa ens vestirem. No ha passat res.

—Tu pots posar-te el barnús, mamà—, li digué la filla major.

—¡Que va! —li retrucà la mare—. Anem les quatre iguals. Ningú ens donarà res ni ens llevarà tampoc. No crec que anem indecents.

Posà ella les seues peces de roba dins el barnús, l'agafà sota el braç i sortiren les quatre cap al camí sacsejant-se les mullades cabelleres.

Anaren reposades i prenent el sol directes al Safareig. Quan arribaren allí la robeta de les noies penjava sobre la naia on Agnés havia posat la dels xicons dies abans. Na Roser les va rebre rient. Els que van tindre la festa van ser els homes del mas i els llogats per a la verema en Terol que contemplaren admirats les quatre jovenívoles escultures femenines amb els mallots policroms, cosa que ells mai no havien vist de prop perquè no solen freqüentar eixos pobres les platges de la costa.

IX

La tarda del darrer diumenge de setembre, que seria l'últim de l'estiueig de Carlets, el camí de la Bola bollia de gent. La partida d'aquest joc prometia ser interessant: tres hòmens del Safareig per dos de les Barraques i un de la Foia de la Perera. Els tres del Safareig eren tres germans, clar, els tres majors que quedaven fadrins, és a dir, Joan, Víctor i Pepe. Els tres tenien ja núvia i eren uns homenassos corpulents. Els contrincants també ho eren de valents i fornits. La partida fou un esdeveni-

ment i tots els camperols de la contrada acudiren a presenciar-la i a jugar-se els diners amb fortes apostes. De quaranta a cinquanta persones es reuniren als dos costats d'aquell camí dreces que unix el Safareig amb la sènia dels oms. Joves i vells, de prop i de lluny; i fins el sexe dèbil estava allí representat per vuit o deu dones, senyoretetes més que pageses, dels masos veïns. Les de Terol no mancaren: la mamà i les dues filles. També els agradava, si no veure córrer la bola de ferro, almenys les postures més o menys forçades d'aquells cossos juvenívols en camisa blanca i faixa vermella o verda, segons el bàndol. Els duros de plata corrien de mà en mà en les apostes –pareix que l'home necessita sempre l'esperó morbós de l'egoisme–, i quan algú dels que tiraven tenia per allí la promesa totes les apostes anaven a favor del seu braç, com si aquell fet li suposés un extremament de la voluntat per a ser victoriós.

Decidida estava en el Safareig Agneseta a anar a veure els germans al camí del joc, i a penes s'acabava d'endiumenjar amb la faldeta verda i la bruseteta de piqué blanc dels diumenges, quan la mare li féu memòria que devia anar al mas, la Casa de Pau, a què la seua cunyada, la jove Remei, casada poc abans amb Pere, el germà major, li donés la cartonada que li estava fent d'una mostra de puntes de coixí.

–Caram, mare; avui que tots estan al camí de la Bola –digué la pobra, que veia aigualir-se-li la festa–. ¿No puc anar-hi un altre dia?

–No, filleta; massa coses tens a fer tots els dies. Això de la bola és per als hòmens.

–¿I he d'anar-hi sola, sense acompanyar-me ningú?

–Emporta't, si vols, la somera aparellada amb una manta per sobre l'albarda. Ah, i podia acompanyar-te Carlets i així s'acomodaria de Pere i Remei, ja que demà dilluns se'n torna a Alcoi.

Quan la noia va sentir el nom del cosí se li alegrà el rostre.

—Bo, així bé. Si ell vol venir-hi... Perquè ja fa estona que se n'anat al camí de la Bola.

—Mira, vés; crida'l mentre jo us aparelle la somereta. En lloc de la manta us posaré una bona pell de borrec. El fet de portar la burra li agradarà: és un joc per a ell.

L'ardida Agneseta se n'anà corrent cap al camí de la Bola. Les senyoretetes de Terol li feren bona acollida, mes ella els digué que no es quedava allí, que havia d'anar amb Carlets a casa de la cunyada, a la Casa de Pau. El cosí estava amb Quiquet i Ramonet damunt d'una carena, mirant des de dalt com redolaven les boles dels jugadors. Agnès el cridà que baixés. Ell acudí gustós al veure-la tan gentil.

—Carles, vinc a cridar-te per si vols venir amb mi a la Casa de Pau. Jo he d'anar-hi per una labor que em té preparada la meua cunyada Remei. I com que tu demà te'n tornes a Alcoi, ma mare m'ha dit que si tu m'acompanyes et pots acomiadar al mateix temps de Pere i de Remei. ¿Què em dius?

El xicon li llançà una mirada al joc. Li sabia greu deixar-se aquella gran festa de gent. La minyona li clucà l'ull dient-li:

—¿Em deixaries anar tota soleta per aquell barranc dels jugadors? Agnès el cridà que baixés. Ell acudí gustós.

—Bé, t'acompanye.

I se n'anà amb ella sense tornar a dir-los res als cosins.

—Deixa'ls—, li digué ella. Que no sàprien on som.

Quan arribaren al Safareig la somereta era aparellada. Una pell de borrec de llana tova i blanca com el gessamí cobria l'esquena de l'animalet.

—Hem pensat això, Carlets —li digué la tia Roser—. Així tu acompanyes Agnès i ella t'acompanya a tu. Pel pla i costera amunt podeu pujar-li a l'animal. Costera avall deveu anar a peu.

Mentre el minyó rebia aquestes instruccions, la xicona se'n

pujà un moment a la seua cambra, i baixà poc després amb la cabellera repentinada i amb una forta olor de colònia. Passejant i amb la somera del ramal se n'anaren per vora del pinar camí del barranc, sense mancar-los els consells de la mare perquè tornassen prompte.

—Descuide, mare, que ara ja no vaig sola—, li digué la noia amb un somris de goig impossible d'amagar.

Mai li paregué a Carlets aquell camí del barranc tan formós com en aquella vesprada memorable; els pins i alzines de frondós ramatge li paregueren el decorat més poètic amb què Natura pogués ornar aquell caminet per a la seua satisfacció completa. La cosina, fins aleshores mirada com qualsevol dels germans, malgrat sa ja observada esveltesa, fou aquella tarda trastocada en una princeseta de conte de fades. Bruns els cabells, soltats per l'esquena amb una llaçada roja sobre la bruseta de piqué blanc, bruna l'epidermis com la crosta d'un pa quelcom torrat pel forn, fins el rostre ovalat i pigoset li féu al cosí una gràcia que mai no havia sentit.

Caminant tots dos junts portant la somereta al darrere, li digué ell observant-la de prop:

—Gastes prou bona colònia, Agnés. M'agrada l'oloreta que fas.

—És un regal de la senyoreta Paulina, la filla de l'amo que se n'anà monja —li digué observant-lo fit a fit—. Me la donà el dia que arreglàrem l'espill trencat, simulant amb fulletes i flors pegades que la trencadura era una rameta d'adorn. Tu ja l'has vist aquest espill. És molt artista la senyoreta Paulina. Fa ja tres anys que tinc el flascó i sols me n'he posat dues vegades: el dia que es casà Pere i avui.

—Doncs si vas així sí que et durarà fins que et cases tu.

—¿Ja saps tu que jo vull casar-me?—, li preguntà amb sorna i mirant-se'l amb sos ulls grisos fixament.

—Dona, ara no; ets un monyicot com jo, però més endavant...

clar que et casaràs. Eres guapeta i tens gràcia. I la filla única del Safareig..

—¿T'agrada el meu geni?—, li preguntà de sobte.

—Sí; però hi ha vegades que matant-te no pagues.

—Sí; com l'altre dia, ¿no? Doncs mira, ho vaig fer perquè no us banyeu més nuets del tot. És una falta de decòrum molt gran. Sou uns imprudents. Si en lloc meu arriben a ser altres minyones... ¡Quin escàndol! Però ara estem en pau. Us heu vengat després no sols amb mi, sinó també amb la senyora i les xiques de Terol.

—Amb la senyora, no—, digué ell sec.

—Però fou igual. Ella volgué acompanyar-nos en la vergonya. Clar que el cas no era el mateix. Com nosaltres anàvem van totes les dones en totes les platges de la mar.

Arribaren al fons del barranc pessigant i menjant-se les poques i madures mores d'esbarzer que hi quedaven. Al creuar la sorra i les cinques del fons i mamprendre el camí ja la pujada del vessant frontier, ell li digué parant-se, detenint la somera pel morro i assenyalant-li una roca voltada de gargullers.

—Apa, Agnés; puja a eixa roca a veure si pots seure't bé sobre la pell de borrec.

—¿Què tu no estàs cansat?—, li retrucà ella. Fa estona que caminem. D'ací a la Casa de Pau tot és pujada. Puja tu i jo m'afaré a la teua cintura i anirem més segurs tots dos.

El noi es quedà mirant-la. Amb això no havia comptat ell. Ja ho crec que li faria goig pujar amb ella i sentir-se-la tan junta. I temerós li respongué:

—¿Tu creus que l'animalet podrà amb els dos a les costelles? ¿No serà un abús per part nostra?

—¡Ca! Quan porta dos sacs de blat a moldre o dos còvens de verdura a Ibi, allò pesa més que nosaltres dos. Au, puja, que jo et salte al darrere.

I així ho feren. Carles es posà eixancarrat sobre el davant del rossi i ella li saltà des de la roca i es va seure segons el costum de les dones. De seguida li passà el braç per la cintura del minyó amb atrevida familiaritat i li digué amb tota desimboltura:

—Apa, noi; tu ets el cavaller i jo la dama. Si no fos cosina ben bé que et vindria portar-me així.

—¿Per què? —digué ell estranyat arriant amb el ramal l'animalet—. ¿Que què li fa ser cosina per a portar-te a gust? Mira, si em diguessen amb qui m'estimaria més estar, si amb tu o amb altres minyones, jo diria que amb tu; ara veges si li fa.

—¿Això és de veres? —li preguntà ella prement-lo, atrevida, amb el braç que el rodejava—. Jo crec que no. Elles són més fadrines i més guapes...

—Jo no necessite tot això —li digué ell reclinant-se sobre ella—. Tu tens més gràcia, més sal... no sé com dir-ho. A més, eixa colònia que avui t'has posat em resulta molt atractiva... embriagadora. Ets admirable, Agneseta. Si fóssem majors crec que et faria la meua estimada.

—¿Cosins i tot?—, preguntà ella eufòrica de satisfacció.

—No oblides que som cosins prims només. Els cosins de veres són ta mare i la meua. ¡I n'hi ha tants que s'hi casen així i tot!...

X

Cosa del cel els paregué als dos nois aquella pujada vers el mas dels germans. A l'arribada a la porta de la Casa de Pau s'encontraren amb Remei, la cunyada, que rentava les verdures per al sopar en la piqueta del pou fronterer al casal.

—¡Xe, quina visita més agradable!—, els digué rebent en els seus braços la minyona que es deixava caure de la somera. I

Carlets que ve a acomiadar-se, ¿no?

—Sí, Remei. Vinc a dir-vos adéu —baixant també de l'animal—. Suppose que Pere estarà en casa o ací prop.

—Sí, allí dins estan ell i dos més fent una partida de truc. Parlaven d'anar al Safareig, a la Bola, però ho han deixat estar.

Remei era una jove alta i fina, ulls verdosos i cabells negres. Anava ja camí de ser mare i allò li donava maduresa a la seua natural formosor. Un cosset de vellut blau a sobre la camisola blanca li donava aire de camperola o pastora de conte infantil. Entrà l'animalet al seu estable i a ells dos els conduí a la cuina on eren els jugadors de truc. Aquests suspengueren el joc per a enraonar amb els dos minyons i, mentrestant, la jove Remei els preparà un bon berenar a què foren convidats tots els presents: truites a la francesa, rodanxes de xoriç i de sobrassada i llonzes de cuixot o pernil, molt més magre que cansalada. I tot açò amb l'aperitiu de bones olives grosses i de tomata i pebrera amb salmorra, tot de la terra, amanit a casa com hom pot creure.

—Per fer un tragué us acompanyarem—, digué u dels jugadors, ja cinquantí, d'aspecte d'alarb i pell recremada pel sol.

—Clar que sí —els deia Agneseta a tots, mirant agraïda la cunyada per aquella prova de distinció—. I amb tota llibertat perquè tots som de casa i no hi ha etiquetes entre nosaltres.

—Jo el jove no el conec—, digué un altre dels jugadors de truc, de brusa negra i blanques espartenyas catalanes.

—Doncs és el cosí nostre d'Alcoi —digué Pere—. El fill de la cosina de ma mare.

—Jo me'l feia fill d'algun senyoret...—, retrucà l'anterior.

—No; sa mare té una botigueta al carrer de Sant Francesc i ell encara estudia. Al millor seguix carrera... Aquestes paraules les digué Agnés explicativa, mirant de fit a fit son cosí.

Varen seure rodant la tauleta preparada per Remei amb

tants grats quemenjars a sobre d'unes blanques tovalles i li feren els honors al convit. Després, Pere els ensenyà totes les cambres repletes de collita d'aquella masia, mentre Remei li preparava a Agnès la cartonada que ella li havia demanat. Passejaren una estona pels entorns del mas i cap al taretet tornaren a treure la somera de l'estable i després d'acomiar-se de tots mamprengueren el retorn al Safareig.

—¿Què et sembla la meua cunyada —li preguntà Agneseta al cosí caminant al costat d'ell—. ¿Veritat que Pere ha fet prou sort amb ella?

—Sí, m'agrada. És guapa i pareix molt bona i disposta.

—Doncs és filla d'aquesta terra. D'un mas d'allà amunt que es diu Deroca. Encara que llauradors, ací som quelcom afinats. No cregues que sols a Alcoi...

—Però xica; ¿jo què t'he dit d'Alcoi? ¿No saps que t'estime a tu més que a ninguna altra d'Alcoi ni de cap lloc?

I Carlets l'agafà amb companyonia pel muscle oposat, sense deixar de caminar, i la va estrényer sobre ell esclafint-li un bes en la galta.. Ella s'apartà sufocada i per fi li digué:

—A veure si algun dia m'oblides per una altra—, i llançà un sospir d'infantil desconfiança.

Aquelles paraules, que havia portat l'ocasió més lleugera, foren oblidades per ella mateixa ben prompte. Continuaren sent cosins i res més. I estant Carles al servei militar set anys després d'allò, l'assabentaren per una lletra del Safareig que Agnès es casava amb un bon xicot i ric llaurador que la volia amb deliri. La veritat és que Carles no sentí enyorament ni pena. Més aïna goig per la sort de la cosina. I sempre se'n recordà i anys després li ho digué al sortós marit, que Agnès havia estat la seua primera il·lusió, la seua infantil primícia d'això que en diuen amor.

1955

UNA AVENTURA EN EL TREN

I

La ciutat d'Osca n'era molt, de rància, en aquell temps dels meus vint-i-cinc anys. Vetusta i medieval, els seus arcaics monuments reflectien prou bé per a mi l'esperit purità dels seus habitants. I això ho vaig observar molt bé certa tarda en què sortia jo en el tren descendent de Jaca, que a les 6.30 h. té l'entrada a la capital sertoriana, per a arribar a Tardienta a hora d'enllaçar amb l'expres de Barcelona que ve de Madrid.

El vagó era antic. Cada compartiment tenia porta a l'exterior i no es podia córrer el cotxe, és a dir, que anàvem engabiats com les gallines, i fins el revisor havia d'eixir per la portella i per l'escambell i agafat a les anses del pujador passar al compartiment del costat quatre o cinc vegades per cada vagó. Érem a primeries de juliol i els viatgers bufaven de calor. Malgrat això tots anaven ben tapats i els majors de quaranta anys tots d'obscur. Els jóvens solien portar roba de color i fins les noies anaven molt ben tapadetes. Aquella tarda anava el tren prou atapeït, i al darrer moment ja sonava la campana del cap d'estació donant l'eixida quan arribà una senyoreta rossa amb una pesada maleta que introduí en la nostra «gàbia» ajudada per un collportador de la ciutat que l'acompanyava. La

nova viatgera li donà propina a l'home i penetrà en el compartiment on jo li col·locava la maleta en un racó on no feia nosa.

—Gràcies, senyor—, em digué la formosa jove, que seguia dreta, en adonar-se'n del meu servei en favor del seu equipatge. I al veure que no es podia seure enlloc s'agafà a les fustes de l'estant alt per a petits fardells. Jo li vaig indicar el meu seient i es negà agraïda a ocupar-lo al temps que em deia:

—No hi ha dret a sacrificar el proïsme per la meua comoditat. Segua vosté, jove, que jo aniré dreta fins que baixi algú.

La meua galanteria havia fracassat. Vaig haver de seure al dur banc i la jove es llevà, calorosa, la jaqueteta de fil blanc que portava i que tirà al racó on hi havia la seua maleta. En aparéixer amb el seu posat estiuenc, braços nus i pit i esquena molt escotats, la gent del vagó començà a astorar-se escandalitzada. Hòmens i dones parlaven sense miraments de la immoralitat dels temps presents i que la joventut estava perduda (ja cançó de sempre!). La jove viatgera no feia mostra d'escoltar ni assabentar-se tan sols d'allò. Jo tenia al costat una dona grossa que em prenia mig seient i m'arrimava una cuixa i un pit pletòrics de carnassa i amb dura fortor de suarda. Vaig pensar si la formosa jove no acceptaria el meu oferiment per no tenir aquell contacte. Ella anava dreta, però jo estava molt més sacrificat i calorós.

En l'estació de Vicién aguaità un pobre per la portella demanant almoïna i a més dels meus quinze cèntims sols la bella viatgera li soltà una pesseta de plata al captaire que la besà devotament com hom feia antigament amb un tros de pa que solia donar-se. I això que el pobre ho demanava «per l'amor de Déu» i amb l'apel·latiu de germanets per a tots els presents. La generositat de la desconeguda jove no fou mirada com a virtut cristiana, sinó com a mostra que li costaven poc de guanyar. El tren tornà a moure's. Jo torní a pregar-li

que acceptara el meu seient i ella tornà a negar-se agraïda i somrient. L'únic que féu fou pregar-me que li deixara el diari que portava a la butxaca per a posar-se'l davall dels peus i descalçar-se les sabates d'alt tacó que li tenien els peus fatigats: així no s'embrutava les mitges de seda amb la porqueria del sòl entarimat i carbonós i les corfes de cacau, les pells de tramús i els pinyols de dàtil. També d'allò protestaren els companys de viatge com a acte de poca vergonya. La noia seguia sense fer cas ni considerar-se al·ludida. Jo li prenguí les sabatetes d'ella per a col·locar-li-les en un lloc del prestatge alt. I la veritat, feien més bona olor elles que els caps dels altres.

L'arribada a Tardienta fou un descans per a tots. La bella jove es calçà les sabates que jo li torní a donar. Deixàrem baixar els altres davant. Quan la gàbia quedà lliure, recollí ella la jaqueta de fil blanc de sobre la maleta i tinguí jo el goig que em reclamés l'ajuda per a posar-se-la. Després agafàrem ambdós les nostres maletes i baixàrem a l'andana.

—Amic meu —em digué plantada a l'ombra de la marquesina posant-se al rostre quelcom suat pólvores d'arròs—. Ara és hora que ens coneguem, almenys per a separar-nos o per a seguir junts un poc més. Sóc catalana, de Tarragona, i em diuen Sumpsí, Assumpció. Vinc de Jaca on tinc parents i he recalat vint-i-quatre hores a Osca per a conèixer-la. Com vosté deu saber, no està malament com a capital arqueològica. Ara si vosté va cap a Saragossa o Madrid ací ens acomiadem, i si va cap a Lleida o Barcelona encara anirem junts. Li estic molt agraïda per tot. Ja ha vist la poca educació d'aquesta pobra gent que venia amb nosaltres. Són dignes de llàstima.

—Senyoreta, celebre moltíssim haver-la coneguda, malgrat la poca airosa actuació dels dos dins eixa gàbia de vagó que acabem de deixar. Sóc alacantí i vaig a Barcelona per a fer el viatge fins Alacant pel mar amb un paisà d'Alcoi que m'espera

a la ciutat comtal. Ja veu que seguirem el viatge junts un poc de temps més. Ara ja en millors condicions. Aquestos trens que surten de Madrid ja no són tan ridículs com els prehistòrics que encara circulen per aquestos racons de províncies de tercer ordre. Es vosté d'admirar per la serenitat demostrada amb eixos pobres provincians.

Deixàrem les dues maletes juntes i ens ficàrem en un bar de la mateixa estació on demanàrem sengles llimonades que foren prou calentes, car no hi havia altra cosa. Després passejàrem deu minuts gràcies a l'ombra de la marquesina de l'andana i poc després arribava l'expres de Madrid a Barcelona.

A la finestreta de la taquilla adquirírem els bitllets: jo per a Barcelona; ella per a Lleida. Pujàrem amb nostres equipatges al vagó i buscàrem seient per als dos junts. La diferència d'aquest vagó a l'altre d'Ozca era enorme; la dels viatgers, també. Tot eren atencions per a ella i per a mi. Fins i tot un senyor amb vestit clar i capell de panamà em digué obsequiós:

—Cavaller, si vosté m'ho permet li regalo aquest ventall a la seua senyora perquè s'alleuge de la basca que fa aquesta tarda.

La meua companyona li prengué de seguida l'obsequi, clucant-me l'ull i aventant-se tot seguit. Aquell senyor, que resultà molt xarriare, prosseguí:

—No hi ha felicitat comparable a la d'un matrimoni encertat des de la primera juvenesa. Una parelleta com vostés són l'enveja del món. Jo sóc casat tres vegades: les dues primeres amb encert; la tercera, amb dissort. La primera dona em visqué tres anys; la segona, sis, i la tercera... encara viu, però és a Cuba on ens barallàrem i ens divorciàrem. I ella viu allà com pot i jo visc ací... esperant tornar-me a casar quan vinga una altra oportunitat. Perquè la vida de l'home sol és una malifeta.

Li seguírem la conversa al pobre divorciat fins que es cansà de parlar i es rebecà mig adormit sobre el coixinet de l'es-

patler. Quan poguérem parlar sense testimonis, quasi a cau d'orella entre nosaltres dos, ella em digué:

—Ara a veure com eixim d'aquest embolic. Aquest senyor ens ha pres per casats i la seua conversa, massa eufòrica, ha donat lloc que tots els que viatgen ací creguen ja que som novençans.

—Ja ho he observat, senyoreta Sumpsi —li responguí—. I sols lamente com em compadiran quan vegem que vosté se n'abaixa, del tren, a Lleida i em deixa mudat i sense dona fins a Barcelona. Jo anava a aclarir-ho, mes vosté...

—Jo per a aventar-me amb el ventallet no reparava amb el que em deia l'home. A més, ¿no li agrada a vosté jugar un poc amb la innocència dels altres? ¿Quin mal pot haver que ens creguen casats si dins d'unes hores ningú d'ací estarem junts? ¿No em vol dir el seu nom encara?

—Oh, perdó, senyoreta. Em diuen Eliseu; ha estat un des-cuit. Sap mon poble i mon destí.

—Doncs bé, Eliseu, anem a seguir el joc. Casats per a quatre o cinc hores. ¿No és un exercici d'experiència per al dia de demà? Sóc de natural jogasser i, com vosté, em pareix un bon minyó...

II

En el trajecte de Tardienta a Sarinyena poca gent pujà al tren. En aquesta darrera ciutat baixaren tres persones de nostre compartiment i en pujaren d'altres dues. Ja eixiem guanyant algun lloc. En Selgua pujà prou personal del trenet de Barbastre, però ningú no vingué a recalar en el nostre departament. En Monçó baixà una altra persona del meu costat, cosa que li permeté a Sumpsi reclinar-se sobre mi amb

postura molt lògica per a matrimoni, però molt nova per a mi. En arribar a la ratlla de Catalunya el senyor del panamà es desvetlà del seu sopor i mirant Sumpsi, que també adreçava son cos, li demanà permís per a fumar-se un havà.

—Fume, fume amb tota llibertat, don... ¡Ah! No sé encara el seu nom.

—Alfred em diuen, Alfred Alart, natural i veí de Camprodon, per a servir-la, senyora.

—Doncs per mi fume, don Alfred, com si estigués a casa seua. Encara que jo no fume... no em molesta el fum. Ans m'agrada. I ara, amb el permís de vosté...

I es llevà ella la jaqueta de fil blanc com havia fet al trenet d'Osca, i amb el necessari se n'anà cap a la cambreta-lavabo del vagó. La jaqueteta de fil havia quedat sobre les meues cames i jo la vaig posar sobre la maleta d'ella. Don Alfred l'havia seguida amb la vista meravellat, i jo estava embadalit davant l'actitud de la formosa minyona. Dispost a seguir-li el joc, sí, mes ignorant fins on faria ella arribar tan delitosa comèdia.

—¡Quina sort ha tingut vosté, amic! —em digué don Alfred tan prompte ella es perdé de vista—. Quina meravella de dona. Això és un *boccato di cardinale*¹. ¡I així amb robeta d'estiu com se n'ha anat allà! Una casadeta així molt enamorada ha d'estar per a no ésser un perill constant per al marit. I no és que jo vulga dir res, ¿eh?

—Home, ¡gràcies pel que em toca! Jo crec que n'està, d'enamorada, perquè si no... ningú no la forçava a casar-se. Jo sóc enemic d'imposicions familiars o de donar-se per motius econòmics.

Següirem parlant don Alfred i jo. De vegades m'aclaparava tant amb la «meua esposa» que vaig estar a punt de dir-li tota

¹ En l'original “mosset de cardenal”

la veritat. Però, no; ell l'havia vista ja confiadament reclinada sobre mi i això li hauria estat una mica fort per a aclarir-ho a ella. Vaig seguir-li l'humor.

Poc després tornava ella llavada i repentinada, fresca com una rosa, amb uns llavis deliciosament pintats d'un *rouge* adequat als seus ulls blaus i cabellera rossa d'or vell. Si don Alfred quedà admirat, el pobre del seu «marit» no ho estava menys.

—Eliseu, dóna'm la jaqueteta que s'ha girat frescor—, em digué amb marital familiaritat. Jo li l'allarguí i ella se la ficà, requerint l'ajuda de don Alfred que li esqueia més prop. I seguí dient:

—Supose que ara quan arribem a Lleida pegarem un mosset en la fonda de l'estació. Aquesta frescoreta està obrint-me l'apetit; la gana, vaja. I com que arribarem a Barcelona tant de nit... Tal volta amb un café amb llet ens toca gitar-nos.

—¿Com a Barcelona? —li retruquí jo tot sorprès—. ¿No havies dit, Sumpsi adorada, que ací a Lleida prendries el tren per a Tarragona on jo hi aniré demà o a l'altre?

—No, fillat, no; així ho havia pensat. I tu saps massa que el meu bitllet s'acaba a Lleida. Però ho he pensat millor. Veja vosté, don Alfred. Ell va a Barcelona per a dos dies i després ha de venir a Tarragona. ¿No és preferible que jo l'acompanye allà abans que ens separem ací per a esperar-lo jo a Tarragona? Els matrimonis joves hem d'estar amb tots els colpets per a evitar desavinences. Avui Barcelona està perduda, i jo no vull que al meu maridet me'l time qualsevol bagassa... La muller al costat sempre és una garantia per a l'home i més si és jove... i casat no fa gaire.

—I una muller com vosté! —sospirà sentimental don Alfred—. Fa molt bé, ¡que caram! Ja diu la cançó: *El que tenga un amor, que lo cuide, que lo cuide*. Jo no faria altra cosa. Fa vosté molt bé. I vosté comprendrà —dirigint-se a mi— que la seua muller té tota la raó.

—Sí jo d'això estic molt content —li retruquí, torcant-me la suor—. Sols que el projecte era l'altre. I fou cosa d'ella també. Jo sempre la deixo obrar amb llibertat.

—I és el que deu fer un home de cor i cervell amb una dona com la que vosté té. Jo li ho dic francament. Sóc un tros de vell comparat amb vostés, però els envejo enormement. Sàpiguen cuidar-se i estimar-se l'un a l'altre com avui. I llançà un sospir.

Jo sols tenia ganes de poder fer un apart amb la «meua dona» per a saber quin pensament era el seu. Fins allí tot en mi era admiració i cortesia per a ella; però tot allò... ¿Què cercaria la desimbolta jove? ¿Era de bona casta o era una perillosa aventurera que m'havia fet blanc de la seua cobejança per paréixer-li un innocent? No sabia ja si tirar-ho tot a rodar i dir-li la veritat al pobre don Alfred o seguir la broma fins a veure ella on parava. Després de tot, vaig pensar, l'home poc pot perdre en un embolic d'aquesta mena.

El tren entrà en agulles a l'estació de Lleida. Era ja nit fosca. Fou ella la primera d'aixecar-se i li digué a don Alfred:

—Estimat senyor: No es mogui d'ací i garde'ns els seients i les maletes que nosaltres portarem menjar per als tres.

I al signe de conformitat d'aquell es dirigí a mi agafant-me pel braç:

—Anem, Eliseu, i torne'm prompte.

—Però, senyoreta —li diguí jo a penes xafàrem l'andana—. ¿Vol dir-me on va a parar tot açò? Jo no sé ja per què vol perllongar més aquesta broma. ¿Qui és vosté? ¿Em diu veritat o mentida?

—¿És que li desplaui la meua actitud bromista? No tinga res a témer, amic Eliseu. Li he dit la pura veritat. Deixe'm fer a mi, que vosté agafarà demà el vaixell d'Alacant en el port de Barcelona. I jo me n'aniré d'allí a Tarragona, a casa meua. Sóc

de caràcter joliu, però res més. Vaja, traga'm de la finestreta el bitllet fins a Barcelona, que veig la cua molt llarga, i jo que tinc més experiència culinària compraré els quemenjars per a sopar en el tren. Apa, maridet –somrient i encisera– que t'he conegut jo a tu prou més aviat que tu a mi.

I se separà de mi, que no vaig tindre més voluntat que fer maquinalment el que ella m'havia ordenat amb tant franca desimboltura. La vaig esperar a la porta vidriada del restaurant, d'on ella sortí a poc amb una bossa de paper plena de provisions per a sopar tots tres.

–Anem, que don Alfred ens espera. Escolte, Eliseu. ¿Vosté no ha sentit mai parlar d'una aventura en el tren? Doncs això és el que nosaltres estem fent. Jo tinc una amiga, casada, que es féu passar per fadrina en un viatge de Madrid a Barcelona i ho passà meravellosament. Jo no he provocat res. Vosté ha vist que ha sigut don Alfred qui ha soltat primer la idea que som novençans. I com que vosté s'ha portat tan bé amb mi allà en el trenet de l'Alt Aragó, doncs he decidit seguir-li l'humor al nostre pobre divorciat de Cuba. Si li sap greu... tallem de seguida. I si no, com ho espere, seguim fins a Barcelona fent les delícies del pobre home.

–Eres originalíssima, Sumpsí; és a dir... si és veritat que et diuen Sumpsí.

–¡Clar que ho és! ¿Per què no? Aquest és un sainet completament inofensiu. ¡Ja veuràs com ho recordes amb simpatia tota la vida! No, no m'entregues el bitllet –al veure la meua acció de donar-li'l–. El portes tu que eres el meu marit i ja li l'entregaràs al revisor. Ah, i una altra cosa: Que no penso pagar-te'l.

–¡Això rai! És honor que em fas.

–Jo m'he gastat prou més amb el que va dins la bossa i no penso demanar-vos-ne ni cinc.

—No, no. Això ho hem d'arreglar—, diguí jo.

Ella pujà al tren sense escoltar-me. Don Alfred ens va rebre quasi com si fóssem fills d'ell. La «meua esposa» l'agafà familiarment pel braç dient-li:

—Ja veurà, don Alfred, quines cosetes he comprat per a sopar. Tot a base d'entrepans: gamba amb maionesa, rodanxes de salsitxa, formatge variat, cuixot tot magre. I una botella de vinet del Priorat. Estic per dir-li papà Alfred. Que bé que sonaria, ¿veritat?

—Escolti, senyora; amb tota confiança pot dir-me papà Alfred. Si el seu marit ho troba bé és un honor que em fan.

—No tinc per què oposar-me —diguí, seguint el joc—. Vosté té una planta tan d'home bo i de costums casolans que seria magnífic per a oncle ric de... nosaltres, per exemple. Per anar a passar temporades a casa seua i fins fer-lo padrí dels nostres fillets.. el dia que vinguen.

—¡Ai! Quant que m'agradaria viure amb eixe pla de tranquil·la alegria. Però sopem, sopem, si és que en la bossa hi ha part per a mi.

—¡Clar que n'hi ha!—, exclamà la «meua muller», posant un ample tovalló de paper sobre la seua falda i repartint-nos panets amb mescla als dos hòmens, que l'admiràvem plens de goig com si visquérem en un altre planeta.

El tren es posà en marxa cap a Barcelona i nosaltres sopàrem allí tan a gust com mai ho havíem fet.

III

Poc abans d'arribar a Mollerussa havíem finit de menjar. Ella ens havia servit les seues compres amb gentilesa i bon humor. Amb tres gotets de paper esterilitzat beguérem el bon

vinet del Priorat i encara en sobrà en la botella, així com algunes fruites i qualque tros de panet amb mescla. Ella mateixa posà totes les sobres dins la bossa de paper de la cantina lleidatana, i quan jo anava a agafar-la per a llançar-la al camp per la finestra, m'ho impedí ella amb aquestes paraules:

—¡Mira que en són, de poc prudents, els hòmens! ¿A què ve llançar açò al camp solitari si a algú de l'espècie humana li pot vindre bé?

I mitjançant el moviment de cap afirmatiu de don Alfred, afegí ella:

—Ja veuràs, marit balafiador, com a la propera estació li done a algú la gran alegria d'un soparet prou acceptable. Hi ha tants malastrucs famolencs al món!... Bé fan de dir que el que està fart...

Era la segona vegada que em demostrava tenir un cor magnífic. I em feia pensar que si el seu físic era remarcable per la bellesa, la part moral d'ella no ho era menys per la bondat pràctica. No trigà gaire a presentar-se l'ocasió. A la portella de la sala d'espera de Mollerussa hi havia una dona asseguda al portal amb un nen de pit als braços. Un altre d'uns vuit anys la rondava portant-li de tant en tant les monedes d'almoïna que replegava dels viatgers. La nostra Sumpsi ens mirà a don Alfred i a mi i digué:

—Allà està el ser humà que m'espera.

I agafant la bossa baixà del tren i se n'anà gentil i airosa cap a la malastruga mareta. A distància vérem el seu oferiment. El goig amb què la pobra ho rebé. Al traure la botella amb més d'un quart de litre de vi l'infeliç captaire li volgué besar la mà. Ella no ho consentí, mes acariciava l'infant passant-li la mà pel cabet. Se separà d'ells i tornà al tren amb el rostre ple de goig, que a la blanca llum del vagó ens paregué

el d'una fada benefactora no sols dels pobres, mes també de nosaltres mateixos.

–¡Quin cor té la seua muller, amic Eliseu! –em digué nostre don Alfred–. En eixe moment entrava ella satisfeta. I mirant la pobra que menjava ja amb son fillet major de les nostres sobres, exclamà:

–¿Veieu com fer el bé no costa res, de vegades, més que pensar-ho i voler-ho fer?

–Tens raó, Sumpsi; ets admirable –li digué complagut–. I quan més et conec més t'he d'estimar, per força.

–¡Ai, quin maridet tinc! –riallera–. Mire vosté, don Alfred, que no conéixer encara els racons sentimentals de la seua esposa...

–¿Eh? ¡Si no fa gaire que són casats!...

–¡Quinze dies ja! Però i ¿amb les relacions del nuviatge? ¿No li han aprofitat per a res?–. I em clucà l'ull amb gràcia picardiosa.

El tren es posà en marxa. Els tres junts i satisfets per la bona menjada començarem a contar acudits. És el recurs més corrent. El bon home, suposant-la per força casada, en contà alguns pujadets de color. Ella els rebia amb naturalitat i en contava també alguns en què el sexe masculí eixia prou malparat. Don Alfred encengué un havà a requeriment d'ella, que li ho recordà. Jo vaig rotllar un cigarret dels pocs que fume, sols quan estic a plena satisfacció, i acabant-lo d'encendre me'l llevà ella de la boca i posant-se'l entre els llavis em digué atrevida:

–Ara, maridet, encén-te'n un altre que aquest és per a mi.

–¡Però xica!., exclamí jo estranyat.

–¡I fa molt bé! –digué don Alfred–. Una bona digestió demana això. I ací que estem nosaltres sols...

Ella em tirà a la cara la primera columna de fum que féu eixir dels seus llavis frunzits en o, i jo em posí a enrotllar-ne un altre per no quedar–me mirant–los.

Fumàrem tots tres amb pausada conversa. Don Alfred ens contà històries de Cuba i de Mèxic, on també havia estat. El tren volava per la Vall del Llobregat cap a la capital de Catalunya. Els edificis industrials se seguïen a la vora del riu en aquesta admirable zona: Manresa, Terrassa, Sabadell, noms famosos que prestigien nostra pàtria a l'estranger. El pobre home callà per fi i començà a pegar cabotades de son. Llavors me cregué jo obligat a dirigir-me a ella en pla seriós i amb veu baixeta:

—Senyoreta Sumpsi... perquè crec ja que eixe és el seu nom veritable. La fi de l'aventura s'acosta. ¿Té pensat ja com l'acabarem? Són les onze i mitja de la nit. Prompte serem a Barcelona.

—Doncs sí, ho tinc pensat, amic Eliseu. Don Alfred no sabrà mai la nostra farsa. Aquesta aventura quedarà entre nosaltres dos per a sempre. Escolteu bé: Jo sóc de Barcelona i ara vaig a casa meua directa. Sóc professora en parts —això que diuen comare per la seua terra— iestic exercint a Tarragona on tinc clínica oberta també de practicant amb medicina i cirurgia. Vinc de passar quinze dies a la Universitat estiuenca de Jaca amb altres companyones de la meua professió d'Aragó i Catalunya. I com perquè Déu vol, i jo també en tinc la culpa, no tinc nuvi, m'he permès jugar a casada amb vosté perquè sé que no l'he de veure més en la vida. Això és tot. I ara li demane perdó.

Jo vaig quedar mirant-la amb gran dosi d'admiració i simpatia. Em paregué una heroïna de Boccaccio o de l'escriptora madrilenya del XVII, na Maria Zayas de Sotomayor. I l'admirava també pel seu talent a encertar de triar-me per marit, car qualsevol altre hauria volgut traure profit brut de tan tèrbola i incitant situació.

—Sumpsi... —li diguí per fi—. Vosté ha estat l'autora de la

comèdia i ara haurà d'aguantar-se amb el que porte la nostra situació. Jo sóc el seu marit... i ací el nostre don Alfred n'és testimoni... i em creguí en el cas de fer-li una mica de por.

—¡Clar que ho és!—, joiosa i confiada.

En aquell moment, com si se sentira al·ludit, el bon senyor es desvetlava.

—¿On som ja?—, passant-se la mà pel front.

—A menys de deu quilòmetres de Barcelona —digué ella—. Mire, don Alfred. Com per l'hora que és ens cal a tots prendre un taxi, car els tramvies no circulen, anem a agafar-ne un per als tres. Vosté li dóna la seua adreça i el deixem a vosté primer. I després nosaltres dos seguim en ell a la recerca del nostre *dulce hogar* i hem acabat la jornada.¿No li pareix bé la meua proposta?

—Tot el que vinga de vosté em pareix bé, divina criatura —exclamà l'home tot eufòric de pensar que s'acabava la bona amistat—. I com que vostés voldran pagar el taxi i m'han pagat ja el sopar... ací tenen —tot furgant la cartera— un bitllet de cent pessetes; i el que pugui sobrar, demà es prenen unes bones postres a la salut meua.

—¡Això si que no! —li retruquí jo tot seguit, abans que ella respirara—. Guarde's vosté el bitllet que un matrimoni jove bé es pot permetre el luxe, mentre no vinguen els fills, de fer dispendis tan petits. La despesa és insignificant comparada amb el plaer que la seua companyia ens ha donat.

Ella, com era lògic, també fou del meu parer, i l'home hagué de guardar-se el bitllet a la butxaca.

Arribàrem a Barcelona, a l'estació del Nord. Cadascú amb la seua maleta sortírem fora. Al meu senyal un taxi amb ratlla groga es parà davant. Don Alfred, sense cap indicació nostra, pujà al costat del xofer i nosaltres dos al darrere. L'home donà la seua adreça i poc després paràvem davant d'una pensió del carrer d'Aribau.

—Estimats amics, ¡adéu-siau! —ens digué ficant el cap per la finestreta—. He gojat molt amb la vostra companyia. M'heu demostrat que sí que hi ha matrimonis feliços al món. Vosté, Eliseu —estrenyent-me la mà—, molts anys que sàpiga guardar eixa joia que té per muller. I vosté, Sumpsi —prenent-li també la maneta que li allargava—, que Déu li guarde molts anys el seu marit—, i es portà la mà als llavis. Sumpsi, commoguda, li esclafí un bes en cada galta al bon home, que es quedà esglaiat de goig.

—¡I adéu-siau!—, li digué ella.

El cotxe arrancà i tot seguit la «meua muller» li donà al conductor l'adreça de sa casa.

—I ara...—, diguí jo

—I ara... —digué ella— em deixarà vosté en casa dels meus pares, carrer de Balmes, número 10. I ací s'acaba tot. Demà vosté s'embarcarà cap a Alacant i jo sortiré cap a Tarragona, a treballar entre ferits i parteres: tot misèries humanes. Aquesta tarda, per a mi, ha estat de felicitat completa. M'he oblidat de la prosa de la vida. Si vosté ha patit per culpa meua, perdone'm. Ninguna mala intenció no he portat. I com que ja som al carrer de Balmes... —i m'ofrenà un bes, potser per mi esperat, amb la seua boca perfecta i fresca. El cotxe anava parant.

—¡Gràcies per tot!—, acabà. I dreçà son cos mentre el xofer li obria la portella.

Baixà del taxi i anà a trucar la porta del seu domicili patern mentre jo li baixava la maleta. Al punt que jo li l'entregava s'obria la porta, i una veu d'home preguntava des de dalt:

—¿Qui és?

—Sóc jo, papà: Sumpsi. Baixa que porte la maleta prou pesada.

En estrényer-li la mà no poguí contindre'm tampoc de

repetir l'acció de don Alfred i me la vaig portar als llavis.

—Prou, Eliseu, que baixa el meu pare. Adéu, fins mai més.

Aquella porta es tancà, quedant-se dins pare i filla, i jo li doní al xofer l'adreça de la meua *Pensión Alicantina*. A l'anar a pagar el taxi em trobí dins la butxaca un paper sobre el mocador: un bitllet de cent pessetes. Don Alfred se n'havia eixit amb la seua.

L'endemà, sobre la coberta del vaixell —una moderna motonau blanca que em portava a Alacant—, em trobí en la butxaqueta dels mistos del pantaló un bitllet del ferrocarril que deia: *Lérida-Barcelona*. Era l'únic record que quedava d'aquella aventura del tren.

1953

UN APLEC EN SANT ESPERIT

Ernest Pedrós era home massa seriós per als temps que corren. Secretari judicial a la vila d'Altea, la seua vida era del més pausat i tranquil que es pogués demanar. La seua major afició, llegir un llibre darrere d'un altre; i l'altra, passejar tots els dies pels bells indrets de la marinera vila. Ranejava ja als quaranta anys i fou molt amic del gran bibliòfil, ja traspasat, en Francesc Martínez i Martínez, gran folklorista alteà i traductor a la valenciana llengua del Quixot, de don Miguel de Cervantes, exemplar manuscrit que conservava en qualques paquets de folis de paper de barba.

Ernest Pedrós era fadrí i, el que és més rar, mai havia tingut promesa. ¿Per què? Hom no ho pot dir amb certesa. Tal vegada perquè Déu així ho havia disposat i res més. S'havien creuat per la seua vida qualques dones, mes ell les havia deixades anar temorós sempre de crear-se conflictes. La dispesera de la casa on estava hostatjat, en un carreronet molt blanc i de balcons florits de cossiols amb geranis, dels que puguen a l'enlairada església parroquial, el tractava com a un fill quelcom més jove que ella, però moltíssim més innocent. Per Pasqua i altres dies de festa popular, la mateixa dispesera, amb noies del seu veïnat, se l'emportaven a berenar a la font del Garrofer perquè no estigués sol ni apesarat; i ell, encara que fadrí, feia el paper de patriarca i ramadà de la joiosa colla.

Els seus amics tradicionals eren el senyor administrador de correus i el director d'un banc local, que tenien les seues mateixes aficions, i feien molt tranquil·la i plàcida colla passejant diàriament per aquella incomparable carretera litoral al mar i vorejada de jardins i xalets, quasi bé des de l'Olla fins a l'Alfàs del Pi.

Un dia de darrers d'abril estigueren els tres amics de costum a la veïna vila de Benissa, on presenciaren les festes de la patrona, la Puríssima Xiqueta, i en tal ocasió, estant de visita en el convent franciscà i col·legi seràfic de la dita vila foren els tres convidats pel pare administrador a acudir al pelegrinatge penitencial que a primers de maig havia de fer la venerable Orde Tercera d'aquella vila a l'auster cenobi de Sant Esperit del Mont, enclavat en la fonda vall de Toliu, a l'esquerra del camí de Barcelona, en les proximitats de Morvedre. Els encomià molt la formosor rústega del lloc, que ells, com a bons degustadors de plaers espirituals, sabrien valorar; i quasi ja se'ls deixà compromesos per a la dada assenyalada.

El nostre secretari judicial era el més decidit partidari del pelegrinatge, car no tindre família i estar completament lliure d'obligacions així ho abonava. El de correus i el del banc dubtaren alguns dies de fer-ho, mes per fi decidiren fer honor a la invitació del frare benisser i acudir a passar el dia d'aquella faisó entre turística i de confort espiritual. I la nit de la vetla del dia assenyalat acudiren a pernoctar a Benissa, per a sortir d'allí abans de l'eixida del sol en l'autobús preparat pels franciscans. Però els passà un cas que quasi els descoratjà. El pare administrador, amb qui ells havien fet el tracte, no era allí i l'autobús estava complet i atapeïts els viatgers de gom a gom, essent impossible pujar a nostres amics alteans. Sort que uns xics joves que també es quedaren en terra els aclariren el malentés.

El pare Frederic, que així es deia l'administrador anomenat, tenia preparada una altra colla de pelegrins a la veïna vila de Teulada, i havia compromés per a tal fi un altre cotxe de la companyia local d'autobusos de línia. I en aquest segon vehicle, que acudí al punt de sortida poc abans de marxar l'altre, pujaren ben amples nostres amics i alguns més, molt poquets, de Benissa. El xofer ja tenia ordre d'entrar a la vila de Teulada, que queda a la dreta de la carretera, per a recollir els pelegrins que allí aguardaven amb el pare Frederic que se n'anà la nit abans per a ultimar els excursionistes teuladins. Entre les poques persones que pujaren encara a Benissa en aquest segon cotxe hi havia dues senyores que Ernest Pedrós reconegué com de la més rànica noblesa de la vila. Una era vídua d'un coronel d'artilleria i l'altra, filla del baró de Rocafull, en Demetrius, i germana de l'actual baró, en Rosend. Aquesta segona era fadrina, malgrat la seua cinquantena d'anys, i la vídua estaria arribant als seixanta; però ambdues pulcres, elegants i ben conservades. El secretari judicial les saludà cerimoniós, i elles, al reconéixer-lo, li digueren complagudes:

—¿Vosté també ve, don Ernest? Ens alegra que fins a Altea arribe la jurisdicció franciscana de Benissa. Nosaltres hem preferit aquest cotxe perquè anirem més amples, a més que en Teulada pujarà nostra neboda Guillemeta, que és la presidenta de les terciàries franciscanes allà.

El nostre funcionari judicial les contestà amb cortesia congratulant-se per la companyia, i els digué als seus amics:

—Si els pelegrins que pugen a Teulada són tots femenins, com sembla, ho passarem millor que els de l'altre cotxe.

Al que li retrucà l'administrador de correus:

—Un home com vosté no deu dir això, Ernest. No li escau bé a la seua serietat.

—Ell ho diu només entre nosaltres, ¿no és veritat? —l'interrogà el director del banc—. A més, un fadrí ho pot dir això millor que nosaltres que som casats.

Entre unes coses i altres l'autobús ja havia pres la drecera de Teulada. Enfilà la pujada del poble i no parà fins a coronar la part alta, a l'avinguda que va a la Mar de Moraira. Allí, davant la Societat Cultural, esperaven una colla de persones presidides per la bruna figura del pare Frederic, que desitjà bon dia als que en el cotxe venien i li demanà la llista a una jove alta i rossa, guapa i ben plantada, que era la neboda de les dames conegudes; és a dir, la presidenta del grup de Teulada de la VOT femenina.

El nostre secretari judicial no apartà la vista de tan interessant figura femenina, mentre el bon frare llegia els noms del paperet i les noies anaven pujant a l'autobús i es col·locaven per ordre de llista. Creia haver-la vista alguna vegada ja feia algun temps, mes això no era obstacle per a la seua fervent admiració que en els anys anteriors restà desaproveitada. Pujà ella la darrera al lloc que li guardaven les seues parentes, a qui saludà amb les besades de ritual, i la vídua del coronel, al veure Ernest, girant-se tot sovint per a mirar la seua neboda, es cregué amb el deure de presentar-los:

—Mira, Guillemeta; aquest senyor és don Ernest Pedrós, secretari judicial d'Altea i vell amic de casa. Don Ernest, la nostra neboda Guillemeta, filla de nostre germà Ambrós, casat a Teulada. És presidenta de la VOT.

S'estrenyeren les mans, cosa normal, però que a nostre cèlibe funcionari li paregué cosa d'una benaurança extraordinària. Ocuparen tots els seients respectius i els dos amics felicitarren en veu baixa l'Ernest per aquella valuosa amistat forjada ja tan de matí.

—No m'era desconeguda. Sempre m'agrada molt aquesta

minyona. Però el fet de ser de família tan... selecta... li para a u els peus

—Doncs avui tindrà una ocasió magnífica —li retrucà el dirigent postal—. Hem encertat el cotxe.

El pare Frederic donà ordre de sortida. La fadrinalla femenina que havia pujat començà a donar mostra de son caràcter joliu amb cançons i cridòria, i hagué d'aixecar-se la nostra jove presidenta per a imposar ordre. Don Ernest la contemplà embadalit girant el coll. Els ulls grisos i grans notà ell que el miraren amb simpatia mentre deia:

—Xiquetes: un poc d'ordre i silenci. Anem a cantar l'himne de la Tercera Orde. Que aquestos senyors que fan viatge amb nosaltres tinguen bona impressió de la nostra formació espiritual. Tu, Jeanine —dirigint-se a una altra senyoreta d'extremada i fina bellesa—, entona el primer vers.

L'al·ludida Jeanine —amb correcta pronunciació francesa, ho havia dit la presidenta—, es posà dreta i entonà:

«Las buellas del caudillo enamorado...»

Vers que amb perfecta modulació repetiren tota la colla, formant un cor prou acceptable, per no dir de mestrívola perfecció. Nostres amics assaboriren aquest cant amb tota l'austera i franciscana unció que ell difon. I es quedaren meravellats i complaguts de la bella faisó que el viatge els presentava. Quan acabà aquest himne entraven en Gata de Gorgos i llavors l'ingenu amor patri de les excursionistes s'arrancà amb el

*«¡Pit, pit, pit, de Teulada, de Teulada;
pit, pit, pit, de Teulada estan ací!»*

En eixir del poblat, Jeanine, delegada per la presidenta, que parlava amb les senyores parentes seues, els entonà un cant escolar ensenyat per les monges franciscanes del seu col·legi, cant que tenia modulacions molt delicioses i una lletra tan ingènua i infantívola com allò de

«*Visca Déu i mora Satan!*»

A requeriment del nostre secretari judicial, que ho digué directament a l'eixerida Jeanine, els entonaren les noies l'himne de sant Vicent Ferrer, sant com hom sap de la màxima devoció teuladina per haver freqüentat molt la vila amb ocasió de tenir allí una germana residenciada. I en el seu terme, a mitjan camí de Moraira, havia fet brollar la que avui s'anomena Font Santa, que encara raja lentament, però contínua. Quan l'ardida jovenalla es cansava de cantar paraven una estona i es generalitzava la conversa entre tots els viatgers. Els nostres tres amics se sentien rejoyenits amb aquell ambient de nines col·legiales en pla de vacances, cares alegres i sense maquillatges, bons perfums –això sí– i vestits fins i elegants. El pare Frederic contava algun acudit adequat a l'auditori, i el de correus li acabà per dir al nostre Ernest:

–Ai, don Ernest; ¡qui fos ara fadrí amb aquest planteret de xiquetes que hi ha ací per a triar!... I acabà: I vosté, moix que moix.

–Eh, amics; res de moix. No m'he casat perquè no m'ha eixit la meua encara. Potser avui és un dia gran per a mi. Sempre li he tingut gran devoció al Serafí d'Assís, el sant poeta per excel·lència.

I l'home mirava fent el dissimulat envers la jove presidenta Guillemeta, i feia en el seu interior castells de cartes al vent. Aquella jove, extremadament bella, presentava ja una madure-

sa que li feia suposar que no baixava dels vint-i-sis als trenta anys. Vestia un impecable vestit sastre de color gris que a nostre home la feia superelegant. Li recordava una fotografia en color que guardava de molts anys enrere, d'aquella artista francesa que fou Alice Therry, la que protagonitzà la Freia de *Mare Nostrum* quan filmaren aquesta novel·la de Blasco. I pensava ell: «Aquestes xiques de casa bona, pel mateix que donen molt, exigixen molt també i de vegades passen els anys i queden fadrines. Jo no sóc vell encara; tinc un títol i una bona col·locació. I pareix que no em mira amb mals ulls». I anava fent-se la seua composició amorosa, com ho havia fet ja tantes vegades en la seua vida solitària.

Passaren per Gandia sense parar. Passaren el pont del Xúquer, Cullera, Sueca, Sollana, Silla i enfilaren la carretera general de Madrid. En arribar a València feren la volta per l'exterior per no creuar la capital i anaren a parar junt a les torres dels Serrans. Allí posaren peu a terra i feren la visita a la propera església de Sant Llorenç, parròquia regentada pels pares franciscans. En els voltants de l'església hi havia quelques autobusos de pelegrins allí parats. De Carcaixent, d'Ontinyent, de Cocentaina; el de Benissa sortit davant d'ells, també. Prengueren la comunió a muntó de persones, i allí se'ls incorporà a l'expedició el reverend pare provincial de l'orde, al cap de set o vuit autobusos de la mateixa capital. Poc després tornaren a pujar i a marxar, ja en caravana, cap al solitari cenobi de la vall de Toliu. Creuaren per propet de Morvedre, i albiraren en un pla de tarongers el monòlit de pedra que assenyala el lloc on Martínez Campos proclamà n'Alfons XII rei d'Espanya. En aquell trajecte esmorzaren la major part un pablanquet amb xocolata, car en arribar al monestir els havien dit que anaven a entrar de seguit processionalment a l'església conventual per a oir la santa missa.

I així es féu. Pararen en la plaça de Gilet per a ordenar-se la caravana, i a les envistes del monestir posaren peu a terra per a, formant pelegrinatge, que presidia el pare provincial, i rectors i guardians d'altres convents de l'orde, pujar el caminal de ciprers, seguint la creu parroquial i clero revestit que sortí a rebre'ls.

Nostres tres amics decidiren no separar-se del pare Frederic, que portava una maquineta fotogràfica, i això ho feren tot el dia, car nostre cèlibe Ernest Pedrós havia pres una mica de por a fer-se-li pesat a la senyoreta Guillemeta, malgrat l'atracció que sobre ell exercia la rossa minyona.

Tan prompte passaren l'ampla portalada del pati del convent, tothom buscà l'ombrívola frescor del temple, on començà seguidament la missa. Mitjançant el sant sacrifici, el reverend pare provincial pujà a la trona per a donar les gràcies als nombrosos pelegrins de tantes i tan allunyades contrades del regne, que havien demostrat l'amor a sant Francesc en acudir a aquell aplec penitencial de Sant Esperit.

L'austeritat monacal de la solitària església li agradà força a nostre secretari, que sentí sempre atracció pel que és senzill i auster; la missa li resultà atractiva i curta, no sabem si perquè el frare que la digué s'afanyà prou pel cansament que els suposava als pelegrins —la meitat dels quals no tenien banc ni cadira— o perquè allí davant, a poques passes dels tres amics, estaven les dames del cotxe que tenien entre ambdues la jove Guillemeta, els preciosos cabells de la qual, color de palla de blat, brillaven velats per una rica mantellina de randa.

Quan acabà la missa, els tres amics, acompanyats pel pare Frederic, visitaren tot el monestir, penetrant en el claustre romànic, en el jardí interior tancat per alta tàpia, on visitaren l'ermita gòtica de sant Miquel, la bassa de l'hort, el roser sense espines portat de la Porciúncula. Després la fàbrica de l'edifici,

de sis-cents anys d'existència, amb els dormitoris dels novicis i refectori, biblioteca, passadissos i cambres de l'hostatgeria per a practicants d'exercicis espirituals. El pare Frederic començà a fer fotografies amb la seua maquina i a la sortida el renyaren les dones de l'expedició, car a elles les tenia abandonades allí al pati que presidix l'estàtua del pare Vives, el fraret de Murla que fou autor del famós catecisme que tantes generacions de cristians formà a nostra terra i que fou guardià d'aquest convent molts anys.

—Senyores, molt ho lamente —digué el bon fraret—, mes l'orde de clausura és molt rígida per al sexe femení. I comprendran vostés que aquestos senyors tenien dret a visitar el monestir i jo obligació d'acompanyar-los.

La vídua del coronel, la germana del baró i altres senyores d'edat parella estaven assegudes a l'ombra de l'arbrat que hi ha a l'entorn de la figura de pedra del pare Vives, mes el jovent femení ja estava cansat d'estar allí quiet.

—Ara, senyores —afegí el pare Frederic—, farem una jornada veritablement penitencial. No, no proteste, Guillemeta, vostés també hi entren. Clar que voluntàriament, si volen sacrificar un poc eixa carn del cos que sols busca plaers i benestar. Ja veuen que aquestos senyors passen dels quaranta d'edat i un servidor no n'està lluny. Doncs anem a pujar a la creu aquella —assenyalant a tots l'enlairada al cim d'una roca empinada a uns tres-cents metres d'altura sobre el monestir—. La pujada no és tan vertical com des d'ací pareix. Doncs nosaltres farem una volta per allà, planejant pel pinar del ponent. És prou bon camí, malgrat les seues pedres arenoses i relliscoses. Ja poden suposar que el sexe feble té més mèrits als ulls de Déu si fa aquest sacrifici.

Prompte s'aixecaren qualques noietaes que per aquells bancs de pedra estaven assegudes, i es presentaren voluntàries al pare

Frederic per al sacrifici de la pujada a la creu. El director de banc no assegurà que arribés al bell cim, car anava amb sabates i el camí..., mes l'amic Pedrós l'animà a complir com a bo amb aquest aplec penitencial. Dels set turons reblits de pinar que envolten el medieval cenobi, el cim de la creu és el més enlairat i vertical, mes també és el més pròxim al vell casal de monjos que fundà nostre gran rei Martí l'Humà. L'administrador de correus també animà el funcionari de banca i borsa, i per fi, seguint tots el pare Frederic amb la seua maquineta en bandolera, encetaren el camí vers el bosc proper. Entre l'estol de xiques joves que pujaren mancava la més desitjada pel nostre funcionari judicial. Al veure la Jeanine se li obrí el cor per la companyia. Un instant després se'ls incorporava la magnífica Guillemeta. Vestia una bruseta de tul blanc que li esqueia de meravella. Nostre home tenia ja el cel obert.

—Amb la jaqueta posada —li digué la jove explicant-se— no m'atrevia a pujar. Així, sí; l'he deixada a tia Glòria i ara ja pense sacrificar-me, com diu el pare Frederic.

Els tres amics, lluny de veure en la pujada al cim enlairat de la creu res de sacrifici, pensaven que portant tals companyones allò els era poc menys que caminar per la glòria. Si qualque relliscava i queia... això era *peccata minuta*. Unes paraules de conhort per part de la veïna més pròxima i tot ho feia bo. El pare Frederic capitanejava la colla, però ja hi havia gent molt més amunt. Jeanine i el de correus portaven molt bona conversa, i això, pensava el nostre Ernest, podia no estar gaire bé, perquè era casat. Mes ell, fadrinot i quarantí, ¿què feia? I al cap d'una estona ell mateix no sabia si havia anat a emparellar-se amb la Guillemeta o aquesta l'havia buscat a ell. El cas és que pujaven junts aquell pedregós caminal entre pins.

Algunes noies es queixaven que les mitges de niló anaven a

volar entre les mates de romer i esbarzer que les arrapaven.

—Perquè en sou tan, de presumides —els retrucà el pare Frederic—. Mireu els meus peus: pobresa franciscana. Així es puguen les muntanyes i més en diada de penitència. Que alguna goteta de sang no mata a ningú.

Moltes minyones desaparegueren per la boscúria i a poc tornaven a eixir sense mitges a les cames. Ni la Jeanine ni Guillemeta ho feren així. La segona digué:

—Si aquesta muntanya està santificada per la creu i la pugem com a calvari penitencial no ens devem llevar les mitges. Total són vint o trenta duros si es malmeten..., que no és necessari que passe.

El nostre secretari judicial estava per complet d'acord amb aquest punt de vista. Sols que ell creia que unes mitges d'aquestes podrien valdre vuit o deu duros i no vint o trenta. Després observà la fina qualitat de les de Guillemeta i les comprovà prou diferents de les altres. Tot el d'ella ho veia selecte.

El sol començava a picar, malgrat ésser a primeries de maig. El director del banc es llevà la jaqueta i es féu un bàcul amb una rama de freixe. Molta gent començava a seure fent descansets. Guillemeta resistia prou bé la pujada, encara que pleneta en carn, i sols es descordà quelcom per l'escot la fresca bruseta blanca. Nostre Ernest Pedrós, interessat per entrar amb ella en conversa de caire confidencial, li digué:

—Jo, Guillemeta, he tingut una sorpresa desagradable aquest matí a l'entrar a la biblioteca del convent.

—I això; ¿no l'han deixat escorcollar els llibres?—, inquirí ella sospitant-ho.

—No; que quasi no hi ha res. Jo tinc a casa una postal de la sèrie que editaren l'any 34 de tot el monestir i està la biblioteca amb deu o dotze prestatges tots reblits de llibres que devien ésser molt valuosos per llur antiguitat. I venia pensant amb

allò i em trobe que en els anys 36 i següents ho cremaren quasi bé tot. El poc que queda és perquè ho amagaren els particulars a Gilet o a Morvedre. ¡Quina llàstima!

—Amb el temps ja es reparà —li respongué ella, comprensiva de la mania de l'home—. I seguí: ¿I nosaltres, les pobres dones, que fem el viatge amb el fervor de vostés i no ens deixen veure res, ni tan sols penetrar en el claustre, tan formós?

—És la clausura. Cal comprendre el rigor de l'orde.

—No, si ja ho sé. Però no veure el jardí interior, les habitacions de l'hostatgeria on el meu papà ha passat temporades. No diga, que me'n vaig prou despagada. ¡I ja ho sabia, clar!

—Tampoc nosaltres, els hòmens, no podem veure els convents de religioses. Ho trobe molt natural. El celibat deu ésser lliure de concomitàncies. El temple és obert per a tots: és la casa de Déu. La resta ja és la morada dels hòmens i s'ha d'espantar el diable tant com es puga. Ja veu, jo sóc fadrí i comprenc molt bé aqueixes disposicions de la disciplina religiosa.

La jove se'l mirà, comprensiva, amb ulls pietosos. Li agradava la seua formal conversa. Trobaven prou pelegrins asseguts sobre pedres i descansant; mes ell, al veure que ella triscava molt rebé, no gosà demanar descans. Un minyó que baixava corrent relliscà i anà de cap sobre una mata d'argilaga; el pobre es féu un sant Llätzer. Guillemeta li torcà la sang del rostre amb son fi mocadoret blanc i amb aigua de la cantimplora d'un altre li deixà la cara neta i refrescada. El nostre amic Pedrós li tingué enveja al malaurat xicon i amb tota la seua ximpleta li ho digué a la noia:

—¡Quin gust d'ésser ell!

—¿Ah, sí? Doncs si vol arrapar-se encara queden mates punxoses de tota mena—, li retrucà somrient.

—Ho dic per ésser cuidat per les seues mans d'àngel, Guillemeta.

—¡D'àngel terror! —exclamà ella—. Àngels amb faldes... Quan ens impedixen l'entrada al convent amb la clausura...

El xicon se n'anà. El cimbal amb la creu de ferro enlairada en el vèrtex estava ja prop. El pare Frederic s'havia llevat la caputxa de l'hàbit tot suós. Jeanine li feia senyes a Guillemeta per a ajuntar-se al peu de la creu. El monestir es veia allà al fons de la vall com una construcció de cartolina en retallable. El frare li donà la maquina al nostre amic Pedrós perquè li fes una fotografia d'ell en primer terme i al fons l'abisme amb el llunyà convent enmig del pinar fronterer. Les noies també volgueren ésser retratades. Amb quin goig el nostre amic li hagués fet una fotografia a la seua admirada companyona de penitència. Mes no s'atreví. Era un desig massa exposat. Ella també demanà ésser retratada i el pare Frederic formà una colla d'elles al peu de la creu i els féu una plaqueta a totes les de Teulada i una altra a les xiques de Benissa. Els hòmens es quedaren fora d'aquella mostra d'infantívola vanitat.

Allí dalt albiraren el paisatge pels quatre punts cardinals. El pic de l'Àliga, al ponent, s'aixecava majestuós a mil tres-cents metres, i allà per la part del mar es veia el turó fortificat des de milers d'anys del castell de Sagunt, la immortal ciutat ibèrica que donà tant que parlar a la història. Un novici del convent els explicava que en les nits d'estiu en què allà se celebra el festival dramàtic de *La fi de Sagunt*, des d'allí es veuen molt bé les roges flamerades que a sobre de les muralles remembren l'incendi de la immortal ciutat destruïda per Anníbal.

A la mitja hora d'estar allí mamprengueren el camí de retorn. També en Pedrós buscà la grata companyia de Guillemeta, aquesta vegada ja amb moltes altres noies barrejades. Una moreneta, de nom Mari Júlia, que havia observat molt bé la deferència de nostre amic per la presidenta d'aquella joventut li digué a aquesta certes paraules a cau d'orella, a

les que la formosa minyona replicà clucant-li l'ull com a ja sospitosa:

—¿I quin mal hi ha amb això?

La baixada fou prou més ràpida que havia estat la pujada. Corrien sense ganes i tot. Una estona després estaven tots descansant en el pati del monestir. Guillemeta s'ajuntà amb les dames de sa família i nostre cèlibe amic hagué ja d'allunyar-se d'ella perquè el pare Frederic i els companys el cridaren per a anar a dinar junts a un turó molt ben ombrejat de pins i on circulava una fresca brisa que feia una forta olor a resina.

El dinar fou a base de companatge. Els tres amics i el frare, asseguts a terra i amb un botijó d'aigua fresca al centre, despatxaren la menjussa. Després conversaren amb pau i calma sentint cantar la cigala, i a les quatre acudiren cap al petit i arquitectònic cementeri dels frares on es formà la processó penitencial amb creu aixecada i resant el rosari, que acabà dins l'església del convent, on tingueren lloc fastuoses cerimònies religioses de gran solemnitat litúrgica. Acabades que foren, amb l'exposició de SDM i la benedicció papal que donà el pare provincial, es cantà per tots l'himne franciscà.

Després, i ja en el mateix pati, tingué lloc una vetlada de sabor antològic amb cants gregorians, poesia franciscana, discursos de novicis, pares i jerarquies de la VOT, i a les sis i mitja de la tarda sortiren els autobusos cap a València.

El projecte que els havia anunciat el pare Frederic era visitar la Fira de Mostres, que s'havia inaugurat feia sis dies. Allí sí que pensava nostre secretari judicial conrear i afermar l'amistat amb Guillemeta, car ja no era la cosa tan fora de lloc com en l'ambient religiós i auster de Sant Esperit, on ella havia de donar exemple de pulcritud de conducta a les seues subordinades i ésser la primera a posar-se l'escapulari de l'orde, com ho havia fet en totes les cerimònies litúrgiques.

En baixar de l'autobús, en l'avinguda lateral del reducte on està emplaçada la fira, notà Ernest que la minyona idolatrada restava asseguda en el cotxe amb ses familiars senyores. Ell sortí amb els seus amics i se n'anà a l'entrada de la fira on esperaria la noia. Allí estaven ja Jeanine i Mari Júlia, que entraven amb ells. En l'ampul·lós eixample del vestíbul abordà atrevit nostre adelerat amic les dues noietaes de Teulada:

—Xiques, ¿la vostra presidenta no entra a la fira?

—Sí —respongué la bruna Mari Júlia—; ens ha dit que més tard. Espera no sé qui... I si nostre cèlibe amic no hagués estat tan ximple hagués notat un deix de sorna en les paraules de la xicona teuladina.

—¡Qualsevol la troba després, una vegada dins, amb l'aldarull que hi ha!...

—Ens ha dit que l'esperem en el pati de la bassa del pavelló moro. Allí s'està fresquet.

Penetraren a dintre del gran certamen, la més antiga de les fires d'aquesta mena que es fan a Espanya. El pare Frederic i el director del banc se n'anaren en recerca del pavelló de Guinea per a comprar café. Ernest i el de correus seguiren amb les noietaes corrent les amples sales amb mobles, mecànica, artesanía, productes del camp, fins que recalaren en el pavelló moro. Els compraren a les xiques uns pomets d'essència, perfums extrets de flors de la Mauritània, de les paradetes recaients al pati de la bassa, i nostre secretari judicial els recordà que allí devien esperar Guillemeta:

—Sega, si vosté vol en eixos bancs que nosaltres passejarem —li contestà la Jeanine—. No trigarà gaire a venir.

En efecte, encara no s'havien separat ells, la figura gallarda i airosa de l'esperada fembra penetrava en aquell poètic lloc. Anava acompanyada per un jove d'uns trenta anys i un xiquet de sis o set. Al veure el grup dels amics de pelegrinatge els

somriugué i es dirigí cap a ells. Al primer que saludà fou a nostre amic Pedrós:

—Don Ernest, tinc el gust de presentar-li el meu marit, Esteve Rodríguez... i el meu fillet, que estaven ací a València des de fa tres dies.

Si diem que la torre mora d'aquell recinte començà a fer voltes dins del cervell del nostre home, sols reflectirem una pàl·lida comparança del que passava en l'ànima del pobre. La seua aimia seguia dient:

—Estevenet, ací don Ernest Pedrós, secretari judicial d'Altea i persona amiga de les nostres ties de Benissa, que el coneixen de molts anys...

Però aquelles paraules passaven per les orelles del nostre fadrinot amic sense penetrar dins. Estava massa capficat per a entendre-les. Sols la jove Mari Júlia, que estava ja tot el dia advertida per haver-li observat manta vegades el seu equívoc, l'agafà del braç i li digué afectuosa:

—Don Ernest, ¿per què no em convida a un gotet de llet batuda del pavelló de Nestlé? ¡Està molt fresca i molt bona!

I l'apartà de la presència de la caiguda deessa que sols tenia ja ulls per al seu marit i el seu fillet.

Així s'apagà aquella efímera il·lusió del cèlibe funcionari, brollada en l'aplec de Sant Esperit. I una setmana després deia ell als seus amics de consuetud, passejant pel camí que va a la font del Garrofer, d'Altea:

—¡I que diguen després que u és fadrí perquè vol! Una vegada que m'he sentit de veres apassionat... he arribat tard. ¡Que hem de fer! ¡Paciència! Tornarem als llibres i a la vostra noble amistat: ¡això sí que no enganya!

1956

LA SIRENA DE L'ILLA

I

Gonçal Ivars era un jove, fill de família benissera, que havia estudiat topografia i aleshores era topògraf adscrit als serveis cadastrals de la província alacantina. Ell havia estat sempre un enamorat del camp i de xic tenia correguts tots els bells indrets del seu poble nadiu. Els seus pares, llauradors acomodats, tenien llur residència en la partida de Canor, prop de la torre-mora d'aquest nom i al peu del cim anomenat Mallada Verda, plataforma o alti-plà des d'on es divisa tota la bella geografia d'aquesta punta d'Espanya, és a dir, el cap de la Nau, el de Sant Martí, el de Moraira, amb les entrades o golfs del Montgó, Xàbia, el portet de Moraira i, més al sud, darrere dels pinars i caletes de la Fustera, el superb penyal d'Ifac.

Quan el jove rebé la credencial del seu nomenament per al càrrec que tenia, després d'alguns anys d'estudis fets a València i valorats en unes oposicions fetes a Madrid, estigué molt content. Tenia llavors vint-i-cinc anys, una complexió robusta i sanguínia i estava disposat a viure la vida amb tota la intensitat que la seua salut cabdal li demanava. Hagué de fixar la residència a la capital alacantina, on estava hostatjat amb

una família coneguda de son pare en el carrer dels Llauradors, mes la vida i els quefers d'ell eren quasi bé més rurals que ciutadans. La zona adscrita a son nom per a les delimitacions cadastrals era la Marina de la seua naixença i, clar, quan li deia el cap de negociat de les oficines que havia d'eixir cap a Guadalest o Teulada, Callosa d'en Sarrià, Altea o Xaló, lluny de donar-li disgust, com a altres topògrafs de l'oficina, li donaven la més forta alegria.

Ell sempre fou pres de color per la vida quasi més aïna camperola de la seua infantesa; mes durant l'etapa estudiantil a València la seua epidermis es tornà blanca i el tipus senyorívol que acabà de perfilar-se en els tres mesos que residí a Madrid abans de l'oposició en què isqué triomfador. Quan tornà a la casa pairal i camperola de Canor els pares i germans el cregueren ja metge o advocat, car no altre era el seu posat.

—Ara a casar-te amb una rica hereua i a ajudar a casa en tot el que pugues...

Aqueixes paraules no les digué ningú de la família, sinó una vella del veïnat que allí estava sota l'arcada del riurau fent trena de llata per a capells. El xic es quedà mirant-la amb estranyesa per tal atreviment i al reconèixer en ella la tia Lluïsa de Senijola, vella molt xarraire i tafanera, somrigué i li contestà:

—D'això, tia Lluïsa, encara no se n'ha parlat ací, i la primera i la darrera paraula les he de dir jo, em sembla.

Els pares doblaren el cap silenciosos i els germans callaren també un poc astorats per l'atreviment de la tia Lluïsa. Gonçal se'n tornà a Alacant a la seua feina i cap més de comentari hi hagué sobre tal cosa.

Ell coneixia minyones prou guapes i interessants en Benissa i els voltants. Però ninguna li havia interessat prou per a estimular-lo a tornar a veure-la. Reconeixia la veritat de les paraules del pastor de les Florències —un mas de Polop de la

Marina—, que deia que les dones... la que no suma se n'ix. I per això ell s'havia quedat fadrinot amb les seues ovelles per dalt de les serralades de l'Aitana i Bèrnia. En ocasió d'estar el jove topògraf per aquells indrets de La Nucia i Polop treballant en la delimitació cadastral de certes finques, coincidí amb ell en la fonda de les fonts de Xirles on bevien les ovelles assedegades, i el cèlibe pastor de pell recremada li digué sentenciós:

—Vosté és jove. Crega'm a mi. En això de les dones no la cerque amb afany que l'errarà. Jo tinc vists molts exemples desastrosos. Si la seua és en el món li eixirà quan menys s'ho pense; i una força desconeguda l'empentarà a casar-s'hi. Però no force res, que després pot penedir-se. Jo tinc molts amics casats i jo seguisc fadrí... ja ho veu. ¿I sap què li puc dir? Que de deu, set almenys em tenen enveja. M'ho han dit ells, no crega que és falòrnia.

—Sí; hi ha molta dissort pel món —li contestava comprensiu nostre jove topògraf—. Jo ho comprenc.

—El més lleig és la vellesa —seguí el ramader—. Ja m'ho sembla. Mes jo tinc un nebot i dues nebodes que ja m'han oferit les seues cases. Clar que amb el seu egoisme ho faran per arreplegar-me els estalvis; però els estalvis dels casats són els fills i no sempre responen bé.

Nostre Gonçal admirava força la prudent filosofia del pastor i veia en ell un tipus de patriarca bíblic arrancat de *Les Figures de la Passió del Senyor*. Un dels pastors de l'oncle Laban, bons consellers de les verges Raquel i Lia, a qui no era pas difícil que en Gabriel Miró hagués conegut per aquestes llomes pelades o per aquestes fondalades de riuets cristal·lins i sorollosos que tant s'assemblen als de la germana terra de Palestina, allà al fons oposat de la Mediterrània. I decidí en avant seguir el consell de l'home solitari i filòsof i no forçar aqueixa víscera que en diuen cor per una impressió només de

superficial complaença amb alguna noia del camp o de la vila. Temps tindria en avant. I si Déu li destinava un celibat perpetu, procuraria portar-lo per la vida amb la conformitat del bon pastor de les Florències. Ell també en tindria, de nebots... ¡I potser massa! ¡Li agradava tant la seua llibertat, fruit de la seua vida amb la més completa independència!

II

Un migjorn d'estiu estava escoltant un concert musical celebrat al quiosc de l'Esplanada. La Simfònica Alcoiana, dirigida pel mestre Rafel Casasempere, interpretava amb mestrívola perfecció música de Debussy, de Schubert, de Chopin, de Bach i d'Oscar Esplà. Eren les tornes d'un concert donat a Alcoi per la Simfònica d'Alacant. Les dues ciutats establien així lligams de germanor. Estava Gonçal amb un company d'oficina, que essent tan retret i solitari com ell, trobava son plaer escoltant amb silenciosa abstracció la música. Capficats en les melodies es veren desagradosament interromputs per dues noietes que, parant-se davant d'ells, una d'elles li dirigí la paraula a l'amic amb aquests termes:

—¡Hola, Víctor! ¡Quina sort d'encontrar-te!—. El xicot s'alçà i el mateix féu el nostre Gonçal. Fa bona estona que cerquem cadira per a oir el concert i estem mortes de cansament. Ell és cosí germà meu —açò a l'altra joveneta—. I a ell: Mira, et presente Sílvia Llobell, amigueta de Benidorm, que ha vingut a passar uns dies en casa.

El Víctor els féu a elles la presentació de Gonçal i sense parlar més, car molestaven els oients de la música, els dos xicots els oferiren llurs cadires i se n'anaren ells passejant pel centre del passeig de palmeres. S'allunyaren quasi fins al monument

d'en Canalejas. I, clar és, parlaren de les dues senyoretetes que amb tanta diplomàcia els havien expulsat dels seus seients.

—La teua cosina no està malament —li deia Gonçal al Víctor—, però l'altra és una coseta molt rara. No sé com dir-ho. Els ulls verdosos i la pell tan morena li donen un aspecte d'índia oceànica. És prou xateta, ¿eh? Sembla tagala de Filipines.

—No la conec. Sols sé que la meua cosina va de vegades a Benidorm i deu parar a casa d'ella. Ara que recorde, sí; son pare té una barca de pesca i un cosí meu va anar amb ells a Orà.

—Resulta interessant, perquè no sembla gens rústega la minyona. Cremadeta del sol com jo...

—¿Vols que tornem cap a elles? Passegem pel seu davant fins que acabe el concert i després podem enraonar una estona amb elles. I si t'interessa la Sílvia, ¡qui fóra!

Gonçal li agraià molt aquelles paraules al seu amic. No desitjava altra cosa que tornar a veure la xateta dels ulls verds i pell bruna. I se'n tornaren, passant per davant d'elles dues o tres vegades, saludant-les, silenciosos, amb lleugera inclinació de cap.

De segur que elles també parlaren d'ells, encara que fos amb veu baixeta per no malmetre la simfonia als veïns de seient. Quan el rellotge de la torre municipal allí veïna assenyalà la una de la tarda el concert s'acabà. La gent començà a bellugar-se, trencant la forçada immobilitat, i nostres dos amics endreçaren llurs passes envers llurs cadires d'abans. Encara estaven ocupades per les dues minyones, que de segur els esperaven.

—¿Encara assegudes, Ernestina? —li digué el Víctor a la cosina seua—. Ara sí que ens feu creure que estàveu cansadetes de veres.

—Ai, sí—, digué la Sílvia posant-se en peu i mirant-se amb interès els dos nous amics. I després, quasi directament a Gonçal: Mire vosté que tot el matí corrent per aquesta Alacant i després d'una bona estona d'estar dreta per no perdre'm uns moments de bona música... i —baixant un poc la veu de manera íntima i vergonyosa— amb aquestes sabatetes acabades d'estrenar...

Gonçal li mirà els peus. En efecte, estaven primorosament calçats amb sabatetes de xarol fines i d'alt tacó. I no gosà mirar-li més amunt. Les mitges eren de niló clar, però com la pell era tan bruna...

—Hala, cosinet —li digué somrient l'Ernestina a Víctor—. Fa tant de temps que no ens hem vist que bé pots aprofitar l'ocasió i convidar-nos allà en el bar de l'Alhambra.

—¡Perquè no voldreu! —s'apressà a afegir el noi—. Ara és l'hora, no siga cosa que ja no ens tornem a trobar en sis mesos.

—Fet —li digué la cosina a Sílvia—. Anem cap allà al balneari. M'agrada molt sentir-me el clapoteig de l'aigua sota els peus.

—Això ho tinc jo tots els dies—, li respongué la bruna xiconeta.

—¿De veres?—, li preguntà interessat nostre Gonçal bevent-se-la amb els ulls, cosa que la noia observava perfectament.

—Clar. Mire vosté: la reixa de la meua cambreta de dormir dóna sobre els penya-segats de la dreta del castell. En les nits de lluna no gaste llum per a gitar-me.

Com era natural en la temporada estiuenca els vestits de les minyones eren vaporosos. Gris el de l'Ernestina i blanc el de Sílvia. I el tul transparentava quelcom les delicades combinacions interiors. La fresca brisa mediterrània feia onejar les faldetes de vegades massa i tot. I arribaren al balneari del passeig de Gomis. Després de creuar amb un passet airós els quatre alhora el llarg entarimat de fusta, s'assegueren allà fora junt

a la barana extrema de la marítima construcció. Demanaren uns vermuts i cervesa amb aperitius variats i parlaren gojosament de les incidències dels nadadors que per sota d'ells solcaven les verdoses aigües.

—Quanta fatxenda fa el tipus aqueix—, digué Sílvia, assenyalant un jove que nadava fent filigranes que no sempre li eixien bé. Ell volia fer figuretes i com que les saludava a elles, que eren les més arrimades a la naia; mes de prompte s'escabussà i sortí als pocs segons tirant aigua per boca i nasos.

La rialla de nostres amigues fou sorollosa. Ernestina reia amb tota gana, mes Sílvia no pogué contindre's de cridar-li.

—Amic, ja no li cal anar a la farmàcia per porga. La sal de figuera ja la té dintre.

El nadador desaparegué de la vista d'ells, finalitzant les seues acrobàcies a la recerca de l'escaleta de la seua cambra, i nostres amics continuaren quasi mitja hora més allí, repetint en la beguda una altra ronda per a poder quedar bé pagant els dos nois.

—¿En fem una altra més, senyoreta Sílvia?—, preguntà nostre encisat Gonçal, més que per beure més, per a perllongar l'estada amb les noies.

—No, amic, no —li retrucà ella mirant-se'l amb serietat intencionada—. I no perquè m'esglaie la beguda. Sóc filla de mariner i el que no sap beure no sap nadar... diuen ells.

—Però jja n'hi ha prou! —tallà enèrgica l'amiga, que per ésser quelcom major que Sílvia s'erigí en mare de tots—. Apa, anem-nos-en a casa que prompte seran les dues.

Pagaren les despeses els nois i desfilaren cap al carrer de Girona on vivien els oncles de Víctor. Com és lògic, acompanyaren les xicones fins a la porta de casa i en acomiadar-se d'elles li digué Gonçal a Sílvia:

—Senyoreta, he passat molt bé el temps amb vosté. Sense ínfulas tenoriesques li diria que m’agradaria tornar-la a veure...— I com que ella tardava en respondre, afegí: Ara que si no pot ser...

—Home, jo me’n torne a Benidorm demà a la tarda en el tren de les cinc—. I dirigint-se a l’Ernestina: Escolta, xica, ¿vols que demà eixim a banyar-nos a migjorn? Fa calor. I seguiré donant-te lliçons de natació.

—Bé; per mi, bé. Tot serà deixar-me de cosir una estona abans.

El que no assegurà la seua presència fou Víctor. Però Gonçal li digué que tampoc en feia gens de falta. I les noies desaparegueren escales amunt.

III

Quin trenar i destrenar de fantasies a l’entorn de Sílvia en el cervell de nostre jove topògraf. Tota aquella nit següent se la passà de clar en clar contant-li a la coixinera del capçal les inquietuds del seu cervell; perquè del cor no en podem dir perquè la impressió rebuda era, fins al moment, solament externa, objectiva. Pensava en el vell pastor de les Florències i en els seus consells. Pensava en sa casa de Canor, en sos pares i germanets, fins en aquella tia Lluïsa de Senijola que tan dretament li va aconsellar que es casés amb una rica hereua del país. Si algun dia portés per allí aquesta Sílvia d’exòtic aspecte, d’epidermis recremada i ulls verds d’un mirar quelcom xinés, ¿què dirien tota la seua nissaga? Perquè les virtuts o bones qualitats d’ella les desconeixia per complet. S’havia deixat encisar per l’extern i ell, tan difícil de satisfer fins al moment, que somiava amb una dona difícil i extraordinària, es veia de

sobte encarat a aquella rara minyona que deia senzillament que no li esglaiava la beguda... perquè era filla de mariner. Aquella afirmació li havia sonat com a salsa aperitiva en l'ésser verge d'una noia de poble de les que no fumen i es passen gran part del dia cosint i brodant. Recordava l'aspecte tendre del seu cos juvenívol que no aniria més enllà dels vint anys, que vestidet amb tuls blancs li remembrava la bruna Sulamita del Cantar de Salomó. Amb les sabatetes de tacó alt que l'havia coneguda, el seu cos es vinclava com les palmeres de l'Esplanada al sospir de la brisa alacantina. I amb aquests pensaments d'inquietud, fins ara sols pressentida, mes no realitzada, vingué a adormir-se allà cap a les dues de la matinada. Mes el son fou reparador pel que desvetlat s'havia.

L'endemà, a la sortida de l'oficina, es dirigí sense més pensar-ho cap a la platja dels balnearis. Víctor no l'acompanyà. Mes sí que li féu una advertència seriosa. Li sabia greu que s'enredara amb aquella xica de Benidorm perquè la fi la veia tèrbola, i ell –Víctor– hauria de respondre als seus oncles com a introductor del... El nostre Gonçal no el deixà acabar. Prou. Sabia ell massa el que es feia. Mai no havia ofés ningun ésser i molt menys un ésser femení. No aniria a ofendre'l sospitant-li intencions torçudes. Si la noieta responia al seu ideal forjat... ja es veuria. Si no, una lleugera amistat no era pas delit entre home i dona. «Així que, adéu, i per mi no et molestes més».

Arribà al passeig de Gomis. Penetrà en el balneari de la vespra i arribà fins a la terrassa del fons. Res, no hi eren. Se'n tornà a eixir i a l'enfilat sota les palmeres cap a la platja del Postiguet viu vindre des d'allà dues figures femenines que li feien senyes d'impaciència. Eren elles.

–¡Quina formalitat que té un home!–, exclamà quan s'aproparen l'Ernestina que portava un vestit de crespó rosa. I afegí:

Migdia en aquesta terra són les dotze i no pas la una i quart.

–Ai, perdoneu-me, amiguetes–, respongué ell, sufocat en observar la careta un poc sorruda de la Sílvia–. Com que és dia laborable i la sortida de l'oficina és quasi bé a les dues... encara m'he escapat abans que els altres.

–Doncs no haver compromés a ningú a realitzar allò que no teníem en nostre programa –li retrucà valenta i enfadada l'Ernestina–. I més amb persones amb qui quasi no es té ninguna amistat. I perdone'm, però sóc molt franca.

–No puc perdonar-la perquè el culpable sóc jo. Massa raó que té. I vosté, senyoreta Sílvia, ¿no està enfadada?

–No–; respongué sequeta la noia. I a la fi, somrient una mica, afegí: Sols que vosté s'ho ha perdut, perquè ara ja no nadarem.

Portava en la mà un boliquet de color groc que era el vestit de bany. L'Ernestina també el portava, però roig.

–No nadarem mitja hora, però podem nadar un quart –afegí ell fent-se l'afectuós–. Seria fer-me una gran desatenció tallar en sec aquesta entrevista que ja tardarem en poder repetir...

–Trobe que es confia vosté massa –li retrucà la Sílvia–. No em coneix encara. Sóc blana com la cera per als que ho mereixen; mes per als que no... sóc dura com el bronze del meu color.

–No s'envanisca, joveneta, perquè l'haja presa el sol de la mar, que la meua pell també en sap, de la vida a la intempèrie. I menys paraules i a l'aigua. I vosté, Ernestina, no té més remei que obeir un home que vol ensenyar-li com es nada bé.

Les dues noies es miraren complagudes i absortes amb el nou to de veu del jove. Sílvia parà en sec com si fos una estàtua. Vestia una bruseteta de crespó blanc amb faldeta grisa.

–¡Molt segur està vosté del seu domini, amic Gonçal! I en

dir aquestes paraules, Sílvia voltejava amb els seus dits el boli-quet del banyador. I després a Ernestina: ¿Què fem, li donem gust? Tot seria que s'ho creguera de veres.

—¿Això faria? ¡Pobret d'ell!...

—Anem, doncs. Deu minuts només. I en veure el somris de triomf en la cara del jove, la bronzejada xicona afegí: No s'estove massa, amic, que anem a jugar amb vosté com dues gates amb un ratolí.

I demanant al banyer una cambreta per a les dues se n'entraren i es tancaren per dins. Ell es ficà en una altra de la paret frontera i li demanà a l'empleat un banyador net, car no en portava.

Quan ell baixà l'escaleta i es ficà en l'aigua, que li arribava a la cintura, elles ja estaven allà a fora escabussant-se. I el cridaren joioses. Ell acudí nadant vigorosament. Els darrers banyistes se'n pujaven a vestir-se i prompte es trobaren sols els nostres tres amics. El cos de Sílvia era una meravella escultòrica. Cenyidet pel banyador groc, que li deixava nues l'esquena i les extremitats, ressaltava més la morenor de la pell. L'Ernestina, molt més blanca, també era un tipus femení. El seu vestit roig el coronava amb un barret de plàstic que li replegava el cabell. Sílvia nadava sense barret, car els cabells curts a l'estil captaire no li exigien res per a protegir-los de l'aigua. Se li apilotaven damunt la cara moltes vegades i ella se'ls enfonsava en l'aigua de tos per a replegar-se'ls cap arrere.

Prompte, molt prompte, decidiren elles retirar-se. Gonçal encara no havia fet ninguna cosa rara davant d'elles. No podia ésser tornar-se a vestir tan prompte.

—Vinga, Ernestina, i li ensenyaré els moviments isòcrons per a aguantar-se i avançar.

—No, gràcies, fill —li contestava l'alacantina jove—. Això una hora abans. I li arruixaven la cara tirant-li aigua amb les mans,

ella per davant i la Sílvia per darrere. Ell es defenia com podia, mes aquella joguina, que li era pura glòria, sols durà un minut.

Sílvia s'esmunyí amb les mans l'aigua del cabell i Ernestina se soltà la cabellera levant-se el barret de plàstic. I se'n pujaren a vestir-se, dient-li a ell que era lliure de quedar-se allí fins a la nit si volia.

Molt de treball li costà fer-les seure en una tauleta del bar per a prendre un vermut amb aperitiu. Ho feren molt de pressa i mig despenitades. Gonçal li trobava així més encant a Sílvia. Tampoc les pogué retindre allí més de cinc minuts. Tot de pressa se'n isqueren cap a casa. Gonçal les acompanyava freturós. Al creuar per la casa Carbonell volgueren elles desempallegar-se'l.

—Ja és tard. Pot anar-se'n vosté a casa que nosaltres sabem la nostra. Gràcies, però no ens perdrem—. Això ho deia l'Ernestina.

—Molt agrait, mes necessite que m'ho diga Sílvia. Ja veu què poc demane.

L'al·ludida se'l va mirar amb els ulls de tall oblic, negres pestanyes i verdor marina, i respongué:

—¿És que no entén l'idioma d'ella?

—L'entenc i li ho agraiïsc. Mes no és favor que em fa.

—Doncs així bé. Acompanye'ns, però caminant enmig de les dues.

I se'l passaren al mig.

—¡Oh, quina solució més bonica! Sols ens mancava agafar-nos pel braç.

—¡Prove i veurà!

Clar que no provà. Però quan arribaren al carrer de Girona es disculpaven mútuament de possibles grolleries. I en acomiadar-se al portal de casa, Sílvia li digué:

—Molt contenta de tot, amic Gonçal. Però... el passat, passat,

i si t'he vist no me'n recorde. ¡No vinga mai per Benidorm!

I oferint-li les manetes, que aquell premi afectuosament, se separaren. L'Ernestina ja pujava escales amunt.

IV

No sabem si nostre Gonçal Ivars coneixia l'aforisme filosòfic de l'aragonés Baltasar Gracian, que diu: «El que és bo, si breu, dues vegades bo.» Mes ell, que decidí seguir el consell de son company Víctor i no recordar-se'n més de la bruna noia de Benidorm, sols sospirava ja perquè el cap de l'oficina l'enviara en missió professional a qualsevol poble que li permetés fer una estada a la vila de l'illa. Abans sols volia que l'enviaren a l'extrem nord de la província per recalar a Benissa i des de sa casa pairal de Canor traslladar-se en bicicleta al lloc del treball, ja fos a les valls de Pego, a les rotes de Dénia o als portijols de Xàbia. Aquell desig de freqüentar la llar pròpia, tan lògic en un jove de la seua formació i temperament, fou desplaçat en son seny per una sort d'imant envers la turística vila de pescadors. De vegades no volia recordar-se'n, d'aquella vulgar minyona, la classe de vida de la qual desconeixia per complet. Pensava tornar-hi a la bona lectura, als tranquils passejos per la bella *Lucentum* dels romans, als bons espectacles de cine o teatre. Mes el cuquet de l'enyor per aquella noia no el deixava tranquil. Estigué dues setmanes termenant fites als pinars del cap de la Nau i es féu amic del torrer del far, amb el qual visqué quatre o sis dies com a membre de la isolada família. Tenia dues noies agradoses que li repetien que era massa lluny d'allí Benissa per a córrer en bicicleta, després del cansament de la jornada, les distàncies a Xàbia, Gata, Teulada i Benissa, i total per fer nit a casa seua i l'endemà tornar a fer el retorn dels

quasi trenta quilòmetres molt matinet. Aquella sol·licitud de les minyones l'encantava, mes reconeixia que, cas de ser una d'elles la Sílvia llunyana, no s'ho hagués fet repetir gens.

Acabà la tasca per aquells meravellosos indrets i se'n tornà cap a Alacant de nou amb els mapes i plans, telèmetre i llibre de notes, un poc més curtí pel vent i bronzejat pel sol. En el trenet de la Marina s'ajuntà amb un home de Benidorm que venia de Dénia. El cor li va batre de pressa en oir parlar l'home amb certs girs idiomàtics que li havia observat a «ella». Entraren en conversa. L'home li preguntà si ell era mariner o agricultor, car l'aspecte de pell colrada i camisa de coll obert i sense corbata així ho feia semblar. Ell li digué que no, que era topògraf, al que l'altre arronsà els muscles com dient: «No ho entenc».

—Jo vaig conèixer una xica de Benidorm—, digué per fi nostre amic, després d'haver meditat molt les paraules i volent donar-li un to de completa indiferència.

—¿Ha estat vosté allí?—, li preguntà l'altre.

—No; sols de pas. La vaig conèixer en Alacant. Crec que era filla d'un mariner. Una tal Sílvia...

—¡Home! ¡Quasi res diu vosté! — s'exclamà aquell fregant-se les mans—. La conec. És filla de Bernat Llobell, que té una barca que va a les costes d'Àfrica. Aqueixa noia val un Perú. És la major dels germans: valenta com ella a soles. Estigué uns mesos a Orà, amb uns oncles que té allí, i tornà parlant el francès perfectament. Estigué son pare mig any malalt d'unes febres terciànes i com el germanet major sols tenia setze anys, ella, que en tenia divuit, es ficà pantalons d'home, es tallà els cabells curts i... a la mar s'ha dit amb els deu hòmens de la tripulació que l'obeïen admirats de llur destresa. Tingueren una borrasca forta allà per l'Alboran i ella, amb el jaquetot de cautxú de son pare i el negre salacot al cap, lluità com el

primer i animà a tots amb jovenívol optimisme. Crec que portà més tonyina que havia pescat son pare mai. Deia que gojava esportivament quan les trombes d'aigua queien sobre la barca. I, clar, ningú dels altres s'esporguïa ja.

L'home seguia empalmant les fabuloses proeses de l'heroïna del seu poble, i el nostre topògraf, que l'escoltava embadalit, arribà a sospitar que ell li havia endevinat quelcom d'interés per aquella noia, que a la vista de tals històries li resultava... massa dona per a ell.

—Veig que la coneix vosté molt bé.

—¿Què vol? Benidorm és un poble xic i tots som com una família. Fins als molts forasters que vénen els tenim ja com a fills del poble. És rar que vosté no el conega. ¿No ha pujat mai al castell?

—No, no mai.

—Sembla mentida. Doncs allí viu Sílvia, a la dreta de l'església. És rar que ella no li recomanara visitar-lo, car és una enamorada del seu poble. Jo li he sentit dir que no podria viure lluny de la mar i del faralló.

L'home callà en aturar-se el tren a l'estació d'Altea. S'aixecà del banc i es posà a mirar per la finestra la tabola de la gent que pujava i baixava. Gonçal restava mut sobre el seu seient meditant les paraules del company de viatge i recordant les darreres d'ella a l'acomodar-se en el portal de la casa del carrer de Girona: «No vinga mai per Benidorm.»

Quan el tren tornà a moure l'home tornà a seure. Parlà dels camps ressecs, de la manca de pluja. ¡Ell que havia vist els rolls de la font de Polop, de la de Xirles i de la de l'Algar! ¡Si els governs volgueren fer bé per l'Espanya, quanta tasca hi havia per davant! L'abans interessat interlocutor estava ara distret. El problema de l'aigua de la Marina d'Alacant, de tan vell i crònic, era tema massa fressat. Ell pensava amb aquella pro-

hibició turística del «No vingà mai per Benidorm». Però no li ho digué a l'home. Seria revelar a qualsevol un secret de molt pregona intimitat. Però volgué tornar a remoure aquell fang, la fortor del qual tan bé li esqueia.

—¿I el pare de la xica, encara surt a la mar?

—¡Clar, home! Els del nostre ofici, mentre les forces no ens deixen i ens quede un alé de vida, som de la mar. Jo també ho sóc.

—Doncs la Sílvia no pareix així. No té ella posat de forçada en el seu aspecte. Bruna, sí: mes no té l'aire de dona homenenca.

—No ho és ni ho pot ésser. Sa mare és dona afinada. La portà des de Manila com a criada de servei una família d'Alacant. I Bernat s' enamorà d'ella com un noi de setze anys. Era pobra, ja ho veu, mes ha sabut fer un home feliç i criar una família model, ben adaptada a la vida tranquil·la de Benidorm. La xica es casarà, de segur, amb un mariner. Sé de més d'un que la mira.

Aquestes darreres paraules sí que no li feren gens de gràcia al nostre jove. Ell que pensava llavors en l'origen ancestral de tagala que ell li sospità en Alacant, i que les paraules del mariner li acabaven de confirmar, rebé com una garrotada al tos les darreres paraules de l'informatiu cicerone. I preguntà decidit, anant directament al gra:

—¿És que ja té promés, ella?

I es quedà sa vida en un fil els breus segons que aquell trigà en respondre.

—Jo crec que no. No és xica que es done al primer. Li agraden les coses difícils. Ja podria ésser casada, ja... però no vol. Un senyor de Madrid li va parlar seriosament i ella li digué que era massa negreta per a la capital.

El tren entrava en agulles en l'estació de Benidorm. Allà a

sota el poblet, amb l'illa guaitant sobre la blavor per damunt de les rogenques teulades de les cases que presidix la mitja taronja de teules blaves de l'església parroquial. L'home replegà el seu equipatge del filat i s'acomiadà del company.

—Si vol quelcom per a la Sílvia... jo la veuré abans d'una hora.

—No res, gràcies—, respongué ell dubtós, i després afegí: —Sí. Diga-li que ha parlat d'ella amb un jove de pell colrada pel sol. Que vosté m'ha invitat a visitar Benidorm, però que jo ho tinc prohibit per una persona. Malgrat això, diumenge proper tindrè el gust de fer la visita al castell, a l'església i a les platges. No crec que la Guàrdia Civil m'ho impedisca.

—¡Això està bo! —exclamà l'home rient—. L'espere a dinar en ma casa. Només que pregunte per can Pere el Sord tots li ho diran. No estic sord, no; el malmon ens ve d'un besavi. No em falle, ¿eh? Que el diumenge estic lliure.

—Home, molt agraït. Li promet la visita: Gonçal Ivars, de Benissa, per a servir-lo.

El tren xiulà i l'home se n'anà amb els fardells a les mans amb altres dos subjectes de fort aspecte que no volgueren atapeir-se com les sardines en el cotxet que hi feia el servei de passatgers del poble a l'estació.

V

En la matinada del diumenge següent Gonçal i la seua patrona, senyora Encarna, baixaven enraonant pel senyorívol carrer de Llauredors alacantí. En arribar a la plaça de l'Abat Penalva la senyora es dirigí cap a la porta de la col·legiata de sant Nicolau de Bari, mentre el noi li deia com a prenent comiat:

—Si es fan les nou de la nit i no torne, no prenga esme;

demà al dematí acudiré en el tren que arriba a les nou. Podria ésser que em feren quedar per això de la festa nocturna en la terrassa del castell de què parlava el diari.

—Bé, doncs; així quedem —li respongué la senyora ficant—se al cap la mantellina—. Vaja alerta si es fica a l'aigua i que es divertisca molt.

Ella penetrà en el temple i ell seguí tot de presseta cap a l'estació de la Marina. El tren sortí a les set en punt (¡encara diuen que a Espanya no hi ha serietat!), i als cinc quarts justos, és a dir, a les vuit i quart, es detenia a l'estació de Benidorm. El cotxet dels viatgers era allí esperant, i com que no n'eren gaires, Gonçal es ficà dins d'ell. Minuts després baixava enmig del carrer Ample de la vila. El tí² Pere el Sord l'esperava al punt de la parada.

—Quant m'alegre que haja vingut —i quasi l'abraçà, pegant-li colpets a l'esquena—. Avui ha encertat vosté un bon dia. A les cinc de la tarda tinc viatge amb la meua barca a l'illa. Portaré allà vint-i-cinc o trenta persones, estiuejants de València, que m'ho paguen bé. Vosté també vindrà. Apa, anem a casa on esmorzarem.

—Vosté mana, ti Pere—, respongué el visitant mirant amb atenció l'estructura del poble, el bell carrer que creuaven camí de la casa promesa. Vivía aquest home a l'eixida del poble, cap al moll, a quaranta passes de la sorra on jeien les barques. La casa era humil, però neta com ella a soles. Unes xàrcies penjades feien de cortines. Trossos de suro pertot arreu. Dintre, cossiols amb alfàbegues i clavells. Caragols marins i madrepores ramificades com a objectes d'art. Un quadret amb la Verge del Sufragi, patrona de Benidorm.

² Nota de l'autor: Apòcope de la paraula castellana *tío*, molt usada ací en lloc de la valenciana oncle. Es diu a tothom quan es tracta de persones majors. Marca tractament de respecte.

—Mira, Riteta —li digué a la seua esposa, que sortí de l'interior a rebre'ls—. Aquest és el senyor que us vaig dir que vindria. El tindrem a casa a menjar i ara després en eixir li buscaré hostatge per a dormir. Ja veu vosté —a Gonçal— que ací tot és petit; el lloc el tenim just. I són quatre fills.

Gonçal, comprensiu, volia parlar; però entre els dos, marit i muller, no el deixaven.

—Ens haurà de perdonar tot el que no trobe bé —afegí la dona, d'uns cinquanta anys ben portats, cabell negre tirant a gris i fesomia simpàtica, malgrat la pell colrada pel sol—. Apa, xicons, anem a esmorzar. Açò dirigint la veu cap a l'interior de la casa.

D'una cambra de la planta baixa que devia ésser la cuina sortiren dues noies de catorze i setze anys amb una plàtera de coquetes fregides —farina, ou i mantega— una, i l'altra portant una cafetera amb tasses acurumullades una dins l'altra. De les cambres superiors baixaren per una estreta escala dos minyons quelcom majorets que les noies. Saludaren toscament el recent vingut i, oferint-li seient al cap de taula, començaren a mullar les coquetes amb el negre café fumejant i aromàtic. El nostre topògraf es trobava en aquell ambient d'humil familiaritat a tot gust i plaer. Mes sols tenia ganes de trobar-se a soles amb el ti Pere per a inquirir si havia parlat amb l'heroïna somiada.

Després d'una hora llarga entre esmorzar i sobretaula, el pare i el foraster se n'isqueren a córrer el poble, i la mare i els minyons a vestir-se amb llurs robetes de festa.

Pujant cap a la plaça de l'església el jove va conèixer des de fora la casa on vivia Sílvia. El ti Pere li digué que acostumava a cantar en el cor durant la missa major, amb algunes altres noies del veïnat un poc assajades pel senyor organista, un home ja vell que havia corregut molt de món triomfant amb la seua música. Gonçal li recordà al mariner que ell encara no

tenia missa i hauria d'oïr aquella que estava a punt de dir-se.

—Com manca un quart d'hora, anem i li ensenyaré la terrassa del castell on esta nit se celebrarà el festival de música i dansa del ballet de Marianela de Montijo. I baixarem, si vol, a la plataforma de baix, que en diuen el balcó del Mediterrani.

El jove es deixà conduir per l'hospitalari amic. Sota aquell tendre sol matinal corregeren tota l'extensió de la ben urbanitzada terrassa, en la pista central de la qual hi havia ja alguns caixons del ballet que es preparava. Gonçal es quedà meravellat d'aquell vaixell de pedra ancorat dins la mar que era tot aquell promontori de castell i poble. A la punta, fent de proa, una ben bastida escala de pedra amb blanca balustrada permet baixar els visitants a una safata de forma hexagonal que és a sota del faralló a pocs pams sobre l'aigua. No baixaren per si se'ls feia tard per a la missa, el segon toc de la qual ja havia sonat amb l'alegre tritllejar de la campaneta. En tornar cap a l'església sonava el tercer. Entraren en el temple al temps que començava la missa.

Moltíssims devots. Senyores i senyoretetes amb posat d'estiuejants —si bé coberts els braços i esquenes amb jaquetes de compromís, respectant amb decor la santedat del temple— reblien els bancs i cadires de l'ampla nau. El ti Pere portà Gonçal cap a un altar lateral, ja prop del presbiteri. La missa fou cantada per les noies —del poble i estiuejants—, però no pas llarga. De vegades destacava una veu de tiple o envestia amb mestrívola cadència un solo. I amb els ulls li deia el mariner a Gonçal que era «ella». Poc abans d'acabar la missa la gojà més plenament a l'entonar ella soles l'*Ave Maria*, de Schubert. L'estat d'ànim del nostre turista ja pot imaginar-se'l el lector.

Encés amb el desig de veure-la, quan el temple es buidà de personal el ti Pere el portà cap a la sagristia on acabava de despullar-se el senyor rector. Aquest senyor, molt complaent,

li ensenyà el cambril de la Verge del Sufragi i li mostrà les joies que allí es guarden i li contà la tradició de la vinguda d'una barca abandonada en el segle XVI a la platja de Benidorm. Els veïns, creient-la barca d'empestats, li botaren foc allí en la platja, i al cap de vuit dies, en escampar les cendres, es trobaren entre elles la figureta de fusta tallada de la Mare de Déu. No s'havia cremat essent com era de fusta. ¡El miracle fou eixe!

El rector li ensenyà una finestra enreixada de la sagristia, als peus de la qual batien les ones escumoses el pedestal del faralló que suporta el formós temple parroquial. Mes ell tot era mirar al darrere per si veia la gràcil i bruna figureta que l'havia fet anar per allí. Per fi aparegué amb les companyones de cant per l'escaleta del cor. Vestia el vestit de tul blanc del primer dia d'Alacant. Aquelles se n'anaren directes a la porta del carrer i ella esperà el vellet organista portant-li uns papers de música amb les mans.

El senyor rector acudí a don Amadeu —aquest era el nom de l'organista— i li presentà el jove topògraf com amant també de la música. Aleshores el pulcre vellet li preguntà d'espai i amb veu cadenciosa:

—Llavors vosté ha vingut per l'espectacle musical d'aquesta nit al castell, ¿no? I sense contestar el jove, prosseguí: He sentit comentar que ho fan molt bé. Que aqueixa Marianela de Montijo és una altra Anna Paulova. Hem tingut sort amb aquesta visita artística.

—Oh, Benidorm a l'estiu té contingent de públic per a aquests espectacles—, afegí Gonçal observant la silenciosa cantora del seu enyor. Seguia callada; els ulls fixos en els papers de música de ses mans. La bruna epidermis de son pit i esquena se li transparentava com les delicades robetes interiors sota el tul del vestidet blanc. Per fi, l'organista la presentà al foraster:

—Mire vosté. Ací li presente la meua triple de tot l'any: senyore-

ta Sílvia Llobell. Si no fos per ella, ni en l'església es cantaria ni jo tocaria més. És la més constant companyona.

El nostre jove féu una petita i respectuosa inclinació de cap i com que ella li contestà igual, sense allargar-li la mà, Gonçal es contingué també silenciós.

—Tant de gust—, li digué solament.

—Gràcies; el gust és meu—, li contestà ella.

VI

Mitja hora després Gonçal i el seu mariner amic passejaven tranquil·lament per l'avinguda urbanitzada de la platja de Llevant. És la que s'estén al nord de la vila envers la serra Gelada. Tot observant el nostre topògraf la bella urbanització d'aquella platja ja reblida de construccions arquitectòniques de molt bon gust, sense voler tornava el comentari sobre la cantora de l'església.

—Crega'm, ti Pere; és un cas el d'aquesta noia per a tornar boig al primer. No la puc comprendre per què fa això.

—Ni jo tampoc. Ella no ha estat mai així. Tractable, afectuosa per a tots, grans i xics; s'ha matat per fer un favor. Amb els jóvens d'edat parella i de la de vosté, molt complaent i jogassera. Quan li vaig parlar em digué que no el coneixia, i ara... ja ho ha vist. Si no em fiara de vosté creuria que m'ha contat un somni.

S'havien allunyat del poble, platja avant, quasi tres quilòmetres. Sols quedaven un reduït nombre de xalets més endavant. Caminaven per mig de l'asfalt quan un timbre de bicicleta els demanava pas insistentment. Es giraren per veure el pressurós velocípede i fer-li lloc quan, ¡oh sorpresa mai sospitada!, veren Sílvia amb pantalons curts fins a mitja cuixa i blanca bruseta

de percala sense mànegues. El ti Pere li digué sense eixir de l'estranyesa: –Xica, ¿on vas per ací a aquestes hores de sol?

Ella frenà el bicicle fins a detindre's posant un peu a terra.

–Doncs a salvar un compromís de casa. El senyor Gómez, l'enginyer que hi viu –i assenyalava un xalet ja pròxim–, havia encomanat al meu pare tres quilos de molls i dos de lluços. Estaven apartats des de l'arribada de la barca i el meu Emili, el germanet menut encarregat de portar-lo, se n'ha anat a la Vila sense recordar-se'n. I m'ha tocat vindre a mi. I assenyalava en el portapaquets del seu darrere el cabasset d'espart amb el peix fresc. I ans que ninguna al·lusió a res més pogués fer-se per un home ni l'altre, empentà la bicicleta al temps que deia: No s'allunyen tant que per a tornar-se'n a peu fa ja massa sol. I adéu, ti Pere i la companyia.

–¿Vosté vol veure'n més? –li digué estranyat Gonçal al seu company–. Eixa xica no té sentit o no té vergonya.

–Frene, frene, amic –li respongué el mariner, començant a comprendre per la mirada que captà en els formosos ulls d'ella–. Aqueixa xica té els peus en terra. I el seu comportament demostra que vosté per a ella no és com qualsevol altre. Ara depén de vosté saber comportar-se per a no fer cap cosa ridícula; i ella, com fruita madura, vindrà als seus braços. Ja sap que és una jove que val molt i vosté deu merèixer-la.

–¡M'agrada, home! ¿Si no parlem, com he de saber jo les seues opinions i gustos? –digué quelcom encoratjat nostre topògraf–. Això de la fruita madura em sembla a mi.,

–Calle, que ja torna a eixir del xalet d'en Gómez. Mire-la quina cara de goig fa, de segur que per vosté. Ara veurem si s'atura...

Sílvia era a la porta del jardí comptant els diners del peix. Se'ls posà a la butxaqueta del pantalonet, agafà el manillar de la bicicleta, féu la volta canviant de direcció i tornant a pujar

passà pel costat dels nostres hòmens tot somrient i jogassera dient-los:

–¡Adéu!...

I pedalejava amb pressa i goig mentre el seu enamorat mirava amb rancúnia i despit aquelles perfectes i brunes cames que tant de vigor posaven en el pedaleig que l'allunyava.

–¿Vosté creu que això és normal?–, digué per fi Gonçal al mariner.

–Sí, perfectament normal –li respongué aquest–. Aquesta xica, a qui tants han pretés inútilment, li té por a vosté per si no pogués o sapigués rebutjar-lo. Ella sap massa la predilecció de què la fa objecte, i deu estar pensant la seua conducta per a quan vosté li demane quelcom. No vol errar la determinació que prenga. Això és tot.

Gonçal mirava en la llunyania el mòbil puntet de l'enyorada ciclista que ja estava al poble. Les darreres paraules de son company l'afalagaren a muntó. I tornant-se'n els dos a pas més lleuger del de la vinguda digué:

–I, segons vosté, ¿quina conducta deu ésser la meua en aquest cas?

–Doncs la més ferma. Completa indiferència. Demostrar-li que és un home i no pas un monyicot. Després de dinar anirem al casino. Prendrem café, de segur que amb son pare. Vosté com si tal cosa. A les cinc a la meua barca i a l'illa amb la gent que me la té contractada. Són valencians i madrilenys de bon caràcter. Se li farà el temps curt. I després de sopar a la terrassa del castell, a la festa eixa que està anunciada.

–I demà a Alacant i ha passat el dia –acabà ell un poc enutjat–. I quin profit que n'he tret, d'aquest viatge, digué amb despit.

–Doncs, ¿que què volia? ¿Arribar i envasar? No, home, no. Crega'm a mi. Sílvia amb vosté no vol jugar com amb els altres. Potser sorgisca alguna ocasió inesperada que aclarisca la

cosa, mes vosté no deu exposar-se a un desaire per insignificant que siga. Demostre-li que és tot un home.

La conversa es perllongà fins l'arribada al poble. S'assegueren en un bar, descansaren prenent un vermut amb aperitius i a l'hora de dinar estigueren de nou en la casa del pescador on els esperava una succulenta paella d'arròs a la marinera feta amb totes les condicions de l'art culinari i amb totes les varietats de peix de roca que tal menjar requerix. De tall sols hi havia lluç i gamba grossa. Llagostí no pogueren trobar-ne entre els amics de l'ofici, car la nombrosa colònia d'estiuejants tot ho acaparà. De postres, raïm i meló, la fruita clàssica de la comarca; i després se n'anaren al casino. De camí passaren per la casa on devia quedar-se Gonçal aquella nit, uns amics que tenien pensió oberta, els quals li ensenyaren ja el seu dormitori, de senzill parament mes extrema netedat. I li fou entregada la claueta per a quan tornés a dormir.

Al casino el nostre jove fou presentat pel seu amic als quatre o cinc companys de tertúlia. mariners com ell, alguns dels quals encara gastaven gorra de visera, barba retallada i la pipa a la boca. És a dir, la vella estampa del llop marí d'aquestes costes de Llevant. Al cap d'una estona n'entrà un altre, alt, de galtes roges, de cara afaitada, però amb pipa a la boca. Al seure entre els companys mirà un poc el jove foraster. Fins que Pere li digué:

—Bernat, ací un amic d'Alacant que tinc convidat per a conèixer el poble. I vosté, Gonçal, vet ací l'amic i company Bernat Llobell, de qui vosté ja haurà sentit parlar. Molt bon mariner, per a qui no té secrets la costa africana des de Bon a Espartel.

—No tant, no tant—, deia el nomenat Bernat Llobell estrenyent la mà del jove topògraf, que observava en aquella simpàtica fesomia trets enyorats de la seua estimada nina.

—Gonçal Ivars, a la vostra disposició—, deia el jove, felicitant-se interiorment del posat de simpatia del presumpte sogre.

—¿Ivars? De Benissa deu ser —digué el marí somrient—. Tots els que he conegut, de prop o de lluny, són sortits d'aquesta vila de la pansa i del moble. Se'n fan de bons, ¿eh?

—Sí; i d'allí sóc jo també —digué satisfet Gonçal—. Encara que el meu destí oficial em té residint a Alacant.

—¿Eh? —digué Bernat Llobell—. Doncs vosté no té cara de treballar engabiats. El seu posat és fi, mes el color de la pell...

—En efecte; fa deu dies treballava als pinars del cap de la Nau i pot ser a la setmana que ve estiga termenant les hortes de les fonts de l'Algar, a Callosa. Els propietaris reclamen tots els mollons de les fites, perduts, i el Servei Cadastral m'encarrega a mi de redreçar el malmés pels anys i les males intencions de la gent.

—Bon ofici, bon ofici —conclugué el Bernat—. No deu ser gaire pesat i... al sol i a l'aire: ben sanitos. I amb paga segura... quasi estic per dir que és millor que mariner. Almenys no té les nostres tragèdies.

La conversa es féu general. El tema preferit era l'empenta de creixement que tenia el poble des que el Govern concedí nou milions i escaig de pessetes per portar l'aigua des de Polop.

—Tenim un alcalde que val una mina—, digué satisfet Bernat Llobell.

—Pere s'havia de dir, com jo—, digué inflant el pit l'amic de Gonçal.

—Tu ets Pere el Sord i aquell no és sord—, li digué un altre, que afegí: Però tots els pescadors tenim quelcom de Pere, el nostre patró, a qui per alguna cosa donà Déu les claus del cel.

Després es comentaren coses de l'ofici. Succèits que els passà a cadascú, més o menys perillosos en la pesca d'altura, tant a la mar Atlàntica com a la Mediterrània. A les quatre i

mitja començà a desfer-se la tertúlia. Nostres dos amics la deixaren a tres quarts de cinc, el temps justet per a Pere el Sord de preparar la barca per als excursionistes. El pare de Sílvia restà allí fumant, pensatiu com una esfinx. S'acomiadaren amb una altra estreta de mans.

VII

Les sis de la tarda d'aquell capvespre deliciós les oí nostre topògraf empinat en el vèrtex del cim rocós de l'illa. El campanar de Benidorm eixia amb el quadrant del rellotge per damunt de les rogenques teulades del poblat vell. Des d'allí albirava el grandió panorama de la badia. Les dues platges en corba estenien llurs daurades arenes en un doble alfange a cada costat del faralló del castell. El gegant de Puig Campana, amb la dentellada de Roldà ben vistosa, li recordà la faula que la roca que tenia sota els peus fou arrancada d'allà dalt per la fúria del coltell de l'heroi mort a Roncesvalls. ¡Pobres sarraïns si els arriba a atényer! Més a la dreta, la superba Aitana, els turons de Guadalest, la cresta serrada de Bèrnia; i per la part de la mar, el morro de Toix i el penyal d'Ifac. Amb tots els diners del món no es podia pagar la grandiositat d'aquella visió. Més prop, quasi a parella distància, tenia la punta de l'Escaleta, extrem sud de la serra Gelada, amb el racó de les caletes; i a la part oposada l'empinada cala que limita l'extrem de la platja ponentina, sembrada de palmeres i garrofers. I ell, des d'aquell semàfor de mar endins, mirava les costes d'Espanya com si estigués en un vaixell a punt de sortir. S'havia oblidat de tot. Sols la vista de la barca d'en Pere el Sord, amb la seua sorollosa tripulació, mitja ja desembarcada i mariscant per les roques i esculls, el tornà a la realitat del moment.

Sols tres xicons de curta edat tingueren la curiositat de seguir-lo cap al cim de l'illa. I allí, prop d'ell, estaven ja. Un d'ells, que era madrileny, exclamà mirant la mar en direcció al poble:

—*Mirad, mirad, ya viene el laúd de Silvia, la mejor nadadora de Benidorm*—. I assenyalava amb el dit la llunyania.

Gonçal es quedà ert. ¿Aquella jove no l'havia de deixar en pau? Feia uns minuts la tenia oblidada i era feliç amb sa novetat panoràmica. Son cor tornà a bategar de manera febrosenca. La triangular veleta blanca del llaüt s'esmunyia ràpida cap a l'illa. Portava dues tripulants: l'ama i alguna amiga. Des de la barca d'en Pere les cridaren. El llaüt prengué la drecera de la barca, a la borda de babord de la qual fou amarrat. L'arribada de la jove augmentà la joia entre la colònia d'estiuejants. Don Agustí, advocat famós amb residència a València, li explicà el pensament que duïen:

—Mire, senyoreta Sílvia, farem un concurs de cursa amfíbia. Portarem la barca una milla mar enfora. Quan jo desapare aquesta pistoleta els concursants es tiren de cap a l'aigua, i la meta serà el vèrtex de l'illa, allí precisament on és el topògraf i els xicons. El que primer arribe, com no tenim copa ni trofeu, guanyarà aquest bitllet de cinc-centes pessetes —i li n'ensenyà un de novet de la seua cartera— i el títol de «Tritó de l'illa». Clar que si és del sexe femení, en lloc de tritó serà «Sirena de l'illa».

—Bé, doncs —respongué ella—. ¿I què vol vosté, don Agustí, que jo pinte en aquest passatemps de vostés?

—¡Caram! Doncs ser la més decidida competidora dels nostres joves: donar-los alé i estímulo.

—Si és això, bé; però jo no entre en el concurs.

—¿I per què no? Si el guanya seran ben seus els diners.

—Però això serà robar-los a algú d'aquests.

—¡Molt segura estàs de guanyar, xica!—, li digué un noi ardit i bru, Peret, fill precisament de l'amo de la barca.

—¿I eres tu el que m'has de véncer, fill meu? —li retrucà ella jogassera—. Gastes aires de llop marí, mes crec que jo tinc millors remes. De totes formes, poc trigarem a saber-ho.

Recomptaren els concursants, que eren tretze entre els dos sexes. Minyons, vuit; noies, cinc amb Sílvia. El ti Pere forçà la marxa de la barca mar enfora, mentre els nadadors es llevaren la robeta de decència, pantalonets i brusetes, apareixent tots amb els vestits de bany que portaven ja posats. Sílvia saltà al seu llaüt on es deixà la seua i tornà amb son vestit de bany groc. Son aspecte era delicat i ensems musculós. En arribar a la distància convinguda el patró parà la barca, tranquil·litzant els robinsons de l'illa que ignoraven la maniobra. I quan estigueren tots a punt, plantats sobre la borda d'estribord, don Agustí contà fins deu i al moment disparà la pistola. Els tretze cossos juvenívols i ardits s'enfonsaren de cap en els cristalls de la mar solcant lleugerament la massa líquida en direcció a l'illa. La barca, que portava amarrat al costat el llaüt de Sílvia com una ovella a son fill, començà a navegar darrere els solcs dels nadadors. Les poques persones que restaven a bord, de més edat o ineptes per a la natació, seguïen afanyoses els incidents del concurs. Als pocs minuts en replegaren un ja cansat. Era la companyona de llaüt de Sílvia. Després un noi; després una altra noia; ja en quedaven deu. S'havien distanciat ja prou uns d'altres. El ti Pere mirava el darrer, que ja es fatigava, per replegar-lo a la barca, quan don Agustí cridà amb entusiasme i aplaudint:

—¡Hurra per Sílvia! Ja surt de l'aigua.

En efecte, el color groc de la filla de Bernat Llobell caminava ja per terra ferma en direcció a l'altura. Però darrere del groc anava el morat de Peret el Sord, el verd d'un altre i el blau d'una noia. Els altres, així que arribaven a terra es deixaven

caure i s'asseien per a descansar de la forçada activitat dels membres no gaire acostumats a allò.

Gonçal Ivars, que ja havia comprés de què es tractava des del seu observatori, restà allí dret amb els xicons, mirant els concursants que pujaven amb fúria encara. Li deixà el punt més alt a la campiona que en arribar, sufocada, sols pogué dir:

—¡Un mocador blanc, per favor!—, i a l'entregar-li'l Gonçal, dreçada al cim sobre la punteta dels peus, començà a onejar el mocador que els de la barca veren blanquejar sobre el cap de la noia com una càndida colometa que volara al seu entorn. En això arribava Peret, saludant també amb els braços els llunyans espectadors. El pobre xicot digué a l'amic de son pare:

—¡No pot ser, don Gonçal; amb aquesta Sílvia no podem ningú!

—¿No deies si estava tan segura de guanyar? —li preguntà ella riallera amb veu encara entretallada per l'alé—. ¡Doncs ja ho has vist! Ara, que no patisques. Les cinc-centes pessetes són per a tu; però no vull que ho digues. I vosté —dirigint-se a Gonçal—: Tampoc ho dirà, ¿veritat?

Els tres xicons que per allí anaven s'ajuntaren, formant colla amb ells, i tots plegats se'n baixaren cap a la barca on els esperaven entre aplaudiments i abraçades.

VIII

El ballet de Marianela de Montijo fou un espectacle que no s'oblidaria fàcilment pels que tingueren la sort de presenciar-lo: veïns de Benidorm o membres de sa colònia estiuenca. Sobre aquella deliciosa terrassa de pis de ciment fi, il·luminada per potentíssims focus elèctrics en combinació de llums variades, i rodejada pels seients d'alguns centenars d'especta-

dors, l'actuació del conjunt líricocoreogràfic de la genial dansadora fou quelcom meravellós, que impressionà indeleblement l'auditori. Allí estaven, amb l'alcalde i regidors, senyors d'Alacant, elements oficials com el Governador Civil, President de la Diputació, Alcalde de la capital i altres hostes que, encara que coneixien el conjunt de Marianela per haver-lo vist poc abans actuar en el Teatre Principal alacantí, no era el mateix presenciar-lo en aquesta terrassa, sota l'estelada del firmament i oïnt la música de Falla i Albéniz amb el fons inexhaurible de la remor de les ones que entrexocaven en la foscuria circumdant amb les roques i esculls del faralló. Un públic selecte omplia els voltants de la plataforma: senyores elegantíssimes i senyoretetes un poc més abrigades que pel dia a causa de la frescor nocturna. Cavallers molt circumspectes comentaven com de refinat era aquell art coreogràfic. Allà en un extrem estava el senyor rector de la parròquia amb don Amadeu, l'organista. Nostre Gonçal estava prou lluny d'ells, en un lateral on li tocaren les tres localitats adquirides per ell per a ell, Pere el Sord i el seu fill Peret, que s'entestava a pagar-les –nosaltres sabem per què–, cosa que no li consentí nostre topògraf.

Embadalits es quedaren els nostres amics davant la dansadora, que interpretà magistralment la *Dansa ritual del foc*, de Falla, i després la *Granada*, d'Albéniz. El conjunt d'esculturals dansadores emulava dignament el treball de la figura en cap de l'espectacle. Els jocs de llum combinats des de diversos angles per un mestre de la luminotècnia, vingut també d'Alacant, feren un espectacle de veritable il·lusió fantasmagòrica. El públic contenia la respiració fins a l'impossible. Quan s'acabà el primer temps i vingué el descans a manera d'entreacte, nostre Gonçal, al·legant opressió de cames amb el seient de davant, s'alçà del siti i se n'anà passejant per vora la balustra-

da de ponent. Arribà a l'extrem de la replaça, ja penombrosa i menys atapeïda de personal, i ansiós de solitud per a recordar la plasticitat de les danses acabades de veure se'n baixà per l'escala de pedra cap al solitari balcó de l'octogonal plataforma. Arribà baix. La solitud era completa. La mar retilava des de l'horitzó la dèbil lluisor de la lluna poc abans sortida; de l'illa allà endins.

Es posà de colzes sobre la barana de pedra. Ni ell mateix sabia en què pensava. Es tragué la cigarrera de la butxaca i encengué un cigarret. El seu ànim es fonia amb l'emoció de l'excelsitud del moment. El que fa l'art veritable quan un esperit està ansiós d'assaborir-lo.

Un suau fru-fru de robes sonà a llur esquena. Es girà lentament. La callada figura de Sílvia, blanca per la lluna que destacava més encara la bateta de tul blanc, se li acostà amb lentitud.

—Gonçal, tingueu compassió de mi —digué senzillament quan estigué tan propet que li tirava al rostre son alé—. Estic malalta d'amor des que us vaig veure a l'Esplanada d'Alacant. Mai no havia tingut una commoció tan gran com la que des de llavors em domina. He volgut fer la valenta, la desimbolta i lleugera, i fins ací he arribat. No puc més. He demanat consell a don Amadeu i acaba de dir-me: «Corre al seu costat; no sigueu badocs». I ací estic. Perdona'm.

I aquella àmfora gloriosa de carn palpitant de joventut i d'amor vingué als braços del romàntic i turmentat topògraf que en aquell moment d'eufòrica glòria recordà les paraules del ti Pere el Sord: «Com a fruita madura vindrà als seus braços». S'havia complit la predicció del mariner.

—Sílvia, et perdone el que m'has fet sofrir en tot aquest dia perquè aquest moment ho recompensa amb superació. No vull més glòria en ma vida terrena. Nostre amor etern.

—Calla, que és massa prompte per a parlar d'eternitats. Si

algun dia estigueres penedit d'haver-te confiat a mi, lliure seràs per a volar en recerca d'altra cosa. ¿Però, què vols? Jo crec que la nostra unió ha estat tan fulminant perquè Déu ens té assenyalats amb son dit inexorable. I a major goig no puc aspirar.

Un timbre tritllejant anunciava la segona part de l'espectacle.

1956

«RAPSÒDIA» TRÀGICA

I

Parella més enamorada que Joanet i Virgínia no se n'havia mai vist a la vila de Xàbia. Cap a l'hora del capvespre, quan el mar de la badia es torna verd fosc i l'esquena del formidable Montgó veí pren un color morat, els dos joves eixien del recinte urbà de la tranquil·la i ben bastida població i se'n baixaven passejant cap a la platja de les Duanes a veure l'arribada de les barques i acte seguit la subhasta del peix. De vegades es ficaven per la plataforma de pòrtland on s'amuntonaven les llises espases blavoses de l'agulla, les blanques làmines de les rajades, els rogencs molls, els argentats lluços, els polps i calamars, el nero i la sardina. La veu del subhastador repetia amb insistent martelleig: «Deu, deu, deu... onze, onze, onze... dotze, dotze, dotze... Dotze duros donen d'aquest muntó; dotze a la una, dotze a les dos, dotze a les tres: apa, seu és.»³ I el postor a qui se li havia adjudicat portava un caixó amb trossos de gel i posava a dintre el muntó adquirit per dotze duros, que allà als pobles de l'interior li'n podrien valdre setze o vint.

³ Nota dels editors: A Dènia la subhasta del peix es fa a la baixa.

Ni als pescadors que el treien de les barques ni als pescaters que el carregaven en els camions els agradava que els curiosos tafaners es ficaren per la banyada plataforma, xafant de vegades algun que altre peix que, encara viu, amb una cuada s'esmunyia del muntó. Mes quan Virgínia s'aüssava les faldes un poc per a botar per allí els feia tanta gràcia que tots ho celebraven. El promés anava darrere tot orgullós que aquella noia tan ben feta que tots li envejaven fos seua. De vegades, quan l'ocasió ho portava, Joanet treia un parell de duros i comprava algun ranxet de peix que dins d'un sarnatxo d'espart s'emportaven cap al poble per a sopar, i se'l repartien entre els dos abans de separar-se.

Ell era tallista i treballava en un taller de mobles de la localitat, i ella, filla d'un forner molt acreditat, no ja pel pa, sinó també per les pastes selectes que feia per a vendre, i pastissos i coques, encàrrecs per a onomàstics i noces. Molts deien que el primor dels dibuixets de les tortades i bescuits es devien a l'habilitat de la minyona; i, el que passa en aquestos casos, sols de veure la figura formosa, simpàtica i d'una netedat exagerada de la fornereta, creixia la parròquia de son pare que era un gust. Tortells i magdalenes, sospirs d'àngel i pessics de monja sabia fer-los tan bé la nostra Gínia que els pares pensaven que en veure-la casada o ells perdrien la parròquia o la xica no se n'hauria d'eixir de casa. Era pubilla, és a dir, filla única; i malgrat ésser Joanet un bon xicot, hàbil tallista i honrat, el matrimoni del forn no acabava d'estar satisfet del promés de la seua filla. De vegades pensaven que ella es mereixia una altra cosa, però aquelles relacions s'havien fet ja prou llargues i no s'atrevien a interrompre la marxa ascendent d'aquells amors. Una vegada que li volgueren dir quelcom a la minyona, ella els retrucà molt sentenciosa:

—No es cansen, pares meus. Joanet és el primer xic que

m'ha dit res en la vida i el nostre avi, que Déu el tinga en la Glòria, deia amb molta freqüència que «les figues i les amors, les primeres les millors». ¿No és treballador i honrat? ¿Què més li poden demanar?

Els pares callaven acotant el cap i seguien el marmoleig entre ells en veu baixa. I així les coses, tingueren una forta ensopegada en la llar de Joanet. Sa mare morí tuberculosa després de llarga dolença que acabà amb els estalvis de la casa. El pare era jornaler de la terra, és a dir, camperol dels que quan està moll no treballen i, per consegüent, no cobren. Els dos germans de Joanet, Tonet i Pepeta, eren massa xics encara perquè el poquet que guanyaven pogués apuntalar l'economia paterna. Total, que aquella casa havia de bregar i lluitar amb molt de coratge per a no enfonsar-se en el pou de la desesperació. Del jornal del pobre tallista havia d'eixir el que mancava als altres per a passar la casa. I el pobre minyó, en vestir de dol per la mort de sa mare, perdé també el color de cara que se li féu blanca, contrastant desagradosament amb el negre del vestit. I és que els dolors morals acaben també el físic de les persones.

Només això mancava perquè el matrimoni del forn mampreguera altra vegada la seua filla: «Mira, Ginieta, que el Joanet està molt groc. La seua mare era molt bona, però ha mort tísica. Els dos germanets tampoc tenen bon aspecte: pareixen dues animetes de l'altre món. Mira que si la nostra sang, tan forta, anara a mesclar-se amb la d'ells, malaltosa, infectada, i els teus fillets tragueren eixe rovell... Mira, filleta: tot el que vulgues t'ho consentim menys donar-nos netets escatosos. A nosaltres, tan sanots sempre perquè venim de llauradors...»

—¡Caram, prou n'hi ha! Facen el favor de deixar-me quieta. Ja els ho he dit massa que vull Joanet—. I es tornava valenta i

esquerpa envers els seus progenitors.

Però no acabaren allí les calamitats del pobre tallista. L'amo del taller on treballava, més amic de borines i fartades que de capficar-se en els assumptes de la seua mampresa, acabà per fer fallida. Els creditors li embargaren màquines i moblatges i els operaris es quedaren enmig del carrer en nombre de vintidós, entre els que anava el nostre Joan. El pobre minyó estava desesperat. Es féu l'ànim de treballar la terra anant a jornal amb son pare, puix altre taller no hi havia al poble. Mes no volia absentar-se per no deixar Virgínia, car no sospitava cosa bona coneixent la postura dels seus futurs sogres. Se li feren calls a les mans. Els renyons li feien mal bàrbarament de treballar amb l'aixada. I quan a la nit tornava mort de fadiga, sense més consol que veure la seua estimada i fer el passeget per la platja, un dia li isqué a la placeta de l'Església, on solien ajuntar-se, una noieta veïna del forn, d'uns dotze anys d'edat, que li posà en les mans una carteta i se n'anà corrent. La carteta deia: «Joanet: No puc més. Està vist que els meus pares tenen raó. Trenquem les nostres relacions, que sols calamitats se'ns presenten al davant. Sent lliure podràs lluitar millor per a defendre la teua vida. De tot cor et desitja la major felicitat la teua examiga... Virgínia».

II

Quin pes s'espolsaren de damunt amb aquesta carteta Sidoro i Mercé, els forners, quan tornà la xicona que enviaren a la placeta per a fer-li entrega d'ella al malaurat aimador de la seua filla. Aquesta els ho havia dit ben clar. De paraula no li ho podria dir mai a Joan allò de la trencada de relacions. Per escrit, millor. Però ella tampoc seria qui li entregara el fatídic

paperet. I els pares, amb el fervent desig de millorar l'esdevenidor de llur filla, foren els que li tramaren l'assumpte de manera que li resultara menys molest i enutjós. I no veient més Virgínia el malastruc de Joanet... ací pau i després glòria.

El pobre minyó no cometé una barbaritat perquè Déu és bo. Després de llegir una i vint vegades el malaurat paperet, abans que se li enfosquira el cervell, tingué la valentia de llegir-lo abans de sopar al seu pare i germanets. Aquestos se sentiren també altament ferits pel que se li feia al fill i germà. Sols el veure'l a ell felix minvava les dissorts d'aquella trista llar.

—¿I tu què en penses, fill meu? —li digué el pare quelcom plorós—. Com que ella és més rica que nosaltres... això era d'esperar. Les desgràcies mai no vénen soles.

—Jo no crec que açò siga una desgràcia —retrucà el fill—. Per a ésser més tard, bo és que s'haja decidit ara. Era massa cosa per a mi. Les dones guapes esglaiaven perquè tenen massa pretendents. I amb cert benestar econòmic i pubilla... Massa atrevit que vaig ésser jo... ¡Però els pocs anys! Endemés, em corresponia amb lleialtat... i no pogué contindre unes llàgrimes. (¡també els hòmens ploren!)

—Jo creia que et volia de veres —digué Pepeta, la germaneta que amb sos catorze anys portava ja el rem de la casa—. ¡Per força han hagut d'influir els seus pares!

—Després de tot li estic agraït per les estones de felicitat que m'ha donat —afegí el minyó, eixugant-se amb mansuetud les llàgrimes—. I també per aquestes paraules que pense acceptar-li: «Sent lliure podràs lluitar millor per a defendre la teua vida.» Com sóc lliure, demà de matí agafaré el cotxe i me n'aniré a buscar treball a Gandia. Allí està Bartolet el de Senija, que ja polimenta en un taller de mobles de prou importància. Veuré si tenen manca de tallista i quan tinga jornal assegurat aniré enviant-vos diners.

Ni el pare ni els germanets gosaren d'impedir la marxa del minyó. La carteta de la núvia els tenia atorròllats i donaven gràcies a Déu que Joanet hagués reaccionat de manera tan noble i cristiana. Aquella nit es preparà el jove la maleta de fusta de pròpia fabricació amb les robetes indispensables i al matí següent pare i fills acompanyaren el germà a acomiadar-lo a l'automòbil de línia de València. Llagrimetes, cors premuts i... adéu, Joanet: «Déu que et done salut i sort, fill meu!» pogué dir el malaurat pare. Amb la boca ferma i els ulls llagrimosos, malgrat ell, Joanet els saludava amb la mà oberta des de la finestreta del cotxe en marxa.

Passaren setmanes, mesos, anys. Joan havia treballat a Gandia, d'on els envià alguns diners per gir postal. Després havia passat a València. Treballà en un bon taller on el jornal era excel·lent. Al principi no tornava a Xàbia per una por recòndita a ensopegar-se amb Virgínia. Després ja per una completa indiferència. Vivia bé a la capital del reialme on conegué una jove, filla d'un vell company d'ofici, que cursava el dibuix i l'aquarel·la a l'Escola de Belles Arts de Sant Carles. La sentia tendra i ruborosa quan ell entrava al seu piset amb son pare, i d'allí brollà l'amor amb tota la intensitat dels cors juvenívols i verges. Anava amb ella, Empar, al cine i als jardins públics. De vegades al Museu de Belles Arts, al de Ceràmica del Palau del Marqués de Dos Aigües i al Prehistòric de la Generalitat. S'afecionaren tant l'un a l'altre que es feren inseparables i Joanet fins i tot la féu dipositària dels seus estalvis per a casar-se.

El temps anava passant. Els pares de Virgínia, els rics forners de Xàbia, veient la seua filla en la plenitud de la formosor, li prepararen un pretenent molt triat entre els més hisendats del poble. Era camperol i tenia molt bones llenques de vinya moscatell a la falda del Montgó; més de cinc-cents

garrofers i altres dues-centes oliveres cap a les planícies de Gata de Gorgos. Este xicot, de nom Batiste, era de rostre citrí i poc comunicatiu; bon minyó, mes com la major part dels criats al camp, quelcom desconfiat amb els de la vila i molt gasiu.

Virgínia li acceptà les deferències, fortament aconsellada pels pares, i al poc eren promesos formals davant les seues famílies i davant tot el poble. L'absència havia anat forçant l'oblit de Joanet no sols per la pròpia Virgínia, sinó per tot el poble.

¡I com de diferent era aquest nuviatge de l'anterior! Ella mai volgué deixar-se acompanyar pel camí de les Duanes, per on baixava a la mar amb l'altre. El Batiste no comprenia, estranyat, la negativa d'ella a anar cap a les Arenes o al Portijol. Però com no era gaire nadador —no s'havia ficat mai dins l'aigua— li estava agraït a ella perquè preferia el passeig per les hortes, per la carretera de Gata o pels riurats de la falda del Montgó. Allí tenia la seua hisenda major l'afortunat promés. Un dia anaren tota la jornada, ella amb els seus pares Sidoro i Mercé. Tots es quedaren meravellats del grandió casalici que tindria per morada la minyona quan fos casada amb Batiste. Amples arcades de riurats per a guardar els canyissos de pansa a la nit. Més de cent caps de bestiar a l'estable, que pasturaven per tot l'entorn de la falda del Montgó fins a les rotes de Dénia. En fi, el que es diu una hisenda forta i ben segura.

—Quan sigues l'ama de tot açò, ¿qui com tu?—, li deia sa mare plenament satisfeta.

—Té vosté raó, mare meua. Mes jo voldria millor viure a la vila, com ara, que no en aquesta casota solitària amb els llops i les raboses que de nit baixen del Montgó.

—¡Això rai! —li contestà la mare—. Amb diners tindràs casa ací i casa al poble; i allà i ací seràs tota una senyora. Desenganya't, Batiste et vol molt.

—Jo ho sé; per això estic satisfeta.

III

El temps anava passant. Tot a la blanca i senyorívola vila de Xàbia era pau i tranquil·litat. L'hisendat llaurador Batiste feia tot el possible per afinar-se, per no desentonar al costat de l'arrogant promesa que la sort d'ell i els seus diners li havien proporcionat. Els diumenges usava corbata i sabates fetes a mida per als seus peus, quelcom grans i eixamplats. També portava un gran rellotge de polsera, d'or tot ell, fins la cadena que li rodejava la monyica. Regals valuosos la Virgínia en tenia ja a muntó. I al veure-la tan arrogant i ben plantada, guapota i ben vestida, qualsevol hagués dit que la benaurança més completa niava dins son ésser. Pel poble ja començava a parlar-se del seu casament. Noces de rumb i traca es prometeren els veïns, car la vistositat i importància local de la parella així ho demanava.

I sols mancaven ja tres mesos per a aquella boda, fixada per a vespres de sant Joan, quan un dissabte de darrers de març, passada ja la festa de sant Josep, baixà del cotxe de línia de València el nostre Joanet que venia a assabentar el pare, germanets i parents que a primers d'abril es casava a la parròquia de sant Francesc de Borja, de València. Alguns parents que havien estat allà ja coneixien Empar, la núvia, i escamparen per Xàbia que era molt elegant i afinada, i endemés intel·ligent i artista. (Açò darrer perquè pintava a l'aquarel·la.)

Totes aquelles noves li arribaren de seguida, ¡com no!, a nostra fornera Virgínia, i l'amiga oficiosa, que li entrà dins de la cambreta on tenia el tocador, tancà i tot la porta per dins perquè els pares no s'adonaren de la seua imprudent ambaixada. I li digué a cau d'orella:

—Xica, el Joanet està imponent. Alt, fornit, elegantot, amb un color de cara que fa enveja als que vivim ací. S'ha deixat un bigotet que li dóna un paregut extraordinari a Clark Gable.

Qui havia de dir que és el que se n'anà fa quatre anys, groc, tuberculós i desesperat. ¡El temps i la capital com canvien la gent!

—Bé; ¿i per què em dius això? —retrucà ella a l'amiga amb sos formosos ulls plens de feresa—. Això conta-ho a una altra perquè tot allò està ben acabat i ben mort.

—Això voldries tu, Ginieta dolça —li respongué la verinosa serp amb una modulació d'afecte—. Estàs fent esforços per a voler Batiste, però no pots. Tot el poble ho veu. ¡Fas llàstimal

—Mira, Ramona, ves-te'n d'ací. Ninguna falta feia que vingueres. En les meues coses mane jo. Apa, al carrer—, i li obrí la porta amb gest irat.

—Bé, bé, me'n vaig. Mes no oblidés que ni tu ni ell sou encara casats i del peu de l'altar se'n tornen. Ara pensa-t'ho i fes el que et convinga.

Quan la imprudent Ramona baixà les escales amb pressures, Virgínia tornà a tancar-se dins de la cambra. El cor li bategava amb força desconeguda i havia d'inflar el pit amb pregonos sospirs per a llevar-se del damunt un pes de vint arroves. El cervell li anava igualment a cent per hora. En aquell moment li escometé una feblesa que l'havia d'empentar costera avall.

Era diumenge de matí i anava a preparar-se per a la missa major. Es llavà freturosament amb aigua fresca, cara, coll i pit per a alleugerir-se del foc interior que la devorava. Es mirà a l'espill i tornà a recordar les paraules d'aquella Ramona, amiga de la infantesa, que tant havia matinejat per a portar-li la nova a la seua habitació.

Començà a vestir-se amb les robetes més fines que guardava en son armari de lluna de fadrina. Es posà un vestit de seda verda que la mateixa setmana li havia entregat la modista —ja del preparatiu de l'aixovar nupcial—, i trobant-se descolorida i

gropa s'il·luminà la cara amb crema, pólvores d'arròs i roget de llavis. Açò ho feia ella molt a la llarga. Estava meravellosa de formosor. Quan es posà sobre el cap la mantellina de blonda es plantà davant la lluna de l'espill gran de l'armari per a mirar-se el cos complet, entallat elegantíssimament pel nou model de seda verda. I sospirà profundament per trobar-se amb Joanet camí de l'església.

—Gínia, ¿no et prens les magdalenes del desdejuni?—, li digué baix en el menjador sa mare que l'observava estranyada amb aquella vestimenta nova.

—No, no tinc ganes de res.

—Però, filla, almenys la tasseta de café amb llet. D'ací a les dues que solem dinar...

—Potser més tard, quan torne de l'església, pegaré un mosset.

I sortí de la casa, saludant amb un somris el seu pare que estava despatxant les parroquianes darrere el taulell.

Els carrers de la vila li pareixien més nets i lluminosos que de costum. S'encontrà amb una altra amiga que, malgrat trobar-la guapíssima, no s'atreví a dir-li-ho. Arribaren a l'església i, com de costum, buscaren en la penombra els seus reclinators entapissats de vellut. Volia llegir en luxós missal de cantells daurats i les lletres li ballaven. Li estranyà i li dolgué que aquella altra amiga no li hagués anomenat per a res Joanet. Arribà a creure's que ella era el centre del món.

Quan acabà la missa i els assistents començaren a eixir, com que tots anaven amb les robetes de diumenge, començà a fer-se el passeig de la fadrinalla pel carrer Major. I llavors pogué veure Joanet rodejat per sos vells amics que li celebraven la felix arribada. Ella anava també voltada d'amigues, que més circumspectes i prudents que la Ramona, es limitaven a observar i callar.

A Virgínia li paregué poquet tot el que l'amiga li havia dit d'ell allà a la seua cambra. L'elegància, el bigotet, tot era pàl·lid davant la presència mateixa del fornit minyó. Algú li digué quelcom a ell i ell la mirà amb superficial curiositat. Després digué algunes paraules. A ella l'observaren totes les amigues. Els minyons també la miraren, molts d'ells amb cobejança. I admiraren la sang freda de Joanet. Aquellencontre tenia a tots esparverats. Una de les amigues, potser la de més coneixement, li digué a Gínia:

—Gínia, deus anar-te'n a casa. Avui és un dia molt fort per a tu i deus estar amb els teus pares; almenys fins que vinga Batiste al poble. I aquesta tarda a passejar amb ell i al cine. Estàs passant un mal moment, però m'han dit que Joan se'n va demà al dematí.

Ella no gosà contestar. Li dolia que les amigues pensassen així d'ella. Volia aparentar que d'allò no quedava res, i no podia. Totes li llegien el seu interior com si son front fos de vidre. Volgué fer la valenta i seguir el passeig una estona més: Li agradava que l'admiraren Joanet i els seus amics. Les amigues li confirmaren que estava guapíssima, com mai; i amb allò tenia prou la filla d'Eva per a resistir i sofrir. ¡Si hagués estat allí la Ramona!...

Per fi els nois es ficaren dintre d'un bar per a convidar-los Joanet celebrant el seu comiat de fadrí i l'interés d'aquell pugilat decaigué. Ja estava ella camí del forn patern, acompanyada per la bona consellera, quan arribà a ella un dels minyons, precisament el que li havia dit aquelles paraules a Joanet a cau d'orella.

—Escolta, Gínia —li digué, deturant-les enmig del carrer—. Li he dit al Joan: «¿T'has adonat què guapa està la teua núvia d'abans?» I va i em contesta: «De veres, xe; mes d'allò no queda res. Fou voluntat d'ella i no tinc res de què penedir-me. M'han

dit que festeja amb el més ric del terme. Si són diners el que buscava ja els té».

—¿I què esperes, idiota, que jo et done per aquesta ambaixada? —li retrucà ella amb mirada d'odi reconcentrat—. Eres un animal i res més.

I aquell se n'anà avergonyit i la bona amiga acompanyà Virgínia, aconhortant-la de la bestiesa aquella, fins a la porta de sa casa

IV

A les cinc de la tarda d'aquell mateix diumenge se'n tornà cap a València Joanet. El pare i germanets anaren a l'administració del cotxe a acomiadar-lo. L'actiu i benaurat tallista els repetí una vegada més que els esperava el proper dimecres a la tarda, car la cerimònia del casament seria dijous al dematí. Donant-li la maleta al cobrador perquè la pugés a la baca para-va al costat seu un noi en bicicleta que venia del camp quel-com polsós. El pare li digué al fill a cau d'orella:

—¿Veus aquest de la jaca de pana? És el promés de Virgínia la del forn. Prompte es casaran també.

—M'alegre molt —respongué ell—. Sembla prou bon subjecte. Allà cadascú amb el seu destí. Gràcies a Déu no tinc res a envejar-li.

Abraçà fortament el pare i germans i recordant-los que els esperaven sense falta dimecres, el cotxe partí cap a Gata en busca de la carretera litoral de València.

Poc després arribava Batiste, espolsat, repentinat i elegant, amb corbata i sabates noves, a can Sidoró el forner. La noia encara estava gitada de la sobretaula, car no es trobava gaire bé. La mare, na Mercé, li digué al ric camperol que podia

anar-se'n una estona al casino mentre la xica s'alçava i es vestia, car pensava eixir amb ell al cine. Batiste, dòcil i complaent envers la futura sogra, així ho féu. Més d'una hora després tornava per ella amb les localitats del cine en la butxaca del jupetí. Hagué d'esperar un poquet més i, per fi, li aparegué l'aimada minyona feta un braç d'or d'elegància i formosor.

—Creia que no et trobaves bé, Virgínia —li digué el jove camperol mirant-se-la afalagat. I amb veu més baixeta i a cau d'orella: Ets la dona més formosa que hi ha avui en tot el món.

—Gràcies, Batiste. Tu sí que ets bo i massa amable per a mi —sense desfer el suny amarg que li arrugava el front—. Anem on vulgues.

—No serà molt llarg el passeig perquè aviat obriran les portes del cine. Avui m'has fet esperar, però estic content de veure't tan guapa amb eixe vestit que encara no et coneixia. Tu et mereixes un príncep, Ginieta. No sé què podria donar-te...

—Calla, pobrissó, calla; no em faces tan ximple que m'ho crega tot.

Abans de sortir de casa tots dos l'obsequiosa na Mercé hagué de recordar-li al Batiste:

—Ja saps, Batistet; aquesta nit a sopar ací: res d'anar a cap parent. Tots som ja una família, nosaltres.

—Està bé, senyora. ¿I tu què dius, Virgínia?

—¿Jo? Que ací qui mana és ma mare—, i sortí al carrer quelcom malhumorada.

La pel·lícula que veren aquella tarda fou que ni triada a posta per a l'estat d'ànim de la minyona. Es titulava *Rapsòdia*, i la protagonista era Elisabeth Taylor, que s'enamora d'un violinista genial que persegueix la glòria, al mateix temps que un altre músic, pianista, s'enamora d'ella apassionadament. El primer la menysprea a ella i ella menysprea el segon. Aquest s'emborratxa per a oblidar els menyspreus i ella, furiosa pels

menyspreus de l'altre, intenta suïcidar-se amb càpsules d'una droga verinosa. El pare, un d'aquests bons milionaris nord-americans, aconsegueix arribar a hora de salvar-la; i després, quan li fa la reconvençió del cas, li diu:

–Ets una noia estúpida. ¿No tens un home que et vol amb deliri? ¿Què més li busques a la vida?

–¿Però tu no veus, papà, que és un borratxo perdut? ¿Això voldries tu per a la teua filla?

–Sí, això voldria. Si s'ha posat a beure és per culpa teua. L'altre està borratxo de glòria fent concerts per eixe món i allò el fa feliç i no tu. Aquest està caigut en la infàmia de l'alcohol per a no sentir tant les trallades del teu menyspreu. Aquest és un bon músic, però no esclau de la vanitat i l'orgull del nom. I abans del cervell estima el cor: i el cor d'ell és teu.

–¡Pero, papà!... Tan caigut en el menyspreu de la gent...

–Mira, nena. No sigues cruel amb el que veges caigut. Dóna-li la mà i ajuda'l a aixecar-se. Després sabràs el que val un amor de veres. Això no es pot comprar amb tot l'or del món.

A la sortida del cine Virgínia no tenia ganes de parlar. Al pobre i innocent Batiste la cinta li havia agradat molt. Era un tecnicolor perfecte amb molta actuació musical, d'aqueixos que saben fer a Hollywood. L'Elizabeth Taylor, deliciosa com sempre, lluint un vestuari variadíssim i a tot luxe. Com és lògic es casà amb el segon, amb el pobre i constant amador que deixà a l'instant l'alcohol i tornà per la bona senda.

Sota el crani de Virgínia rugia una tempesta que Batiste ignorava per complet. Arribaren a casa i la mare els tenia preparat un sopar excel·lent: cebetes farcides de magre amb ou i tot, cuit amb un suquet que convidava a xuplar-se els dits. Sempre li havia agradat allò molt a la Virgínia, mes aquella nit quasi no ho tastà. Estava per complet desganada i hagué de

retirar-se al llit abans que el promés se n'anara d'allí. El pobre xicot s'acomiadà dels sogres amb una forta pena per allò que no comprenia, dient-los que cada dia enviaria un minyó del mas a preguntar per la dolença de Virginia. Se n'anava quelcom intranquil.

—No serà res, Batiste —li digué na Mercé—. Envia si vols algun xicon, però ja veuràs com tot passa prompte. Deu haver tingut alguna petita sufocació, mes com ja ha desaparegut la causa, de seguida desapareixeran els efectes. Massa sentida que és la pobra. Ves-te'n que ja t'ho dirà ella mateixa quan torneu a parlar. Estigues tranquil i no faces cas de res.

Batiste se n'anà cap al seu mas en la foscúria de la nit. Tan capficat anava que se n'anà a peu, oblidant-se-li la bicicleta al poble.

A l'endemà de matí, quan el Sidoro s'aixecà perquè havia sentit sorolls en el pati, es trobà la filla penjada amb la corda del pou que havia despassat de la corriola. Estava vestida amb el vestit de seda verd i la cara la tenia perfectament maquillada com si s'hagués preparat per a una festa de noces o d'amor. El pobre home llançà un crit perquè ella tenia una mà crispada en la corda que li premia el coll. El cos estava encara calent. El jutge, avisat amb diligència per un veí matiner, digué que en el darrer moment havia intentat salvar-se, penedida, com fan molts dels suïcides. Però no li fou ja possible. Quan el pobre pare pogué estendre el cos en terra, després d'haver soltat la corda des de la barana de la galeria de dalt on ella la penjara sigil·losa hores abans, ja no hi havia res a fer. Era morta i ben morta.

EPÍLEG

Amic lector: Aquesta narració que acabes de llegir no és tan imaginària com hom voldria. Tal esgarrifança va sentir l'autor en la seua sang en ocasió de trobar-se en el poble on succeí —que per cert ni és Xàbia ni els personatges s'assemblen en res— que va creure oportú traure d'aquest exemple desastrosos la consegüent «novel·la exemplar», com diria nostre Cervantes. El mateix féu l'il·lustre en Pere Antoni d'Alarcon per a escriure *El Clavo*, oportuniíssima narració curta d'aquella «causa cèlebre».

Però un fet que mai podrà oblidar l'autor és que un senyor molt seriós, de molt esme i amb tot el cabell blanc, en sortir de missa major aquell mateix diumenge i aturar-se els dos a llegir les fitxes impreses de crítica cinematogràfica que el jovent d'Acció Catòlica penja habitualment al quadret de vidre de la porta de l'església, li digué dubtós:

—Jo no sé com a aquesta pel·lícula, *Rapsòdia*, li posen eixa nota com a resum: «Per a majors i amb objeccions.» Jo la vaig veure anit i m'agradà moltíssim. Té dues actuacions musicals insuperables. L'una amb piano i l'altra amb violí. Els dos protagonistes que es disputen l'amor d'ella.

L'autor, que encara no l'havia vista, llegí amb curiositat la fitxa crítica, i al veure que parlava d'un suïcidi frustrat de l'heroïna, motivat per la presumpta bigàmia de l'argument,

cregué trobar-li el punt negre a la cinta. El senyor interlocutor del bon seny li digué:

—La veritat és que ella vol un que la menysprea per la música, i a ella la vol un altre a qui ella no atén i el tracta amb fredor, provocant la seua degradació per l'alcohol. Això la porta a un intent de suïcidi massa superficial per a estar justificat. Clar que el pare d'ella l'agafa a temps, li fa prendre un vomitiu que llança el tòxic del seu cos. Tanmateix, es quedà alguns dies al llit en mans del metge. I no passà res. Cosa correntíssima en les pel·lícules americanes.

Quan l'autor va veure la pel·lícula li trobà l'aspror amarga de les capsuletetes tòxiques. Mes tan daurat estava tot per la música, pel luxe fastuós que els americans presenten, per la bellesa subjugadora de l'artista Elizabeth Taylor i sobretot per la valenta oportunitat del pare que impedí la tragèdia, que li trobà bé: una de tantes com ens vénen d'Amèrica del Nord. Sols a l'endemà matinet, quan una dona veïna li assabentà el cas ben propet de la casa de la suïcida, i l'empentà a veure-la perquè no feia gens de por ni tenia mal aspecte, i se trobà maquinalment davant la pobra, allargada en el sòl de terra, vestida amb son entallat vestit de seda verd, va reflexionar sobre la noteta de l'església i aleshores trobà que aquelles paraules de censura eren encara massa febles per al que l'assumpte mereixia.

Després es trobà de nou amb l'interlocutor del bon seny i comentaren el cas ja a una altra llum. La llum de la realitat consumada. I la conclusió fou: Massa raó que té l'Església de censurar aquestes produccions. Elles responen a un clímax i a una predisposició netament americana, de tipus superficial i joiós. La reacció espanyola davant d'un cas així, i més encara la de nostres apassionades terres valencianes, ja l'hem vista: la més seriosa, la més tràgica. És el que hom diu tantes vegades de

l'unitarisme de la civilització. No pot ser. Cada raça, cada nació, té les seues característiques i cal respectar-les. En cas contrari ve la tragèdia. A aquell bon senyor i a l'autor d'aquesta narració no els pareixeran ja més dures les censures de l'Església Catòlica en aquest aspecte i en molts altres, ans al contrari. Cal defendre sempre, contra tots els aires forans, la nostra psicologia, la nostra espiritualitat llatina i meridional.

CLAUDINA VA A ESTISORAR

I

La il·lusió amb què la néta del metge Momblanc corria tots els estius a passar un parell de mesos a Benissa era quelcom d'irrefrenable joia. Acabada de nàixer, la seua mare es quedà prompte seca de llet, motiu pel qual el seu sogre, el metge n'Antoni Momblanc, ja jubilat i retirat del servei a València, li aconsellà al fill, notari aleshores en la capital del Túria, que buscàs una dida a Benissa, poble ben sanitós de la Marina on ell havia exercit de jove i on va nàixer ell mateix, el pare de la noieta. Prompte les angúnies de la feble mareta s'aconhortaren al rebre don Miquel Momblanc, el notari, lletra del seu amic de la infància en Romuald Crespo, metge titular a Benissa, lletra en què aquell li comunicava haver trobat el que son amic li encarregara poc abans, és a dir: una jove novençana camperola que havia tingut dos bessonetes, una de les quals morí als dos mesos de nascuda. La pobra camperola, Remei de nom, tenia encara prou faena amb la criatura que li quedava, mes com en la llar dels pobres sempre manquen els diners, al saber pel metge que la visitava que es buscava dida sana i a ésser possible resident en el camp, per part d'una

família acomodada de València, se li oferí a en Romuald com a tal, mitjançant l'aprovació del seu home, el beneit de Pau, esporgador i llenyataire d'ofici. I així fou com la filleta del notari i de na Germana, que aquest era el nom de la nora del vell metge Momblanc, fou depositada en la caseta d'Orxelles, del terme de Benissa, situada vora la font del mateix nom.

I allí junt amb la Remeiets, la bessoneta sobrevivent d'edat parella a la seua, fou criada els dos primers anys de la seua vida la filleta del notari valencià. ¡Quins pits més bonics i atapeïts de bona llet tenia la sana camperola d'Orxelles! La sobrealimentació que li féu possible els diners girats des de València molt sovint pel notari, i encara més vegades portats personalment pel matrimoni que sols desitjaven que estigués en edat convenient la nena per a poder-se-la emportar al seu domicili, li permeteren a Remei que tant la seua filleta com l'alletada es criaren sanes i vigoroses. De tant en tant també el vell metge Momblanc prenia el cotxe de línia a València i es plantava a Benissa, i baixant la costera d'Orxelles, com ho feia trenta anys enrere quan exercia la medicina per aquells indrets enfront el mar d'Ifac, es prenia l'esplai de gaudir els acaronaments a sa neteta en aquell ambient de pau bucòlica, sota el gesmiler que emparava el riurau de la Remei. I a la tarda se'n tornava a la capital amb el mateix cotxe de La Unió.

Després... la nina tornà a València, a la llar dels seus pares; la dida fou ben pagada pel seu inestimable servei, Remeiets es quedà sola en la llar fins llavors compartida per la germaneta de llet i el notari Momblanc i el metge Crespo relligaren velles amistats i coneixences del poble i tornaren a visitar-se en els seus viatges a la capital i fer-ne alguna al poble. I en aquesta casa amiga i distingida tingué Claudina novella amigueta que la invità a passar allí temporades a l'estiu, a l'ensem que ella també anava a València per les falles, per Nadal, per la Fira de

Juliol, i s'hostatjava en casa del notari. I així passaren els anys.

Una vegada, pel mes d'agost, estava la nostra Claudina d'estiueig en casa del metge en Romuald Crespo, situada als afores del poble i en un alteró rodejat de vinyes i pinars que dóna vista al barranc del Quisi i per fons la mar. Claretta, la filla del metge, que era la seua més estimada amiga, la portava en son cotxe —un Renault modern que ja conduïa prou bé i prudentment— a banyar-se a les amagades caletes veïnes de la Fustera, la Fossa, Calp o Moraira. I de vegades eren cinc o sis les viatgeres amigues que per aquelles platges daurades cremaven llurs epidermis al sol i al iode de la mar.

Estant una vetlada calorosa de darreries d'agost sota la pèrgola de can Romuald, arribaren dues noietes de la vila en recerca d'alguna minyona del servei que pogueren prescindir-ne per a deixar-la anar amb elles a l'estisorada del raïm, car una xica de les de la colla havia caigut malalta de febres i l'exportador els havia promés que si li trobaven substituïda li pagaria cinc pessetes més de jornal. I elles venien per la Cecília, si és que la senyora li ho permetia, perquè el darrer any havia anat amb elles.

La senyora d'en Romuald no posà molt bona cara i al·legà que pensava fer la conserva de tomata en aquells dies i a més fer sabó, els components del qual tenia preparats en la botiga del poble des de ja feia una setmana.

Mitjançant la conversa de les noies vingudes amb les de la casa, i sent també presents les senyorettes Claretta i Claudina —setze anys d'edat ja ambdues—, vingué a assabentar-se la darrera que la joveneta estisoradora que havia mancat per malalta era Remeiets la d'Orxelles, la filla de Pau el llenyataire, aclariments que li confirmaren que es tractava de la seua germaneta de llet. Als tres dies d'anar a estisorar amb la colla de n'Alfred Gómez s'havia vist atacada per unes gelors i calfreds

que el metge, don Romuald mateix, havia diagnosticat com a febres malteses, segurament per beure llet de cabra mal bollida, cosa que no negaren ni la mare ni la filla. «I ausades que eixa pobra família n'està, de necessitada», havia dit una de les dues minyones vingudes.

Pel cervell de nostra Claudina passà un llamp de tristor al saber la dissort de la seua companyeta d'infància i quasi germaneta. Mes reaccionà promptament i cridant a part a sa dolça amiga Clareta li digué:

—Clareta, no t'ho prengues malament si decidisc apartar-me uns dies de la teua grata companyia. Ens veurem totes les nits —es gitaven en dos llitets parells en una mateixa sala— i et contaré de la novetat de la meua vida. Me'n vaig a estisorar amb aquestes noies. Ja t'hauràs adonat que la malalteta que per les febres es perdrà eixe bon jornal és la meua germaneta de llet, Remeiets la d'Orxelles.

—¿I què vols fer, xica? Si tu no has fet mai eixa feina ni saps com es fa...

—No crec que siga tan difícil ni penosa. Ja saps que hem estat diverses vegades en els tenderols on estisoren en nostres excursions a la mar. I anar llevant dels penjolls del raïm els grans verds, podrits o esclafats, no crec que siga tan difícil per a mi. És un petit sacrifici que vull imposar-me perquè aquella pobra família, a la qual tant li dec, no tinga cap pèrdua econòmica.

—¡Ah!, doncs, si tu te'n vas, jo et faig companyia. Jo sola no em quede—, li digué, generosa i commoguda, Clareta.

—No t'ho consentisc, amiga meua. Tu et deus a tos pares i a les altres amigues que vénen tot sovint per tu. Jo sóc més lliure que tu. Puc trencar la monotonia d'aquesta vida còmoda i practicar amb optimisme i amb faisó esportiva aquesta tasca d'estisorar raïm amb les altres noies d'aquest poble. Estic ja

decidida i sols espere que la teua bona mare extreme les seues bondats envers mi fins a preparar-me tots els dies la barxeta amb el recapte per a menjar fora de casa al migjorn. Del que diran, tant me'n fa. Jo sé el propòsit que m'anima.

Les dues amigues es presentaren a na Lluïsa, la mare de Claret, i li expressaren la determinació presa per Claudina. La senyora ho va veure de moment com una quixotada sense cap ni peus per a tota una senyoreta filla de notari; mes al retrucar-li la jove interessada, amb serietat, que era ferma la seua determinació i que si li escrigués a son pare demanant-li diners per a socors de la família d'Orxelles no es quedaria la seua ànima tan satisfeta com si eixos diners fossen produïts pel seu treball personal, la senyora del metge acceptà complaguda la tasca de preparar-li tots els dies la cistelleta del quemenjar per a la marxa, matinet, amb la colla de la partida d'en Gómez que passarien per ella.

Preguntà Claudina per les eines del treball que li calien i les jóvens li digueren que cadira i estisores és el que cadascuna portava, però que a ella no li calien perquè les de la pobra Remeiets allà s'havien quedat en la cruïlla dels camins de Benimarco, on tenien el tenderol per al raïm de la partida.

II

La matinada del dia següent fou molt moguda a la casa del metge. Don Romuald fou cridat abans de les cinc per a anar a assistir una partera. La seua simpàtica muller, na Lluïsa, s'alçà també per a pentinar-li a la Claudina hostatjada la formosa cabellera negra, que tenia reflexos metàl·lics blau elèctric quan li queia abundosa per l'esquena. Aqueix pentinat fastuós, que tan bé li lluïa a la noia filla de notari, no li esqueia bé quan

havia d'anar al treball amb altres noies de qualitat humil, i la bona senyora li arreglà dues trenes amb la formosa cabellera negra, que si bé li queien sobre el pit de forma més pudorosa i senzilla, no deixaven d'ésser un fort ornament per a la jovenívola figura d'una nena de setze anys. Vestida, per fi, amb una bateta de percala florejada i amb la cistelleta del dinar, isqué del xalet del metge quan les dues companyones de la vetlada trucaren per ella a la matinada següent. Poc trigaren a arribar a la cruïlla dels camins de la Fustera, vora el cementeri del poble, on les pujaren a un camió del mateix exportador que anava al lloc del tenderol, camí de Benimarco. Aquell primer acte de la pujada al camió de forma col·lectiva, ajudada per les companyones i un xicon de dalt que li donà la mà, fou un xic atraient per a la nova estisoradora. Després, al moure el cotxe, les cançons joioses que soltaren a l'aire matinal la jovenalla li feren un bon efecte de germandat col·lectiva a nostra Claudina. El trencat paisatge de les terres que creuava el camió pel camí de la Fustera no podia ésser més virgilià. Vinyes i més vinyes; a estones, algun bosquet de pins o conreus d'ametlers o garroferars. I quan arribà a l'alt de Benimarco, parà el cotxe davant el tenderol on anaven. A sota la blavor del mar, ja clar i prop. Claudina respirà satisfeta per l'ambient del quefer virgilià que anava a fruit aquells jorns. Les persones que la rodejaven li eren simpàtiques, tan les joves companyonetes com els hòmens i xicons.

Amb una alta biga plantada en el centre i vuit o deu estaques a l'entorn s'eixamplava una lona en forma de tenda de campanya sense arribar a terra pels costats, airejant així l'ambient del rogle de joves i dones que allí s'ajupien. Encara en les hores de sol més fort feia allí un grat benestar. Una estona després de l'arribada li feia entrega la mestressa o encarregada de la colla a nostra Claudina de la cadireta de

boga i les estisoretetes fines de la Remeiets malalta.

—Déu us pagarà, joveneta, el gran favor que li fareu a la pobra família. Sé que sou de molt bona casa i ací sereu honorada i afavorida per tots. Són accions que honoren molt a qui les fa.

I la féu seure al seu costat, per a anar fent-li indicacions respecte a la tasca en què la filla del notari era novella. Ambdues, la jove i la mestressa, prenien el raïm de la mateixa panera i el deixaven després en el mateix basquet. Claudina trobà molt fàcil i agradable el quefer i a l'hora del dinar ja es podia dir que sabia estisorar com la primera d'elles. El dinar el féu amb la grata companyia de les dues amigues de la matinalda, amb les quals conversà després en el sojorn sota l'ombra d'un espés garrofer.

La primera diada la trobà curta. Entre contaralles d'acudits i casets i passets de riurau, cançons de la terra i forasteres, el pas del tren d'Alacant a Dénia de matí i a l'inrevés a la vesprada, quan menys se n'adonà tocaren a arrearplegar el tenderol i a tornar cada una a la llar paterna.

Altra pujada al camió amb les companyones, que cantant i gojant com a bon jovent, baixaren a boqueta de nit en la mateixa cruïlla del cementeri. Les dues amiguetes del matí l'acomiadaren a l'entrada del xalet d'en Romuald i li prometeren tornar a cercar-la a l'alba següent. Clareta i la seua mare l'esperaven sota la pèrgola.

¡Quina de preguntes de l'amiga i la seua mare a nostra heroica minyona! Perquè elles sabien que la feina no era pesada, però... ¿i el complex de diferència social amb aquella gent baixa i, per força, poc educada? ¿Com l'havien tractada els xicons i els hòmens? ¿I les altres noies de la colla? ¿Havia anat molt lluny? ¿En camió o a peu? ¿Amb la companyia de qui havia dinat?

A totes aquestes precipitades preguntes contestava Claudina modestament, tranquil·lament, i deixava en l'ànim de ses interlocutores una impressió de pau i fortalesa digna d'un heroi dels temps passats. Res de particular hi trobà en tota la jornada, si no fos una afectuosa actitud en tot el personal, més encara respectuós si cap en el masculí. Tothom la tractà amb deferència, i els que sabien el motiu de la seua presència allí, ocupant la cadira de la Remeiets malalta, la miraven amb una espècie de reverència com si d'una santa de l'altar es tractés. Fins l'amo del raïm, l'exportador senyor Gómez, li digué en un apart, sota un pi pròxim: «Senyoreta Claudina, vosté té cinc pessetes més de jornal que les altres. Conec el seu sacrifici i la intenció amb què ho fa. ¡Déu li ho pague!»

El sopar aquella nit en la taula del metge fou molt gojós. Don Romuald estava orgullós de l'amigueta de sa filla. Era tot un caràcter. Li donà noves optimistes de la salut de Remeiets que, subjecta fermament al tractament prescrit per a les febres malteses, podria superar les pujades i baixades de la febra. No li recomanava que anés a visitar-la, mes ell ja li havia donat records d'ella, de Claudina, la germaneta de llet de València que estiujava en sa casa, sense més comentaris sobrers o oficiosos.

El divendres de cada setmana era jorn de descans, car al no haver mercat en Barcelona el diumenge s'havia de parar l'exportació, és a dir, el viatge dels camions en dissabte. Aquest dia Claret a l'organitzava pletòric d'activitats per a fer-li-les gojar a Claudina. Hi havia gimnàstica i natació matinet en la platja de Moraira, sessió de cine o projecció de documentals a casa d'alguna amiga acomodada, desdejuni extraordinari, partida de tennis en el quadrangle de casa junt al pinaret veí i després baixada en el cotxe al racó de l'Ifac en la platja del qual prenién el bany de migdia. Després un bon dinar, que ja s'encarregava la

muller del metge que fos verament extraordinari, i la sobretaula perllongada amb dolços i llepolies i acabada amb bones tasses de café i licors fins. Com veurà el lector, la nostra Claudina no podia queixar-se del comportament de les persones que la tenien hostatjada. Ella ho agraiïa tot amb silenci.

III

Una vegada, estant estisorant sota el tenderol de la partida de Pedramala, va veure Claudina arribar al lloc del seu treball un fraret franciscà a qui tots reberen amb gran simpatia. Era el pare Antoni, que venia de portar Jesús Sagramentat a una velleta camperola que no es trobava pas bé. Malalta no ho estava, però els seus vuitanta-vuit anys no feien esperar altra cosa que un trist acabament. L'esmentat fraret –heroisme i senzillesa franciscana– havia caminat quatre hores des de la sortida del convent, i un camperol veí que acudia a la gatzara de l'aplec amb una cistella de figues napolitanes li n'oferí per a refrescar-se l'estómac. El bon frare es menjà mitja dotzena dels negres i dolços siconis, i a la indicació d'una noieta estisoradora que miràs no estiguessen cucats, retrucà el pare Antoni somrient:

–És igual; si no és verí fa bon profit. A més, que el cuc, si n'hi ha, és de la figa.

La nostra Claudina cridà l'atenció del frare perquè no la coneixia. Ella li oferí un preciós raïm de grans grossos i daurats, mentre li deïa que era nova en el quefer i que residia a València. El frare li acceptà el penjoll i se'l menjà tot seguit de les figues.

–Vejam, xiquetes –els deïa en un falaguer to de familiaritat–. ¿Per què no aprofiteu aquestes reunions en colla per a

cantar bé, no eixes cançonetes de moda cursis i de mal gust, quan no de dubtosa moralitat, que ixen de les revistes teatrals d'ara, sinó les velles corrandes de la terra, tan fresques i juvenívoles malgrat haver-les ja cantat les vostres besàvies quan escaldaven la pansa? A més, ara tenim eixe delitós *Cant a Benissa* que escrigué el metge en Lluís Garcia i musicà Josep Bertomeu. ¿El sabeu totes? Té una harmonia molt encertada al poemeta paisatgístic.

Nou o deu de les noietes li contestaren que sí que el coneixien, mes les altres i els majors presents sols l'havien sentit anomenar. La nostra Claudina, com és natural, l'ignorava per complet.

I heus ací al bon frare que, prenent-se per la cosa del folklore sa el mateix interés que tenia per la salut moral i cristiana dels malalts isolats per aquelles contrades llunyanes, s'arromangà les amples mànegues de l'hàbit i agafant una canyeta que li feia de batuta començà a dirigir el cor de veus simpàtiques i tendrals:

*Benissa és noble i senyora,
és la llar i artesanía,
és la rica llauradora
que fines randes teixia.
És nissaga i tradició,
és bressol d'una noblesa,
el riberer que resa,
en partir, una oració.
És un camp ple de roselles.
Són els ametlers en flor,
són barrancades i llomes
a on canta el rossinyol.
És el toc de l'oració*

*en començar un nou dia,
és l'eterna emoció,
és el plor de l'alegria...
És l'alcaid de Bèrnia
enfront de la pirateria,
és el fort de les dues torres
que en el portal seu tenia...*

I així fins al final, que sols l'acabà el frare perquè les xicones ja no en sabien més; la veu potent i ben timbrada del religiós omplí de cadències de glòria aquell ambient assolellat de pau i poesia.

Tant li agradà a Claudina aquella poètica cançó, plena de simbolismes localistes, que pregà a ses companyones que l'anaren repetint fins a aprendre-la bé. També al pare Antoni li preguntà el significat d'allò de «el riberer que resa, en partir, una oració», de la segona estrofa.

—Això és una referència a la roca de la Salve —respongué el frare—. Totes aquestes ho coneixen. Antigament, quan en Benissa no es feien mobles de luxe ni es venia el raïm ni la pansa tan ben venuts com ara, la gent pobra de Benissa havia d'eixir cada any cap a la Ribera del Xúquer, a la *plantà* de l'ar-ròs, a guanyar-se, per Sueca i Cullera, uns jornals que supliren els que li mancaven per a passar l'anyada. Com és natural, anaven a peu, amb el cabasset a l'esquena, pel camí vell de la Garganta. Quan arribaven a l'estret, sota la cova que allà hi ha, el vell i respectat cap de colla se'n pujava dalt d'una roca que hi ha a l'esquerra del camí i des d'on s'albiraven les torres del portal i el campanar de l'església vella, i allí feien tots l'acomidament de la Patrona, la Puríssima Xiqueta. Ara, clar, això s'ha acabat perquè van en autobús per la carretera. Però és una delicada pàgina de l'espiritualitat dels nostres avantpassats. I

aquell lloc deuria ser més santificat del que ara ho és.

—¡Quant m'agradaria anar-hi! —li retrucà Claudina al pare Antoni—. ¿És molt lluny del poble? ¡Quin gust conèixer eixa roca tan enyoradora!

—No és lluny, no —li digué el frare—. No arriba a tres quarts d'hora de bon caminar. Ara, en l'estiu, es pot eixir molt bé a les cinc de la vesprada, quan cau el sol, i sobra temps per a anar-hi i tornar-ne i, si es vol, berenar allí.

Una joveneta, Candideta Martínez, filla d'un mestre d'escola, que estisorava al costat de Claudina, proposà decidida al frare:

—Pare Antoni, si vosté ens acompanya podem anar divendres que ve, que no treballem. A eixa hora les feines de casa les tenim fetes. I les mares, anant amb vosté, sí que ens deixaran.

El frare no s'atreví a assegurar-ho; mes els digué que ho consultaria al pare guardià i si no hi havia res en contra tindria el gran gust de acompanyar-les, com ho havia fet altres vegades amb els xicons de l'escola i els mestres.

La nostra Claudina i la Candideta quedaren encarregades de pujar al convent dijous, al retorn de la jornada, i una vegada assabentades de la contestació, passar-la a les altres companyes divendres de matí perquè acudiren al convent a les cinc de la tarda. La cosa quedà així concretada i el bon fraret s'acomiadà de tots, marxant per aquells camins trencats i desiguals cap a la gran casa de camp de Llenes, on segurament dinaria, car al convent no podia arribar ja abans de mitjan vesprada i la senyora de Marco li ho havia dit moltes vegades.

IV

La projectada excursió es realitzà divendres vinent. Amb tan gran èxit que no sols acudiren a ella les joves que estisovaven aquell dia, sinó algunes altres que s'afegiren, entre elles Claret, la filla del metge Crespo i amiga de Claudina. A més s'incorporaren alguns nois d'edat escolar, de deu a catorze anys, que adoraven el pare Antoni. Aquest no negà a ningú el permís d'anar amb ells, però que si algú s'excedia sentiria els cordons del frare en el seu bell darrere.

Sortiren de la vila pel camí del Col·legi de les monges franciscanes i deixant a l'esquerra la carretera de Senija endreçaren pels bancals del Pla vers la caseta d'Otxea i tot seguit per la teuleria. Passada aquesta, amb ses escampades de taulells de terra rossa secant-se al sol; començà el camí a fer-se desigual i difícil. Allí s'acabaven les carrilades i començava el camí de ferradura. Pedres grises i esmolades eren el sòl del camí. Calia mirar molt on es posaven els peus. De la darrera caseta del solitari trajecte, un casup humil i mig desfet que habitava un subjecte no gaire sa del cap, Miquel de Mullador, tragueren els xicons un botijó d'aigua d'aljub per si algú es portava el berenar. Fou precaució del pare Antoni, que molt li aplaudiren Claudina i Claret, que en un boliquet portaven quelcom per a pegar un mosset allà en la roca. Tot conversant el frare i ses companyones, prompte desembocaren en un estret barranc: gris en ses roques, gris en ses oliveres, i fins els garrofers que per allí queden semblen grisos per la sàlvia; la frígola, el timonet, el rabet de gat i la candelera que a llurs peus vegeten i embaumen l'aire. Per aquella solitària fondalada seguia avant el camí vell de València, avui quasi ja perdut, i a la mà esquerra d'ell prompte es trobaren amb la roca buscada. Era senzilla: una roqueta de tres o quatre metres, igual

en sa matèria calcària a qualsevol altra dels voltants, però que pujant-se'n damunt d'ella i coronant la punta del seu vèrtex, cosa que s'afanyaren a fer quasi bé tots els excursionistes, mirant cap a la vila s'albiraven anys enrere les torres i el campanar de l'església vella, aixopluc secular i formidable de la Puríssima Xiqueta. En passar la patrona a l'església nova i assolir-se la vella, l'emoció d'aquell acte s'ha perdut. El pare Antoni se'n pujà dalt de la roqueta, i essent rodat per tots els assistents, els féu la següent explicació:

—Mireu, xiquetes i nois. Ací on tinc jo els peus es posava amb un genoll en terra el veterà i respectat cap de colla i al crit de «¡Fora gorres! » tothom es descobria i s'agenollava, on sou vosaltres, cara a Benissa. I llavors, després de persignar-se devotament ell i tots, els deia aquestes paraules, poc més o menys, que tots repetien amb veu tendrosa i ulls humits: «Mareta nostra, Puríssima Xiqueta. Els teus fills tornen a anar-se'n cap a la Ribera a guanyar-se el pa de cada dia. T'encomanem la guarda de les dones i els fillets que en Benissa deixem. Guarda'ls de tots els enemics. Del foc dels hòmens i del llamp del cel. Sota el teu mantell protector els deixem confiats. Fes-ho així, Mareta, que tots els ací units prometem, al retorn, pagar els deutes i fer-vos una missa tan solemne com la primera, en el dia nostre, en el segon de la festa vostra d'abril. Un ciri de lliura per cadascú il·luminarà vostre altar. I ara, companys i amics —dirigint-se a tota la colla—, entonem-li la Salve Regina.» I ja podeu imaginar-vos, amiguetes i amics que avui heu vingut —seguí el frare—, com les notes vibrants i pausades del més excels dels himnes marians omplien aquest estret barranc, cara a la llunyana església. I les roques grises que ens envolten i el negre forat de la cova allà dalt —i tots miraren envers ella— retornaren els ecos augustos d'aquelles veus matinals dels fills de Benissa que mamprenien

la marxa envers les embassades terres de l'arròs. I aquells ecos baronívols, ja tants anys ha que emmudiren, són els que avui semblen vibrar quan u es para a enyorar, commogut, davant d'aquesta roca grisa, en aquest paisatge gris de la Garganta i que ja coneixeran eternament, mentre en Benissa alene l'esperit cristià, per la «Roca de la Salve». I ara, en nom i record d'aquells benissers, vostres pares, avis i besavis potser, l'entonarem nosaltres també, com fa cent anys ells ho feien:

I el frare i tota la colla que el rodejava entonaren amb veus enfervorides per l'emoció del lloc i del moment: *Salve Regina, Mater misericordiae, vita dulcedo, spes nostra Salve...*

Un llaurador que allà a l'esquerra de la cova solcava amb son aladre romà un bancal en pendent, enfonsà la rella del forcat i parà la mula per a oir complaent i estranyat la cadenciosa harmonia de l'himne marià. Quan acabaren, el pare Antoni invità els excursionistes que portaven berena a menjar-se-la ja, quan uns xicons li pregaren que els deixara pujar a berenar allà dalt a la cova.

—No, que podeu despenyar-vos i passariem una mala estona. A més, la canterella de l'aigua la tindrè jo.

—¿I per què no pugem tots i berenem allà dalt? —intervengué Claretà, la filla del metge, que ja havia canviat unes paraules amb Claudina—. L'excursió seria més completa i el paisatge que s'albira d'allà dalt ens donaria una impressió més ferma i duradora d'aquest magnífic paratge.

—Sí, pare Antoni—, digué Candideta, la filla del mestre.

—És que això està més enlairat del que us pareix... i encara haurem de suar...—, digué el frare ja mig dispost.

—¡Que va, pare Antoni! —intervengué Claudina, que vestia aquella tarda camisa blanca de piqué amb un cosset de punt verd com pastoreta de muntanya—. Serà estupend berenar allà dalt, com una ramada de cabres. I ací en portem nosaltres per

a vosté, que és el pastor o ramadà—, i li clucà l'ull amb gràcia picardiosa.

Total, que el bon frare consultà el rellotge, viu que temps, en tenien encara, i decidí donar gust a la jovenalla i donar-se'l també ell d'estirar les cames. I allà anaren tots, muntanya amunt, fins a penetrar en la fonda cova que obri sa ampla boca als quatre-cents metres del fons del barranc. Dins d'ella berenaren, servint-los d'aixopluc la grandiosa volta, i després s'iniciaren les cançons de l'estisorada. Candideta s'inicià amb la seua predilecta:

Asturias, patria querida,...

que prompte arrancà en la boca de tots pel que era fàcil i tendra la seua melodia. Llavors sabé Claudina que aquella noieta tan simpàtica era asturiana de naixença, car, filla de mestre, havia vingut al món en el primer poble que son pare tingué per residència professional: una aldea dels voltants de Gijón. El pare Antoni rebentava de goig després d'haver-se menjat el panet amb truita de pernil que li donaren ses companyones Clareta i Claudina. I una estona després començà la baixada.

I, cosa mai pensada, en botar d'una penya sobre una altra pedra de ferm aspecte, la nostra Claudina tingué un malpàs que fon l'amarga dissort d'aquella maleïda tarda. La pedra se li volcà en posar el primer peu, que se li enfilà en un trau estret i cantellut; li esgarrà la mitja de seda, li féu una mica de sang, poca, en el turmell i metatars, i sobretot la girada de peu li dislocà alguns músculs i tendons de tal faisó que ja no pogué fer peu amb aquella extremitat.

Baixà la resta del pendent patint i rabiant, a quatre peus, ajudada per Clareta i alguna altra noia, i en arribar al més pla dues minyones li feren cadireta agafant-se les mans per les monyiquetes i la portaren asseguda fins al camí. El pare Antoni estava aclapat en veure que no podia caminar, mes

ella li restava importància a l'accident procurant somriure malgrat les llàgrimes que el dolor li feia eixir. A la vora del camí els esperaven dos minyons de catorze o quinze anys, els majors que hi anaren, que li digueren al frare:

—Pare Antoni, si vosté ens ho permet, nosaltres dos portarem Claudina en cadireta fins a la casa d'en Miquel de Mullador. Mentre, Clareta pot avançar-se i anar a sa casa pel cotxe, que fins a casa Mullador sí que pot arribar-hi, encara que no gaire bé. I ja està la cosa salvada. ¿Què li pareix?

—¿No pesaré jo massa per als dos sols tan gran trajecte?—, els digué somrient i agraïda la pobra accidentada.

—No, senyoreta —li retrucà el noi que fins aleshores estava callat—. Vosté no pesa gens. A més, jo tinc dret de portar-la, si vosté ho permet, clar és, perquè sóc cosí germà de Remeiets la d'Orxelles. No li dic res més.

Claudina callà i es viu quelcom sufocada. El pare Antoni acceptà l'oferta dels xicons. Clareta i una altra s'avançaren de pressa cap a Benissa i els dos nois es creuaren les mans fent cadireta i entre tres o quatre companyones més l'assegureren allí. Ella passà els seus braços pel muscle de cada noi i ells, contents i satisfets per la confiança, emprengueren de pressa el camí, mirant amb esme on posaven els peus per no tindre un trasbals que pogués nafrar llur preciosa càrrega.

V

Malgrat les punxades de dolor que la pobra Claudina sentia en el peu nafrat, l'estona que passà en l'humil casup de Miquel de Mullador li fou conhortadora i fins agraïdívola. Els dos xicons que la portaren, quasi bé volant, no descansaren en els cinc o sis hectòmetres del trajecte. En arribar allí, el pare

Antoni li preparà una cadira de boga on la dipositaren amb tota cura. El solitari Miquel, amo del solitari aixopluc, era quelcom badoc, un d'aquests massa amics del vi i que li fugen quan poden a la feina. En veure tanta gent dins son riurau i aquella noia tan bonica i impedida protegida pel frare, s'apressà a oferir-se per complet amb la seua mitja llengua defectuosa. Estava satisfet perquè una noia li havia fet entrega de la botija que li empraren per a emportar-se l'aigua. Havien fet cas de la seua recomanació que no la trencaren.

—*Pale* Antoni —deia amb sa mitja llengua, que canviava la erre per la ele—. Jo sóc *poblet* i no tinc *les pel a ofeli'l, pelò* vosté mana ací.

—Gràcies, Miquel, ja ho sé que tens bon cor —responia el frare—. Només esperarem poca estona, puix Claretta la d'en Romuald ja deu estar venint amb el cotxe.

Els xicons, acostumats a prendre-li el pèl al solitari fadrinot, i perquè els feia gràcia son defectuós pronunciar li deien:

—¿I quin ofici és el teu, Miquel?

—Jo sóc *comunelo*, ja ho sabeu.

—Pare Antoni, aquest és comuner, de Padilla, Bravo i Maldonado—, digué un xicon de l'escola.

—¿I què? Els comuners eren bon cristians—, digué el frare.

—Jo no sé qui són eixos— retrucà Miquel—. Jo sóc *comunelo* de *tlaule* comuns de les cases del poble *pel a femal* els bancals.

—¡Ah, caram! —digué el pare Antoni—. ¡Això són altres calces! ¿I te la paguen bé eixa faena, no?

—Sí, *millol* que *caval* i *espolgal* la vinya.

—Escolta, Miquel —digué el xicon que era cosí de Remeiets—. ¿Com està allò del teu bancal de la Garganta que li vas arrendar a un de Gata?

—*Encala* el té *alendat* ell —contestà Miquel—. Un dia jo *leplega-*

va ametles baix dels *ametteles* i ell no volia *pelquè* el bancal *ela* d'ell que em paga *tlenta dulos* a l'any. I jo li vaig *dik*: jo t'he *alendat* el bancal, la *tel·la*, *pelò* els *ametteles*, no. Jo no *cavalé* la *tel·la*, és teua; *pelò* les ametles no estaven. Ell es posà a *liule* i jo vaig *plenal* la cistelleta d'ametles, i com jo sóc bovo...

El pare Antoni i tots els concurrents soltaren la riallada i fins la nostra Claudina hagué de mossegar-se els llavis de dolor per a no riure.

Poc després oïren sonar el clàxon del Renault de Claret que entrava lentament pel desigual camí de la teuleria, i parà davant la caseta de Miquel. Entre dues amigues portaren Claudina que avançava a coix-coix fins a deixar-la asseguda en el blanet seient posterior amb Candideta i una altra; i el pare Antoni davant i Claret al volant, tornaren a eixir lentament fins a la teuleria, on ja el camí era millor i consentia més rapidesa. Als pocs minuts estaven en la casa del metge on don Romuald tenia una safa amb aigua calenta per a fer-li la primera cura amb massatge sobre els músculs metatarsians fugits de lloc.

La cosa no tingué importància, més que guardar quatre o cinc dies d'immobilitat absoluta, amb sessions de massatge diàries i uns cataplasmes calorífics al lloc desconjuntat. El que més sentia Claudina era els dies d'estisorar que perdria, que recauri en minva econòmica per a la pobra Remeiets, malalta de febres. Però fins a eixe extrem la cosa no arribà, perquè Claret li parlà al pare Antoni que ella estava disposta a suplir l'amiga en aquell quefer.

—El que més m'imposava d'això —els deia al frare i als seus pares reunits davant de la butaca on Claudina estava immobilitzada— era desconèixer l'ambient del treball i la mena de companyones desconegudes; però ara que amb aquesta excursió a la roca de la Salve he conegut totes les noies de la colla, res

m'importa d'anar amb elles a ocupar la cadira de Claudina i fer la seua tasca fins que ella estiga restablerta. I si un acte tan pobrament heroic no es fa per caritat, ¿per què s'ha de fer?

Claudina, des de son dolorós seient li obri els braços i ambdues s'enfonsaren en un cordial abraç de germanat i amor. El frare, commogut, digué al metge i sa esposa:

—Són dos àngels.

Els dies de l'estisorada de Claretta passaren ràpids. Les companyones de feina seguien passant per ella a la matinada com ho feien amb Claudina, i vuit dies després el peu d'aquesta ja podia apuntalar ajudant-se amb un gaietet usat en altre temps per l'àvia de Claretta. I quan arribà l'hora d'incorporar-se Claudina i quedar-se a casa la filla del metge passà una cosa molt senzilla: El mateix que els vicis s'apeguen i un mal veí contagia els altres, ací també la virtut tingué eixe triomf sublim, i en arribar l'hora d'anar-se'n Claudina i quedar-se Claretta tota sola a casa, es trobà tan trista i desconhortada que els digué a sos pares que volia seguir anant a estisorar amb l'amiga, l'heroisme de la qual se li havia apegat.

—Si ella és germana de llet de Remeiets —els digué als seus pares—, jo la conec de tota la vida i com a cristiana també tinc obligació de practicar la caritat. Fins ara tota la que he fet ha estat de la butxaca paterna. Deixeu-me ara fer-la pel meu compte. Sóc cristiana i els meus actes, fins ara, poc ho han donat a conèixer. Ara sent en mi el goig intern del cristianisme pràctic. No sols de les lectures piadoses i de les cerimònies del culte. La fe sense actes és fe morta: l'Església ens ho diu. Deixeu-me, pares meus, que ajude Claudina en la seua meravellosa iniciativa de passar-se l'estiueig, no pas sacrificada —perquè ara m'he convençut que es passa millor estisorant en grata companyia que no avorrint-se en l'ociositat—, sinó omplint son temps en un quefer útil, que a part de donar-nos

ocasió magnífica d'alternar amb gent humil i senzilla, de respirar aires purs i de gojar de temperatures agradívoles, ens oferix l'ocasió de guanyar unes pessetes que, destinades a la fi que Claudina les dedica, no poden ésser més grates als ulls de Déu.

—Però, filla meua—, volgué retrucar-li la mamà. Mes el pare, metge i humanista, lector assidu dels clàssics grecs, li ho impedí amb aquestes generoses paraules:

—Estic orgullós de tu, Claretta adorada. L'altre dia quan per l'ensopogada de Claudina decidires tu mateixa anar en son lloc al treball, m'adoní que també tu eres de la pasta d'heroïna d'ella. Ara, quan et veig refermar aquella posició perquè la pobra família de la caseta d'Orxelles tinga major aportació de la caritat de vostres nobles cors, ja que la malaltia els ha fet víctimes de les febres, m'acabe de enorgullir. Sí, filletes, aneu-hi totes dues plegades, que accions tan nobles i heroïques poques més en podreu fer en el curs de la vostra existència.

Les dues noies s'abraçaren joiosament davant del matrimoni, i la mamà ja hagué en avant d'amanir dues racions diàries de berena per al càmping que la seua filla havia decidit celebrar amb sa estimadíssima amiga.

VI

La temporada s'acabava. Algunes colles ja havien plegat. La d'en Gómez perdurà ben entrat el mes d'octubre. Fins la temperatura refrescava i les brusetes escotades i vaporoses de les noies durant la passada canícula començaven a posar-se de mànega llarga i tancar-se de coll. Claudina escrigué a sos pares a València que avisaren al col·legi que aquest any es retardaria el seu ingrés a les tasques estudiantils fins allà al quinze, diada

que celebraven de festa en honor de santa Teresa de Jesús. En Gómez, l'exportador, els digué que tenia raïm comprat per aquelles comes entre Teulada i Moraira per a treballar fins allà el dotze del mes, diada de la Verge del Pilar. Don Romuald donà son assentiment –perquè Claretà també havia d'anar al mateix col·legi, on eren companyones d'estudi i de quint curs de batxillerat– i les dues noies volgueren esgotar el temps de la seua magnífica actuació. Amb un dia a la setmana, els divendres, tenien prou d'esbargiment inútil per a jugar al tennis, nadar en les platges veïnes –amb el Renault del metge corrien de Benidorm a Dénia totes les caletes més solitàries i pintoresques d'aquesta costa– i celebrar banquets extraordinaris que les rescabalaren dels frugals menjars de carn adobada i embotit amb la colla de l'estisorada.

El dotze d'octubre no treballaren –era divendres– i ho celebraren amb gran joia. El tretze anaren a traure un racó molt tardà que li quedava a les faldes del Montgó i amb el qual en Gómez acabà la seua temporada. Se'ls féu quasi bé de nit i allà en el lloc del treball els digué que al dia següent, catorze, acudiren cap al migdia cap a la fonda d'Escoda on els pagaria els jornals meritats en tota la temporada.

Tota l'alegria que nostra Claudina havia tingut fins aquell moment per l'acció heroica que realitzava se li tornà llavors de poruga emoció. Sentia quelcom de vergonyós en el fet d'anar a la caseta on la criaren per primera vegada en tot l'estiu. Altres anys havia estat quatre o cinc vegades i fins i tot havia jugat entre els tarongers i llimeres del petit hort dels fons del barranc amb la seua germaneta de llet. Ara havia sentit no sé què que li havia impedit anar-hi. I no era pas pel contagi de les febres malteses que li fera por –ho juraria ben tranquil·la davant de Déu– sinó per una altra cosa que el seu sentiment de noia acomodada li feia brollar amb una mica de menyspreu

davant la llar necessitada i malastruga de la seua dida. I eixes manifestacions li les féu a sa companyona Claret, qui l'animà a véncer aquella miqueta de prevenció sensiblera. A més, ella l'acompanyaria ben satisfeta d'haver pres part en la seua quixotesca acció.

—Mira, Claudina —li deia asseguda en el llit, les dues amb camisó de seda, la nit de la darrera diada del treball—, si jo cregués que el teu inconvenient és sa i recomanable, et diria: Deixem-ho, que el meu papà, que la visita cada tres o quatre dies, li portarà en un sobre anònim els diners. Però jo no veig per què s'ha de fer això, i potser Remeiets i sos pares ho prengueren a desatenció. Anirem totes dues juntes despúsdemà, en la diada de santa Teresa, li portarem a ella una caixa de bombons ben tapadeta i lligada amb un llacet de seda i quan la destapen es veuran damunt dels dolços el sobre on li posarem els bitllets de banc que cobrarem demà. Li podem posar dues lletres d'aquest estil: «Quan la teua malaltia t'impedí seguir estisorant, algú ocupà el teu lloc i arribà miraculosament a la fi de la campanya: aquestes pessetes són les cobrades en el dia d'ahir. La Puríssima Xiqueta te les envia».

Les dues noies dormiren aquella nit amb la pau i satisfacció que dóna el deure complit. En la matinada següent jugaren una estona al tennis, es dutxaren, passejaren pel pinaret i allà vora al migdia, acudiren a la fonda d'Escoda a la recerca de l'exportador o raïmer, com per allí diuen. Ja eren unes quantes les noies que sortien comptant els diners. Quan el senyor Alfred Gómez les va veure entrar acabava d'acomiarar qualques nens dels que tiraren les paneres de raïm dalt del cap des dels bancals fins l'envelat on envasaven. Tots sortien contents. Nostres dues distingides estisoradores foren calorosament rebudes:

—¡Hola, admirables xiquetes! —les saludà el negociant

estenen-los una mà a cada una—. Sou les perles d'aquesta anyada. Espere que portareu el compte dels dies treballats. Jo tinc la nota del llister.

—No —digué Claudina—, però amb el calendari a la vista és fàcil de comptar. A més, eixa nota estarà bé.

La nota cantava: Claudina, cinc dies d'agost, vint-i-u de setembre i onze d'octubre; total, trenta-set jornals. Claret, vint-i-cinc de setembre i onze d'octubre; total, trenta-sis. Ambdues sumaven setanta-tres dies de treball. El bon senyor els digué amb to afectuós:

—Vosaltres sabeu que el jornal de les dones és de vint pessetes, mes com li vaig prometre a Claudina en saber la seua noble finalitat envers la pobra malalteta, us l'abonaré a les dues a vint-i-cinc. Ja veieu que no em porte pas malament i contribuïsc a la vostra noble acció. Multipliqueu; ací teniu llapis i paper.

—¿A mi també em paga el mateix jornal?—, digué Claret tota llagrimosa i fent commoure el bon comerciant.

—Crec que és el meu deure, si la finalitat del teu treball ha estat la mateixa de Claudina. I com espere que sí...

Un nuc en la gola no deixà seguir en Gómez. Claudina havia multiplicat: 73×25 i obtingué 1.825 pessetes. Claret se sentia reblida de satisfacció i agraïment envers aquell bon home i envers aquella dolça amigueta, el nobilíssim sacrifici de la qual admirà en els primers dies. Però fou després, quan l'accident de la girada de peu la impossibilità a ella, quan l'ànima de la filla del metge arribà a fondre's en amor de caritat i sentir-se arravatada pel foc intern del cristianisme pràctic. I davant d'aquella preciosa suma de diners, notà en son interior tota l'enorme satisfacció de la bona acció aconseguida. Replegaren el muntó de bitllets de banc que el mateix en Gómez els donà dins un sobre blau i sortiren cap al carrer.

El primer que feren fou anar a llur casa a mostrar l'objecte

del primer treball als pares de Clareta. Tant el metge com l'espasa se sentiren corpresos per l'emoció. Després tornaren a sortir les noies a la recerca d'una caixa de dolços per a obsequiar Remeiets: un pretext només per a justificar la visita i encobrir, a més, l'entrega del sobre.

VII

Clareta li havia sentit dir moltes vegades al seu pare que el paisatge marítim de la seua terra tenia tot l'encís que es desprén del que pinten els clàssics grecs en la d'ells. Don Romuald hem dit ja que era un hel·lenista cabdal. Al capçal de son llit tenia en un petit estant edicions acuradíssimes de *L'Odissea*, *Dafnis i Cloe*, *El Telèmac*, *Els Diàlegs* de Plató, *La vida i doctrina de Sòcrates*, de Xenofont, i les millors obres d'Esquil, Sòfocles i Eurípides. Doncs bé, cada vegada que visitava la caseta d'Orxelles on vivia la família de Remei –car hi havia altres casetes no tan ben situades per aquella fondalada– restava encisat amb l'ambient de tranquil·la pau hel·lènica que allí romania. Tebi i emblanquinat riurau, els pilars del qual abraçaven florits gesmilers. I al davant, l'hortet de tarongers i llimeres amb llurs flors embaumadores d'intensíssim flaire i de fruites turgents i lluminoses, segons fos primavera o tardor. Més enllà, tres altívoles palmeres vessant a l'espai blau els sengles penjolls verds de llur fullam vinclat dolçament pel ventjol de la mar veïna. El bon metge no veia hora de anar-se'n quan seia en cadireta d'espart que li donava la Remei, sempre polida i bledana, neta com el sol i arromangada de braços que a ell li pareixien tan perfectes com els de la grega Nausica llavant la roba o els de Cloe de Mitilene esperant Dafnis amb els seus anyells. I allò mateix pogueren observar la seua filla i

Claudina quan la tarda del dia de santa Teresa baixaren a visitar la nena malalta de febres malteses. La sorpresa de mare i filla fou gran. Havien esperat la visita de Claudina setmanes enrere, mes al no rebre-la pensaren en l'oblit o potser en certa prevenció contra les febres. Ara s'alegraren molt i a l'obsequi que Claretà entregà a Remeiets volgué aquesta correspondre, pregant-li a sa mare que els tragués un plat amb pansa verge i ametles i nous encara tendrals per recentment collides.

I les tres nenes d'edat pariona i sentiments germanívols, malgrat la diferència social de les seues famílies, passaren una llarga estona menjant d'aquella fruita ensucrada i mantegosa que feia bon conjunt al paladar i parlant de coses del temps passat. Encara guardaven allí fotografies de la preciosa Claudina de bolquerets i acurtada. I la pobra Remeiets encara li ordenà a sa mare que destapara la caixa de bombons per a obsequiar les visitants, car, deia ella, que millor ocasió no la tindria de solemnitzar un bon moment.

—¡Això, no! —saltà Claudina enfebrosida, tement pel seu secret—. Remeiets, l'obsequi eixe és per a vosaltres sols. Deixa'l ara i quan vinga el teu pare, a la nit, pots destapar-lo i menjar-vos-el junts, que per a vosaltres és. ¡Fes-nos eixe favor!

La nena no tingué més remei que ofegar la seua generositat i obeir ses visitants. Amb permís de sa mare feren un passeget per l'hort, i quan ja al tardet s'acomiadaren al peu de la costera arribava el pare de la malalteta amb son ase del ramal. Portava una càrrega de pomes per a vendre i obsequià les visitants amb les dues més grosses que trobà en els còvens.

—¡Adéu, Claudina! —digué Pau, el bronzejat camperol—. I molts records nostres al pare i a l'avi, que es mantinguen bé. Si s'han assabentat, els dius que açò de Remeiets ja està fora de perill. Molts diners en injeccions, mes don Romuald diu que el procés ja està superat i en descens segur, gràcies a Déu.

Les dues noies emprengueren la pujada cap al poble. Ans d'arribar al corral d'en Bonifaci es trobaren pel mateix camí Candideta, la filla del mestre, que li portava a Remeiets la cadira i les estisores.

—Venim d'allí —li digué Claudina—. Li hem deixat una caixa de bombons. Tu li entregues això i no emboliques res. I si et pregunten per què has trigat tant en portar-los-ho, dius que algú seia en eixa cadira i algú estisorava amb eixes estisores. I res més, ¿eh? Demà a la tarda nosaltres ja serem a València i llavors ja pots parlar. Haurem passat el perill.

1953

2

LINA MORELL
UN CAS APASSIONANT

(NOVEL·LA)

Quatre mots només

Lector amic: És un costum ja molt freqüent encapçalar els llibres, estrictament literaris, amb unes lletres d'un o altre amic de l'autor perquè així li servisquen d'introductor. Com aquesta vegada tinc jo algunes coses a dir, seré jo mateix el meu introductor. Perdona'm si açò ho judiques com a atreviment insospitat.

Aquesta novel·leta que tens a les mans ja fa algun temps que la tinc acabada. Crec que el primer original porta la data de març de 1942. Ja veus, feta quasi bé a les acaballes de la nostra guerra civil. No tenia més pretensió que posar de relleu la vida tranquil·la i senzilla de la rodalia de la serra de Mariola en aquells moments en què tota l'Espanya semblava dominada pel virus de la política agressiva més desenfrenada. En Agres es trobava de mestre nacional un bon amic meu que li deien Rafael i que tenia dins el cervell uns afanys renovadors admirables. Era l'any 1935. En la novel·la veuràs reflectida la seua actuació pedagògica de faisó prou fidedigna. Quan esclatà l'alçament fou destituït del seu càrrec i deixat cessant. I ell no era pas de dreta; més aïna militava entre els republicans prou enfervorits. Ell li acumulava la cosa a un amic que

ho era prou... d'envejós i que fou dels qui pujaren a manaire en aquella caòtica situació. Després el nomenaren per a un altre poble: ell hi anà, el va veure en aquells moments de fúria rabiosa, i enyorà el seu Agres tranquil que li havien truanerament arrabassat i cregué que allò més oportú era anar-se'n al camp una matinada i en una olivera del camí de l'Ull del Moro penjar-se amb la pròpia corretja de la seua cintura. No pogué suportar el truncament de la seua marxa professional per la qual sentia fonamentalment la vocació pedagògica. I se suïcidà aclapat per tot allò que veia. Era en octubre de 1936.

En un altre poble proper a Alcoi, per la banda oposada a Agres, vaig conèixer una senyoreta residenciada a València i que venia a estiuajar a una finca dels seus avantpassats. Passà algunes negrors en la seua joventut i ella m'inspirà el personatge central de Lina Morell, que he procurat portar a Agres i ajuntar-lo amb el malaurat professor suïcida. Aquesta senyora ha mort fa uns tres anys voltada pel seu marit, honrat llaurador que la idolatrava, i tres fills que han quedat beneint-la com a mare exemplar. La seua vida ha estat dividida, doncs, en una meitat de caire ciutadà i elegant i una altra meitat de caire camperol i quelcom rústec, però infinitament superior en goigs purs de l'ànima i vida sana en plenitud d'aire i sol.

Per aquestes latituds nostres del domini idiomàtic no és gaire corrent escriure la nostra llengua, i menys en prosa. Fa anys he admirat i estimat en ço que val la producció poètica en els papers alcoians dels poetes mossén Tomàs Miró Pasqual (cosí germà, per cert, de l'escriptor Gabriel Miró), mossén Enric Abat Vilaplana, en Salvador Doménech Aura, en Romà Vitòria Calafí, n'Antoni Valor Albors i en Miquel Gosàlvez Farges: tots aquests són els precedents immediats de la poesia valenciana alcoiana –brotada al ressò de la lira llorentina– que ha concretat en l'astre rutilant que és en l'actualitat el nom de

Joan Valls... Però en prosa puc assegurar que sóc el primer que ha novel·lat a Alcoi. No sé si obriré camí o serà açò meu una espurna perduda en aquest ofegament que la nostra parla va sofrint des de fa segles. Almenys, com en Nicolau Primitiu, l'insigne patrici valencià, em dona la mà, aquí va l'epopeia juvenívola de Lina Morell a fer companyia als meus llibres narratius precedents, establint un equilibri, prou fluix per cert, amb els que surten a la llum en les Illes Balears i al Rosselló Francés, com espurnes aïllades i prou dificultoses de la gran flamarada que amb tots els gèneres surt diàriament de la Catalunya estricta, o diguem-ne del Principat.

L'il·lustre canonge mallorquí, mossén Llorenç Riber, acadèmic que fou de la Reial Espanyola, deia molt encertadament que cada llengua que Déu ha donat a la nostra Espanya és un tresor d'altíssim preu que no devem deixar perdre per cap de camí. Massa coses hi ha en contra, en l'aspecte materialista de la vida, perquè no llitem pel manteniment de l'esperit. Massa sabem que els industrials catalans, per catalanistes que siguen, han de fer en castellà la propaganda i venda dels seus teixits, draps i samarretes, si no volen ofegar-se econòmicament. I el mateix direm dels conservers de peix de Vigo i d'altres centres industrials de les ríes gallegues. I dels fabricants bascs de màquines de cosir, bicicletes i armes de foc. Però això és cosa de la materialitat de la vida. Però, en tot allò que es refereix a la vida de l'esperit, hem de reconèixer que la màxima raó ens la donà l'enginy i experiència geogràfica d'Espanya del nostre escriptor màxim Miguel de Cervantes quan diu en el seu Quixot: *El grande Homero no escribió en latín porque era griego; ni Virgilio escribió en griego porque era latino. En resolución, todos los poetas antiguos escribieron en la lengua que mamaron en la leche, y no fueron a buscar las extranjerias para declarar la alteza de sus conceptos; y siendo así, razón seria se extendiese esta costumbre por todas las naciones, y que*

no se desestimase el poeta alemán porque escribe en su lengua, ni el castellano ni aún el vizcaíno que escribe en la suya.

I aquestes veritats tan grosses deuen assimilar-les tots els espanyols per la concòrdia, per la unitat i la grandesa de la pàtria comuna, de la qual són patrimoni august les quatre llengües que en ella es parlen i que en el seu ús està el que siguen idiomes correctes i rutilants i no pas dialectes mantinguts amb descurança i negligits per la peresa mental dels fills de les seues àrees geogràfiques. Cal superar eixa galvana del mínim esforç i conrear allò que és ben nostre per ser l'ànima de la nostra terra.

Alcoi, 1 octubre de 1963

LINA MORELL UN CAS APASSIONANT

I

Quin poc espai de temps necessita el destí, quan vol, per a capgirar de dalt a baix el pla de les humanes vides sotmeses al fosc entrelligat dels seus fils. ¡Com havia de suposar la il·lustre i feliç senyoreta Paulina Morell i Font de Mora, doctora en dret, llicenciada en filosofia i lletres, òrfena de mare des dels quinze anys, però idolatrada per un pare vidu i amantíssim que l'havia feta ama absoluta de tots els seus afanys i desitjos, fins veure-la coronar amb esclat els seus anhelats estudis universitaris, que en una sola setmana s'enfosquiria son brillant i clar horitzó i que el seu pla de vida anava a ésser coltellejat per dos colps tan forts com no sospitats! Mai, ni en la mort de sa mare, a la qual adorava com filla ninguna pogués fer-ho, no es va sentir tan abatuda com en aquest moment present. Llavors se sentia en son gran dolor filial, acompanyada pel del seu pare, model de marits amantíssims, i en fondre'ls en u, pare i filla, ambdós isqueren aconhortats per la mútua solidaritat. Mes

ara, sola en son elegant gabinet de fadrina, desfeta en un plor, el final del qual no arribava a preveure, quan més reflexionava envers ço que li havia passat, més enfonsada es trobava en l'amarg abisme del dolor. Ni forces per a maleir li quedaven, a les falses i roïnes persones que estant poc abans els puntals més fermes de la seua felicitat, que mil vegades foren beneïdes per sos llavis i adorades per son cor, pareixia com si s'haguessen aconsellat per a, atacant-la cada u des de son flanc, desguarnit per la bona fe d'ella, agafar-la entre dos focs amb una crueltat tan inhumana, que tornava a dubtar mil vegades ella al llarg de les seues hores de plany i desconhort que fossen son pare i son promés, tan amants sempre, capaços d'aquella maldat.

Amb la major sang freda i barra del món, son pare, don Ambrosi Morell i Gimeno, sempre amantíssim i tendre amb ella i més encara des que enviudà, li havia comunicat dies abans que, ja que ella, Paulina, tenia ja els vint-i-cinc anys complits i la considerava de tot fet emancipada amb les seues carreres finides per fer-se una vida independent, ell havia decidit casar-se de nou, darrere dels deu anys de viudetat lleialment guardada a sa traspassada i volguda esposa. I l'escollida per a muller seua segona era una antiga amiga de Lina, ni més ni menys que Helena Montnegre, condeixebila seua en l'institut, de dos anys d'edat tan sols més que ella i rival fracassada en els seus amors envers Arístides Gomis, el promés d'ella, aleshores enginyer industrial establert a Madrid. Amb Helena Montnegre no havia creuat paraula Lina des de tres anys abans, quan aquesta s'emportà definitivament l'afecte i el cor del disputat Arístides Gomis, i aquella, rancuniosa, li negà la salutació pel carrer i també quan s'encontraren en societat. I encara que la reconeixia intel·ligent i bella, mes no molt bona de fons —car li havia fet jugades que mai es cregué ella capaç

de fer-li-, en oir de llavis del seu pare que era ella la que entraria en aquella casa en lloc de sa dolça mareta i, amb la bellesa insultant dels seus vint-i-set anys emmaridar amb els cinquanta complits del seu papà, no tingué forces per a suportar amb resignació la nova i li cridà fort a son pare, amb una iracúndia jamai excessiva, que ella, Lina Morell, la seua filla, no consentiria mai tal aberració. El pare, temperament reservat, li va dir no sé quines coses en què barrejava els mots ingratitude filial, despotisme i malcriança i la deixà a soles amb la rumiada dolorosa del colp ja descarregat.

Ah, però l'amarg del cas de la pobra i flamant doctora en dret era que l'altre puntal, el del seu nuvi benamat a qui escrigué immediatament una llarga i apassionada lletra a Madrid explicant-li el cas i demanant-li consell o autoritzant-lo a ell per a disposar d'ella i les seues coses, també li feia figa al contestar-li amb una epístola gelada i escarida com mai d'ell no la rebera, en la qual li aconsellava submissió a la voluntat paterna, perquè ell, Aristides Gomis, estava aleshores agombolat de treball i no sols li era impossible pensar pel moment en noces més o menys precipitades, sinó que en avant, fins i tot la seua pròpia correspondència l'haurien de mantindre més espaiada, perquè el temps li era d'un or de tants quirats —comprenia la raó de l'aforisme anglés— que no li era possible malmetre'l en llargs paràgrafs més o menys romàntics, més propis dels anys estudiantils que d'un enginyer de trenta anys i tota una doctora de vint-i-cinc. La jove estigué a punt de respondre-li amb energia que allò verament impropri de llurs estats i edats era continuar un nuviatge ja massa madur, i que els romanticismes de les lletres de la joventut en aquella situació era ja, pel normal desenvolupament, els afectes purs, castos i fondos dels primers anys del matrimoni. Però no; malgrat com era de negra la seua situació no volgué respondre-li amb aquest to de

reconvenció i deixà que el temps maduràs el que hagué de ser de la seua vida.

Aquesta vida continuà desfeta per aquells dies. En les hores de les menjades, malganosa ella, ni una sola paraula creuava amb el seu pare, ambdós tossuts i capficats; i eren les úniques estones que estaven junts; després, ni es veien. La jove renuncià a eixir de casa i sola amb sos negres pensaments i davant el retrat de la seua mare volguda consumia ses hores de pena infinita. En les del capvespre, quan la llum del jorn se n'anava i les elèctriques dels carrers no brillaven encara amb la profusió i intensitat de la nit fosca, eixia de vegades sola a fer un passeig sense rumb, a desentumir-se del seu voluntari tanca-ment; i per aparentar alguna meta pròpia i donar aire ocupat a la seua marxa ociosa, recorria diversos cinematògrafs i passava breus instants davant les fotos de les cartelleres. De vegades s'anunciaven pel·lícules que li hauria agradat de veure, mes per no entrar sola en aquells temps en què sols ho feien algunes dones de vida ambigua, es quedava amb les ganes. I després de rondinar, de vegades més d'una hora per carrers i més carrers, tornava a sa casa fatigada i es tirava de panxa en avall sobre el seu llitet niquelat i continuava son plany inconsolable.

En aquest pla es trobava un dia a primeries de setembre de 1935, quan en finir la vesprada i prou abans de fer-se de nit, sentí trucar a la porta de sa cambreta. Era Teodora, la casera de son pare, dona boníssima i d'uns quaranta anys, ja amb més de vint de servei a la casa, que sentia com a nafres pròpies els infortunis de la jove, i a qui Lina aimava sincerament. A l'esguard interrogatiu de la jove s'apressà Teodora a justificar els colpets a la porta.

—Senyoreta... —digué amb la faç de pena i pessigant amb els dits la punta de son davantal gris—. Ha arribat Ramon, el d'Agres, el fill major del tio Roc. Porta unes cistelles de fruita

i dos sacs de patates novelles del mas dels Arboços. En no encontrar don Ambrosi a casa m'ha preguntat per vosté, senyoreta, a qui diu que fa molts anys que no veu... i jo, m'he atrevit a molestar-la.

—Està bé, Teodora; digues-li que passe. Després de tot —afegí per a si mateixa en veu baixa— el mas dels Arboços és meu, per ser propietat privativa de mamà i estar així consignat en son testament.

I eixugant-se els humits ulls i donant-se uns tocs de pols d'arròs sobre el nas i la barbeta davant l'espill de son tocador, quedà allí dreta, recolzada en aquell moble, esperant l'entrada del minyó camperol.

II

—Bon dia, senyoreta Lina. Perdone'm que li haja demanat a Teodora que m'anunciàs a vosté; ja fa tant de temps que no la veig que si arribe a encontrar-me-la pel carrer, la veritat, crec que no l'hauria reconeguda.

Qui així parlava era un robust minyó de pell bronzejada i simpàtic, ulls castanys, pèl rull del mateix color, que saludava un poc encollit la senyoreta que avançà cap a ell allargant-li la mà fina i blanca. En tocar el camperol els dits prims i freds de la jove pubilla la tornà a mirar al rostre —remotament reconegut i es va sentir inquiet pel seu estat. Aquella blancor extremada, aquells ulls inflats pel plor, però negres i expressius com quan era una xiqueta menuda, encara que no tan joiosos, li indicaren que el seu estat no era el normal. Lina reconegué a l'instant el grandàs dels altres temps, el que li despenjava les millors magranes dels arbres, el que la salvà d'una caiguda segura dins el pou agafant-la per les faldes... I asseguts cara a

cara, en una butaca el minyó i en un sofà de vellut roig la senyoreta, es posaren a xarrar amb la vella confiança que renaixia davant els llunyans i comuns records.

A la feble i abatuda Lina, aquell robust bordegàs de jaca de pana i franc i infantívol mirar, li feia l'efecte, amb la sucosa conversa en clara llengua valenciana, d'un renàixer en la seua vida a temps passats més feliços que els que li negrejaven el present actual.

—Jo, senyoreta Paulina —li deia ell amb sa veu sonora i de simpàtic timbre agafant-se les dues mans entre els genolls—, estiguí ací fa tres anys per Tots Sants, però vosté anava per l'estranger, segons em digueren.

—Sí, és veritat. Era en l'any 32. Jo vaig ésser dels universitaris de València que feren el viatge per la Mediterrània que patrocinà el govern espanyol. Vaig estar a Grècia, Palestina, Egipte i algun altre país. Però jo crec que tampoc estaves tu al mas quan jo aní per allà per darrera vegada dos o tres anys després de faltar-me la pobra mamà, que en glòria estiga.

—Sí, seria en l'any 28 o 29. Recorde que m'ho escrigué el meu pare. Estava jo a Segòvia servint el rei. I fou aquella vegada la darrera que estigué vosté en el mas, ¿no?

—Sí, en efecte. Set o vuit anys deu fer que no he trepitjat la terra d'Agres i més temps feia encara, Ramon, que no t'havia vist a tu. ¿T'has casat ja? ¿I les teues germanetes?

—Ni jo, ni elles, senyoreta; encara que jo pense que elles estan més prop que jo del casori, sobretot la major, Maria Antonieta...

—Ah, la reina de França, com jo li deia quan començava el batxillerat...

—La mateixa, sí. Té un nuvi que ja la punxa i els meus pares es veuran forçats a començar per ella.

—Però, ¿tu en què penses, fill? —li demanà ella amb un

humorístic somriure que li feia oblidar ses tristors del moment. Una fonda alenada fou la resposta del minyó, que, un xic colrat com un xicon de dotze anys, li sabé dir:

–Doncs a seguir buscant-la fins que la trobe.

Després d'aquestos lirismes i expansions comuns en què quasi s'anivellaren els esperits de la culta doctora i del senzillot llaurador, Ramon cregué oportú el moment d'iniciar el camí i anar al gra; d'abordar l'assumpte que son pare, el patriarca camperol de brusa negra i blanques espadnyes de cànem, li encomanara amb no gaires confiances d'assolir-lo.

–Mire, senyoreta Lina. Jo porte del meu pare per a don Ambrosi, el seu papà, un encàrrec un poc delicat, que he pensat diverses vegades mentre venia en el tren si m'atreviria a exposar-li. D'aquesta forma aprofite l'avinentesa d'haver-li parlat a vosté enans, per fer-li saber de bestreta el cas i pregar-li ens ajude davant el seu senyor pare, per si tal ajut s'hagués de menester.

–Vejam de què es tracta, amic Ramon, que si és cosa en què la meua influència puga valdre quelcom... pots ja comptar amb ella.

–Gràcies, senyoreta; no esperava menys. Doncs, mire vosté. Es dóna el cas, que la finca està avui prou necessitada d'algunes reparacions que s'han anat deixant d'un any per a l'altre i ara ensopeguem que és impossible cap altre allargament. Mire vosté que, a causa de no estar el cup en condicions no fem vi des de fa sis anys als viticultors de Muro, de Beneixama i de Villena. No passarien de quaranta o cinquanta duros allò que s'hauria de gastar en adobar el cup per a utilitzar-lo ja com enans i allò que ens perdem cada any en vendre el raïm és així com trenta o quaranta vegades més...

–Et comprenc perfectament, Ramon.

–Hi ha més, senyoreta –afegí el jove animat–. La bassa gran

del safareig té un altre badall tan ample com el del cup que no li permet retindre més enllà de metre i mig d'aigua per al reg, quan la fondària seua és de quatre metres, i es perd així la possibilitat de regar algunes fanecades més de terres que poden produir a l'any molts milers de pessetes. I tampoc no es necessària gaire més de seixanta o setanta duros per a la seua reparació.

—Perfectament; seguix exposant coses —tornà a animar-lo la jove ama de la finca, en el pensament de la qual començava a prendre vida quelcom fins llavors insospitat.

—Després estan els desperfectes propis del casalici del mas. En la cava o celler hi ha cons i tonells que es perden per no gastar-los. En el corral hi ha un mur caigut. Les habitacions de vostés, tant de temps tancades, estan plenes de goteres i amb un aspecte de deixadesa que fa plorar, malgrat les netejades que cada dos o tres mesos fan allí les meues germanes. La carretera d'accés al mas té una paret caiguda no fa molt sobre ella, i l'amo dels bancals a on fita no vol alçar-la si no ho fem a mitges amb ell, per ser del nostre ús exclusiu la carretera malmesa...

—Doncs, totes eixes coses són molt lògiques i que ens interessen a tots resoldre prompte —li respongué la pubilla recolzant familiarment son genoll sobre les seues mans creuades amb confiada postura de familiaritat.

—Així ho hem vist nosaltres també en anys passats. Però és el cas que el seu senyor pare, don Ambrosi, que fa molt de temps que no ve per la finca, no ens permet cap descompte quan arriba el moment de rendir-li compte de les mitges i d'aquesta faisó ens obliga a vendre cada any les collites senceres, per a pagar-li religiosament per Tots Sants les nou o deu mil pessetes que li rendix la seua part. L'any passat li digué mon pare que si ens escoltava i ens ajudava per meitat en totes

les reparacions dites, ja en aquest any es notaria un augment de quatre o cinc mil pessetes per cada part, però no pogué aconseguir que digués que sí a la nostra pretensió, puix deia que li urgien els diners més que mai. I com un any darrere altre ens trobem que sempre li urgixen, doncs aquest any he volgut ser jo el qui li faça la demanda i estic content d'haver aconseguit abans fer-me oir de vosté, senyoreta.

—En això has obrat perfectament, Ramon —li respongué satisfeta i confiada la jove—. Doncs, mira —afegí prenent a continuació ella la paraula—. N'estic molt penedida, de no haver sabut mai abans d'ara res del que m'has dit, puix no ho haurieu repetit tantes vegades. Tu recordaràs que el mas dels Arboços és propietat privativa dels Font de Mora i, per tant, heretat intacta que de mamà passa a mi segons el testament atorgat per ella abans de morir. Clar que, sent jo menor d'edat, el meu papà ha estat l'administrador i amo absolut de la finca fins ara, mes tenint jo ja els vint-i-cinc complits, i sobretot coneixent ara pel teu relat les poques condicions administratives que posseïx l'autor dels meus dies, des d'ara carregue sobre les meues espatles ço que de fet i dret em correspon; i t'assegure que pots comptar amb mi per a tots els treballs que m'has exposat i que jo deplore no s'hagen fet abans per la finca i per nosaltres tots.

—Ah, senyoreta Lina —exclamà el llaurador tot joiós—. ¡Quin goig li donaré al pobre vell meu en dir-li les seues paraules! Ja suposàvem nosaltres quelcom del que vosté m'acaba de dir respecte a la propietat del mas. I també hem pensat mil vegades que de viure la senyora Beatriu, la seua boníssima mare que tant aimava el mas, no l'haurien deixat mai tan abandonat.

—Clar; el meu papà sols se'n recorda a l'hora de sucari-li el producte; i com jo mai no he sabut això, preocupada amb els estudis i treballs i viatges... la cosa s'ha fet endèmica. El que sí

et demane, Ramón, és que, després, quan parles amb papà, li ho demanes amb les mateixes paraules amb que a mi m'ho has dit. Concedit ja ho tens de bestreta per mi mateixa; però vull saber la seua posició en el dia d'avui. I, de totes formes, si ell et pregunta si m'ho has comunicat a mi, puix ho sospitarà si li diuen que hem parlat tots dos, vull que li digues tota la veritat, el que m'has dit i el que jo t'he respost.

—¡Oh! Molt bé, senyoreta —exclamà content el jove muntanyenc posant-se dret—. Compliré al peu de la lletra les seues paraules. ¡Quina alegria portaré a la gent d'Agres quan sàpien que vosté ha tercerejat, i d'aquesta faisó, en l'assumptel!

—Però, ¿te'n vas ja, Ramon? —alçant-se també ella del sofà. I al gest afirmatiu d'ell afegí—: Com vulgues; a mi no em destorbes allò més mínim; però si preferixes pegar una volta abans de sopar, o ficar-te en algun cine... T'advertisc que en el *Capitol* fan una gran pel·lícula: *Vuelan mis canciones*, de Willy Forst i Martha Eggert. És un argument de la vida de Schubert, el gran músic. Si hi vas, n'estic segura que t'agradarà força. M'ho agrairàs.

—Segurament... sí, senyoreta; ja li ho diré després —retrucà ell tot fent botiges de pur goig en veure's així tractat per tan gentil com bona senyoreta. Però portava en el cap un projecte un xic inconfessable com ara veurem i s'acomiajà amb rapidesa—: A reveure doncs, i mil gràcies per tot.

—No hi ha de què, Ramon. Tu també m'has fet avui un gran servei i favor. Passa-ho bé.

III

Quan el minyó camperol hagué eixit, tornà el pensament de la jove a son neguit d'abans, causat per les malifetes que

l'acoraven i que per una estona se li havien eclipsat a l'interés de la conversa tinguda sobre els afers del mas dels Arboços. Viu que era ja de nit i recordà son acostumat passeig del capvespre pels carrers valencians. I decidí eixir per a netejar-se el cervell d'idees malsanes. Es canvià de roba, i es posà un vestit negre que li entallava magníficament el cos; es compongué lleugerament el rostre, prou descolorit llavors, i en obrir la porta de la seua cambreta encara oí el jove camperol que s'acomiadava de Teodora i les xiques del servei que l'havien retingut en la cuina, joioses de la seua conversa.

Els digué també adéu a les minyones, amb un gest comprensiu per la seua tafaneria envers el noi d'Agres, i isqué al carrer quinze o vint passes després de Ramon.

Com sortia, com sempre, a l'atzar, decidí seguir-li els passos al seu interlocutor d'abans, gojant-se de la seua marxa lenta, amb eixe deixament confiat de la gent de la muntanya en la capital valenciana. ¡Quin home més sencer –pensava ella– comparat amb la joventut raquítica de cos i d'esperit de les grans capitals que ella solia tractar! Li agradava de veure son llaurador d'Agres, amb sa jaca caçadora de pana color mel que li donava un aire ingenu de xic gran dels boscos d'altura. Pensà en aquells pinars, carrascars, en aquella única i ja decadent teixera d'Agres, que feia molts anys recorria amb aquell mateix minyó. En aquell cor infantívol allà criat, sí que no podien cabre les perfidies dels rics tronats com son pare i dels genis interessats i mesquins com son ja dubtós promés.

El va veure enfilear per la vorera del costat de l'Ajuntament, carrer de la Sang, i després, darrere d'aquell, per l'estreta de l'arquebisbe Majoral. ¿On aniria per aquells indrets? –pensava ella disposada a seguir-lo per onsevulga, erigint-se en àngel de la guarda d'aquell homenàs que a penes coneixia els carrers de València. Trencà per un altre carreret: Ànimes, estret, de

poques llums i molta misèria; després seguí per un altre: Padilla, on es veien tavernes de sòrdid aspecte, darrere els vidres esmerilats de les quals es veien ombres femenines. La jove intel·lectual s'adonà que estava creuant els carrers que hostatjaven el vici en la capital valentina. Mai no s'havia vist ella per aquells racons de l'urbs. Llegí una altra rajoleta: *calle de Quevedo*. De bona gana hauria eixit amb fàstic d'aquell brut laberint de carrerons, mes la figura masculina que li anava al davant li interessava més que repugnància sentia. El viu detindre's en una porta fosca. Pensà que la naturalesa té exigències imperatives que potser ella desconeixia. Son cor femení bategava amb violència, però ella seguí avant perquè va sentir que un altre home l'assetjava. Arribà a l'altura del fosc portalet. Ramon era allí parlant amb una «desgraciada». Ella, Lina, mirà cap a dins i, va seguir la seua marxa amb passos vacil·lants per aquella voravia, amb el cos replet d'una amargor més, tan forta com les altres que feia dies l'acoraven. En el cantó proper, carrer de Ribot, es detingué i tornà a mirar la casa on ell es quedara. El viu encara a la porta i, que tot seguit isqué envers allí, darrere d'ella, malgrat les paraules fortes que li adreçava la bagassa. ¿L'hauria ell reconeguda? No era gaire fàcil. Estava tot molt fosc. Ella avançà llavors pel carrer de Quevedo a prendre el de Gràcia, i, com qui no ho fa, es girava de tant en tant per a veure si ell la seguia. I en convèncer-se que, en efecte, li anava al darrere, respirava satisfeta i eixia joiosa d'aquell laberint de carrerons envers la plaça llavors dita de Castelar, com qui s'allunya d'un somni molt amarg.

Va enfilem per entre la tabola de gent d'aquelles voreres envers el cine Capitol. Ja no es curà de si ell la seguia perquè allí li era molt difícil; però continuà sa drecera impertorbable envers el lloc convingut quasi tàcitament per ambdós. En arribar es plantà ella davant la cartellera amb les suggestives

fotos de *Vuelan mis canciones*, i als pocs segons arribava ell fent-se el distret. Sense saber com ni com no, el minyó camperol havia vist esfumar-se-li el seu pla picardiós d'aquella nit.

—¡Hola, Ramon! —li digué ella, senzillament eixint-li al pas—. T'esperava ací per veure una altra vegada amb tu aquesta cinta. Com t'he dit abans, ¡m'agradà tant!

Ell es quedà com qui veu visions. Aquella dona de tipus modèlic, de negra i rulla cabellera, se li pareixia extraordinàriament a la que ell perseguia minuts abans, a aquella desconeguda que li arrancara, amb la seua gràcia en la manera de caminar, del mal pas en què s'havia vist a punt de caure. Però no podia ser! Aquesta era la seua immaculada senyoreta Lina, que li somreia amb sos ulls tristos en una cara pàl·lida com la cera, que tenia enmig, molt més forta que abans, la mestrívola pinzellada roja dels seus llavis de robí.

I se'l deixà plantat mirant les fotos mentre ella comprà en la finestreta les localitats, i després, amb elles entre els dits, l'invitava a passar. S'assegué junt a ella com qui es veu en el cel. Ni comprenia com era allí ni s'atrevia a pensar en res del que acabava de succeir. Ella li comentava els punts culminants de la producció: el trencat de la *Simfonia Incompleta*, el bes en el camp de blat, i ell ho escoltava i ho gojava tot en un estat d'embadaliment complet. Les àries finals de l'*Ave Maria* li arrencaren unes llagrimetes al colrat camperol, que recordà sens dubte les del convent franciscà d'Agres pels frares, en el dia de la Festa Major.

Encara li les va veure sobre les galtes la mateixa Lina en encendre's els llums del saló. I commoguda també li preguntà fent-se la lleugera:

—¿I què? ¿Què em diu, mon amic de la muntanya, de la cinta que jo li recomanava?

El jove s'estigué una estona mirant-se-la silencios i després

li retrucà amb lentes paraules ben pensades:

—Que mai no li podré pagar a vosté el bé tan gran que he rebut pel seu favor en aquesta nit que no oblidaré.

—¡Bah!, Ramon. ¿Què té de particular que jo t'aconsellara que vingueres, i que, segura d'açò, m'haja apressat a tornar-la a veure amb tu?

El retorn a casa el feren també fent una volta prou llarga, però aquesta vegada buscada per ella per les grans vies il·luminades. Creuaren per la Glorieta, romànticament banyada de lluna; després el Parterre, i davant de l'estàtua eqüestre del rei en Jaume es detingueren uns segons. Després se l'emportà pel carrer de Jordi Juan fins a la Gran Via, entre els massissos de vegetació de la qual li féu mirar els grups escultòrics del monument al poeta Llorente.

—¡Ah! ¡Aquest és l'autor del *Llibret de Versos*!

—Sí; ¿el coneixes?

—Ja ho crec, don Rafael, el mestre d'escola d'Agres, me'ls ha llegits moltes vegades i recorde les *Cartes de soldat*, les *Roses de dacsà*, la *Conversa de Nadal*... Jo també he provat de llegir alguns versos del *Llibret* i m'agradà molt.

—Home, Ramon, me n'alegre molt. ¡No sabia que tinguesses eixes aspiracions humanistes! —li retrucà ella ben visiblement complaguda.

—Doncs sí, senyoreta Lina. Em vaig fer molt amic d'aquest senyor mestre i en sa casa passe moltes estones instruint-me, sobretot el diumenge a la vesprada i quan entre setmana fa mal temps. Ell té relligats en dos volums un manoll de revistes que s'anomenen *La Esfera* i allí m'agrada de llegir moltes coses boniques i curtes, car jo llibres no tinc paciència per a llegir-ne cap ni encara novel·les. I en aquestes revistes hi ha tantes fotografies i quadros pintats en colors que don Rafael m'explica, que ja conec qui foren Goya, i Velázquez, i Sorolla el d'ací.

—Hola, hola —exclamà joliusa la jove doctora—. ¿De manera que també d'art et donà coneixements eixe senyor mestre? ¿I no t'ha dit que ací a València visites el Museu de Pintura? Sembla mentida...

—No ha sabut ell que jo venia —respongué el minyó.

Caminava pensiu al costat de sa bella mentora en aquell romàntic nocturn dels carrers valencians del, llavors, nou eixample.

Abans d'arribar a sa casa, Lina li digué que li agradaria acompanyar-lo el dia següent a visitar el museu, ja que sabia ell quelcom de pintura; i com ocasions com aquesta en tindria poques, el jove camperol no devia desaprovechar-la. El minyó, sorprès per tanta complaença no tingué més remei que accedir a allò, ja que tantes mostres de consideració rebia de la seua senyoreta aimada.

I quan se separaren en la cambra vestíbul de sa casa ja havien convingut en l'hora de les onze del matí següent, que és quan la llum meridiana prestava major visibilitat a les sales del vell Museu del Carme.

IV

L'entrevista que, aquella mateixa nit abans de sopar, tingué Ramon amb el senyor Ambròs Morell que l'esperava en el seu despatx, ja advertit de la seua arribada per na Teodora, estigué a punt d'agreujar el goig que el dominava. Les seues previsions econòmiques eres vistes pel cavaller amb el mateix desdeny i intransigència que els anys anteriors. I així se li estava negant per complet a tot descompte, quan qualques frases un poc imprudents del minyó li feren endevinar al pseudopropietari quelcom d'allò prèviament pactat entre aquell i la seua

filla. Llavors posà la cara fosca, convingué de mala gana amb tot el que el jove li va proposar i l'acomiadà amb polides paraules i amb afectuosos records per als seus vells pares i tots els del mas. Però la processó anava per dins. Don Ambrós sabia que la seua posició era per complet falsa. Si la seua filla volia, tot el seu maneig estava en l'aire. I amb les realitats del moment era lògic que Lina volgués ja tallar en sec i actuar en defensa pròpia. I l'home preferí cedir a l'escàndol i perdre de totes formes. La proposta dels masovers anava, doncs, per bon camí.

Quan Ramon sopava, moments més tard, amb na Teodora i les altres minyones del servei en la taula de pi de la cuina, digué a les seues companyes sens poder contindre's:

—¡Quina senyoreta tenim en aquesta casa!... ¡Val més or que pesa ella!

—I que ho digues, Ramon —li retrucà na Teodora sospirant—. ¡I si tu sàberes el que la pobreta està passant!... ¡És una santa en la terra!.

Ramon no pogué traure-li més paraules a la bona ama de claus i se n'anà a gitar-se a la cambreta que li destinaren, amb aquelles paraules ferint-li al més fons del seu ésser.

A les nou del matí següent ja s'havia desdejunat i eixia de casa a ultimar quelques compres que, gràcies a la intervenció de la senyoreta ja es cregué amb autoritat per a fer. D'una ferreteria adquirí dues podadores, sis falçonets per a tallar raïm en la pròxima verema, dues fulles d'aixada, quatre d'aixadella per eixarcolar i un parell de falces o corbelles d'acer ben temperat. Tornà a casa a deixar-ho tot en una de les cistelles ja buides de la fruita, enrotllant-ho tot acuradament amb els sacs que abans contingueren les patates portades d'allà. I després tornà a eixir per un cabeçó per a la mula a casa del corretger i una corda redona per al pou que comprà a pes en una espar-

teria al costat de la Llotja. Carregat amb aquelles coses es passejà complagut per aquells típics carrers valencians; escorcollà, tafaner, bona estona per sota les grans claraboies del Mercat Central i quan es cansà se'n tornà a casa dels senyors, on començà a preparar-s'ho tot en reduït fardell per al retorn al mas. Poc després tocaven les onze en el campanar de Santa Caterina i ell recordà la promesa feta a la jove propietària de les terres que conreava.

Poc temps l'esperà assegut en una cadira del rebedor. Es va obrir la porta de la cambreta d'ella i isqué la jove saludant-lo amablement i disposta a eixir de casa. Li agrai la seua puntualitat i l'invità a acompanyar-la. El minyó l'admirà amb redoblat goig i simpatia. La jove vestia tota de blanc. Vestit estiuenc de crespó amb frunzits en muscles i cintura, calces de seda blanques i sabates de tacó també del mateix color. Del seu cos harmoniós, de la seua cabellera bruna i tova, emanava un discret perfum de gesmil, flaire que, a ell, el tingué bona estona embadalit. L'observava guaitant-la tot complagut i caminava al seu costat fet un Cid d'ufà i orgullós. Recordà els mots de na Teodora la nit abans i desitjà esclafar-li el cap a qui gosara fer-li el mínim dany a la seua gentil pubilla.

Pel carrer de Saragossa isqueren al Miquelet i tot seguit per la plaça de la Verge i els carrers de Cavallers i dels Serrans, deixant a la dreta les seues torres famoses, guanyaren el barri del Carme entrant pel carrer de Roters. En penetrar en el museu, Ramon se sentí encollit per un respecte quasi bé religiós. Aquella primera sala de primitius valencians me l'atabalà de tan recarregada; i tant de retaule gòtic viu allí junts, com els que ell havia vist escampats per les petites esglésies muntanyenques de Mariola, que li digué a sa mentora i guia que passaren prompte avant, que tot allò l'asfixiava de tant de santet on mirar. Lina ho comprengué i el va anar acompanyant

per sales i més sales, creuant unes vegades de pressa i d'altres fent-li observar amb comentaris propis els detalls i trets dignes d'ésser copsats per la percepció del rural observador. Sobretot en els llenços més remarcables de l'escola valenciana dels segles XVII i XVIII, li feia veure mil detalls interessants i li féu recordar els noms de Ribera, Joan de Joanes, Ribalta, Espinosa i d'altres. També dedicaren una bona estona als Velázquez, Murillo, Greco i Goya allí existents; i després n'admiraren uns quants de moderns, entre ells Sorolla, Pinazo, Benlliure, Muñoz Degrain i d'altres. Les escultures de Marià Benlliure també li agradaren força al camperol.

Prop de dues hores estigueren allí; dos o tres estones asseguts sobre els sofàs quan es cansaven les cames de tant d'estar drets; i quan isqueren el jove llaurador portava una confusió enorme de figures, colors i noms en el seu cervell gens posat a tals contemplacions.

Durant el retorn a casa volgué ella fer-lo entrar en un bar a prendre un aperitiu abans de dinar i celebrar així ja son comiat; ell refusava entre temerós i complagut, mes ella l'empenyé amb força i mentre esperaven el servei junt a una tauleta propícia a les confidències, el minyó d'Agres s'atreví a dir-li mirant-se-la tendrament

—Senyoreta Paulina: Açò va de veres. Si algun dia es veu sufocada per una pena o neguit... no dubte de cridar-me, que m'agradaria molt esclafar-li el cap a la mala bèstia que li fera el més petit dany.

—Oh, gràcies, Ramon —li digué ella mirant-se'l amb sorpresa amb els ulls castanys i afectuosos—. Però, ¿t'ha dit algú res?

—No, ningú. Sols que la vaig trobar a vosté... molt desmillo-rada. No sé com... Ara la veig molt millor que ahir.

—Sí, Ramon; la teua companyia d'anit i avui m'ha fet molt de bé —li retrucà ella amb serietat.

—Doncs, ja ho sap. Jo sé que a vosté no li mancarà res. Però si alguna vegada es veu cansada de les coses o persones que la rodegen, recorde que en el seu mas dels Arboços té un refugi segur i que si ve alguna temporada a cercar en ell aixopluc com en els temps feliços en què vivia la seua santa mamà (que en pau descansa), farà vosté la felicitat de totes les persones que allà vivim.

—Moltes gràcies per les teues paraules, estimat Ramon —li digué ella torcant amb son mocadoret els dos llagrimalls—. Però tal volta... ¿qui sap?, està més prop la meua visita allà del que tu pugues figurar-te. Són moltes les penes que se m'agombolen i... —un sanglot perllongat li va impedir de continuar la frase.

—¡Recordons! —exclamà en sec el minyó pegant una forta punyada damunt la tauleta—. Ah, perdone'm, senyoreta; sóc un brètol.

—Res d'això, Ramon, no —li retrucà ella amb veu tallada per l'emoció—: Eres més home del que tu et figures —i en ser deixades les copes i platets pel cambrer afegí ella—: Beguem i estiguem alerta. Accepte, Ramon, la protecció que m'ofereixes i també t'assegure que em sent atreta per aquelles habitacions santificades pel record de mamà en el mas dels Arboços.

I el jove la viu posar, ja asserenada la bella faç, els fins llavis, pintadets de roig, sobre la voreta de la fina copa; i una intensa emoció sentimental el feia creure's un sant Jordi protector incontestable d'aquella tendra donzella necessitada d'auxili.

Isqueren del bar ja amb un nexa d'unió entre ells que abans no tenien. El trajecte fins a sa casa fou per a la senyoreta que es considerava protegida pels punys d'aquell homenot, d'un encant indefinible. Se separaren per a dinar. Ella amb el seu pare i ell en la cuina amb Teodora i les xiques, i després tornaren a parlar una estona fins que ell eixí amb sos embolics

cap a l'estació del Nord. Les darreres paraules d'ella en el rebedor, ja a punt de marxar ell, foren:

–Digues als teus bons pares que potser no trigaré molt a estar amb vosaltres. Crec que tenim vençut el meu papà. Ens gaudirem tots, si és així. Una afectuosa abraçada per a tots els d'allà –i allargant-li la seua mà–: Adéu, Ramon –paraules que el minyó s'emportà fortament gravades en l'orella i en el cor.

V

El mas dels Arboços, que devia aquest nom a la filera d'aquestos arbres –*madroños* en castellà– que tenia davant la casa, era un vellot casaliç de parets grogues d'arrebossament o grisenques de pedra viva, que aixecava sa mola extensa i de dos pisos a unes dues-centes passes llargues de les cases més pròximes del poblat d'Agres. Bastiment d'uns tres-cents anys en arrere, molt apedaçat ja en temps vells pels hereus de la dinastia Font de Mora, havia arribat a un estat llastimós, sobretot des de l'absentisme dels amos a causa de la mort de na Beatriu, que el deixà a la mercé de la violència dels elements atmosfèrics i de la incúria a què les poques disponibilitats econòmiques dels mitgers els forçava. En els seus bons temps es conreaven allí fins a noranta fanecades de terra secana entre vinyes, olivar i sembradura, i més de vint de regadiu. En l'actualitat ambdues extensions eren molt més reduïdes, a causa les primeres dels erms que per manca de braços s'havien de deixar per a bosquina en el més alt dels vessants que en altre temps es conreaven d'olivar; i les segons a causa de les pèrdues i desguassos que els clavills no apanyats en bases i séquies feien que es perdera pels camps assedegats el líquid vital.

Des del retorn de València de l'hereu Ramon, amb la bona disposició que gràcies a la jove propietària portara, el mas començà de veure's reviscolat en ço que més urgia de ses nafres més malaganyades. Sobretot els vells, el tio Roc i la seua esposa Anna Maria, reberen amb llàgrimes en els ulls la bona disposició de la seua aimada senyoreta, i reberen una gran joia en saber que els era molt possible rebre dins de poc la seua visita tan desitjada en va des de feia molts anys. Ramon els detallà amb complaença les generoses paraules de l'atribolada donzella i al dia següent mamprenia amb els tres paletes cercats en Agres les obres de reparació més urgents del cup, arrebossant amb ciment i pòrtland els depòsits i conductes totalment malmesos per la deixadesa de tants anys. Les altres obres projectades es deixaren per a després de la verema, la proximitat de la qual ja els acaçava; i el 25 de setembre, quan estigueren seques les reparacions fetes en el cup i celler i ensofrats els tonells i cons, es començà a tallar raïm per una colla de huit dones que capitanejaven Maria Antonieta i Agnès, les filles de la casa. Lluïset el carregava en el carro i Ramon i els tres obrers el xafaven en el cup, mentre el pare, ajudat per un altre jornalier, l'esprenia després en les premses. Deu jorns d'atragat treball els omplí totalment el temps en aquest virgilià quefer. El darrer dia precisament, ja a cinc d'octubre, es rebé en el mas lletra de València dirigida a nom de Roc Aguiló. Era de la senyoreta Paulina i els avisava amb poques paraules que arribaria dissabte proper en el tren del matí; que isqueren amb el carret a l'estació, car portaria dos o tres fardells d'impedimenta.

La notícia omplí a tots d'un goig sense mida; i si és a Ramón, el nostre hereu, res ja no hem de dir. A les dues hores ja ho sabia tot el poble perquè ell havia portat la nova des de la casa del senyor mestre fins a la del reverend senyor rector,

sense oblidar-se de l'alcalde, nova que a tots deixava complaguts, tant als qui recordaven d'aquella delitosa infantina de la senyora Beatriu, com per als qui no la coneixien i escoltaven a Ramon son exaltat panegíric de la jove, amb aquell afegit que ni ell mateix els sabia explicar de què... «es veu que ha passat molt la pobra senyoreta Lina».

Per estar ocupat aquell matí en les faenes del trascolat del vi amb son pare i altres hòmens, Ramon va encarregar a son germà Lluïset, minyó de divuit anys com ja hem dit, que anàs amb el carro a l'estació a esperar el tren de València i recollir la senyoreta i son equipatge, paraules que el jovencell acceptà amb plaer.

Arribà a l'estació amb son carret net i amb banqueta i coixí preparats per a seient de la viatgera. Als pocs minuts entrava el tren en agulles. El xicot arribà el carro a la carena de l'andana i en veure entre les poques persones que baixaren una jove senyorívola amb vestit sastre negre i un petit maletí a la mà, es dirigí devers ella amb decisió:

—¿Senyoreta Paulina?

—Sí. ¿Vosté és...? Lluïset, sí, el germanet de Ramon. Et recorde ara perfectament —i la viatgera li allargà la mà confiada i afectuosa. El cap i rostre del minyó tenia els mateixos trets de Ramon i, sobretot, aquelles grenyes de cabell rull sobre el front.

—Jo me'n recorde molt poquet, de vosté —li retrucà el grandàs xicon—. Des de molt xiquet que no l'havia vista pel mas.

Els empleats de l'estació descarregaren d'un furgó els dos caixons-mundos i la maleta facturats per la viatgera i ajudaren el minyó a posar-los en el carret. I moments després, la jove acabada d'arribar, asseguda vora l'auriga en la banqueta estovada pel coixí, corria per aquella assolellada i fresca campanya tardoral cap al mas, i deixava a la seua esquerra l'agrest i perfumat

poble d'Agres que jau en la serra de dalt a baix, des del cap en el castell del Convent, als peus en la font de l'Assut; en l'extrem del camí es destacava la blanca i novella construcció de l'escola nacional, feta en temps de Primo de Rivera.

VI

—Pren esme, Lluís, amb els cudols d'eixa solside —li digué el jove al seu acompanyant, que dempeus sobre el carret i amb els ramals en la mà prenia precaució per a franquejar amb cura l'obstacle aparegut.

—Ja és una vergonya tant de temps açò així —digué el xic—. Des de l'hivern passat quasi bé. Però l'amo d'eixe tros diu que el camí és nostre i que si no li ajudem per la meitat ell no arregla el marge.

—I té molta raó l'home —li digué somrient a l'estranyat minyó la pàl·lida senyoreta mentre salvaven l'obstacle—, almenys el meu coneixement de les lleis així m'ho fa veure.

Lluïset la tornà a mirar sorprés i per tota paraula afegí:

—Aquesta fotesa no mereix res. Qualques vegades he estat jo disposat a alçar la paret i no li ha vingut bé al veí. I quan ell ha estat a punt, érem nosaltres els qui estàvem aqueferats en una altra cosa.

—Bé, doncs, ara es farà prompte —afegí satisfeta la senyoreta—. Estic jo ací i en alguna cosa s'ha de conèixer.

Als pocs minuts enfilava la mula l'arboreda final del camí. La vista del casalici tantes vegades representat en sa febrosenca imaginació com aixopluc salvador en aquella època de crisi de la seua vida, l'omplí d'una casolana delectació en què es barrejaven els inefables records de la infantesa i primera adolescència i, sobretot, els de la seua mamà volgudíssima que

sentia un deliri d'afecte per la formosa heretat que li deixaren els seus avantpassats i, on ella també passava els rosats estiuejos de la seua joventut allà pels volts del 1900.

Era migjorn. Davant la portalada del mas, de parets ben emblanquinades, esperaven ja a la viatgera els vells camperols Roc i Anna Maria, rodejats de llurs tres rebrots majors Ramon, Maria Antonieta i Agnés. L'emocionada senyoreta saltà del carro als braços de la tia Anna Maria que la rebé plorant amb el més afectuós i coral abraç. També al tio Roc abraçà la jove amb tota sol·licitud i afecte i a les dues minyones que la besaren amb devoció responent a les fraternes benvolences d'ella. Ramon li estrenyé les mans amb les seues grans, brunes i humides per estar tot just ara rentades amb l'aigua fresca del pou.

—¡Que bé que em trobe entre vosaltres i quant desitjava aquest moment! —exclamà la jove entrant en l'ampla portalada agafada pels braços de la mare i les filles. Ramon i Lluís descarregaren el carret dels tres fardells que, després, entre ambdós germans, començaren a pujar per l'escala devers les cambres tant de temps tancades dels amos. Maria Antonieta s'havia passat en elles unes quantes hores de neteja i els vells mobles de noguer estaven nets de pols i llampants per les fregues d'oli que s'hi havien realitzat. També llampaven els forts taulells rojos del pis; de manera que quedà agradosament sorpresa la jove pubilla quan es viu en aquelles enyorades sales on passaren les millors hores de les seues vacances juveníoles.

—Senyoreta, pel fet de les goteres que té la teulada sobre la que fou la seua cambreta de dormir, nosaltres hem pensat que dorma per ara en la sala gran, en el llit de noguer tallat de la seua mamà, que en pau descanse, i que li hem preparat.

Açò li ho deia la gentil Maria Antonieta al temps que obria les fulles de les finestres de la sala major, en el frontis de la

qual llua el magnífic llit matrimonial de llampants i tornejades columnes i valuoses talles de noguer.

—Oh, bé, molt bé, petita reina de França —li responia la senyoreta, somrient al temps que mesurava admirada amb els ulls, la gran altura que hauria de salvar del sòl de terra per a encaramallar-se sobre els dos grossos matalafs de llana—. Crec que necessitaré una escala de mà per a pujar cada nit al llit... i després, ja jugar als bous! —i reien les dues amb germanívola complaença.

Maria Antonieta, d'edat pariona a la de Paulina, era qui més records guardava d'ella. Ambdues havien intimat més que ningú en els estuejos ja tan llunyans de la infància. Per aqueixa mateixa raó d'antiga confident de malifetes infantívols, era ara la que s'havia disposat a ésser l'ajuda de cambra de la senyoreta i la que des de baix li servira la taula en el menjador de ses habitacions particulars.

—Això no, reineta —li retrucà Paulina en l'acte—. Jo no vinc ací ara a aïllar-me de vosaltres i a fer de senyoreta neurastènica. La meua vida necessita de vosaltres, del vostre calor familiar, necessite fondre'm en el si de la vostra llar familiar, ja que el dia que vingué Ramon a València em féu veure que encara em quedava en el món un racó de pau on se m'acolliria amb afecte... Però, ¡bah! —refent-se amb energia—, rebutgem pensaments tristos. Sí, Maria Antonieta. Res de pujar-me el dinar. Menjaré amb vosaltres en la taula llarga de baix, vora la cuina. ¡Això podem fer!

I com l'hora de dinar s'apropava, les nostres dues jóvens deixaren per a la vesprada el seu treball de traure la roba dels fardells de viatge, per a col·locar-la reposadament i en ordre en els antics armaris i calaixeres de la gran sala de respecte del mas.

VII

¡Que sedant i confortador per a l'esperit fins llavors sempre en solitud de la senyoreta Lina Morell i Font de Mora, l'espectacle de la taula de menjar del seu mas! Taula llarga i de fusta d'alzina de la qual ella ocupava un extrem o capçalera, seient en ampla butaca de baqueta que li féu ocupar, vulgues o no vulgues, el tio Roc, que era son ocupant de consuetud. Amb la seua bruseta de piqué blanc, la gentil figura de la pubilla propietària reeixia amb la seua gràcia fina i delicada, entre els altres comensals que seien a un costat i a l'altre tot al llarg del taulell cobert amb blanques estovalles. A la seua dreta i en aquest ordre, seien el tio Roc, Ramon i Lluïset; i a l'esquerra i fronters amb aquells, la tia Anna Maria, Maria Antònia i Agnès. La patriarcalitat de l'acte, els substanciosos queviures i casolans entremesos, el suplement especial que, volent o no, li feien prendre diàriament de carn, ous o llet, peix o embotits, amb pretext –deia Ramon i n'era molta, de veritat– de restaurar-li la salut fins que prenguera l'aire sa i massís que tenien allí tots menys ella, eren motius que la forçaven a sentir-se feliç entre aquelles senzilles gents... En acabant de menjar donà les gràcies a Déu com recordà que feia la seua santa mare en pariones ocasions, pregària que contestaven tots amb fervor i de boníssima gana. I quan començaren les xiques a alçar les estovalles, la jove féu restar allí, seient junt a ella, els dos vells i Ramon per a dir-los les paraules següents:

–Estimats meus: ara us exposaré breument el pla de vida que m'he format, en vista del que la Providència ha volgut que siga de la meua. Vinc ací per a cercar aixopluc d'un món que em rebutja; però no vinc en el pla de paràsit, de senyoreta d'estiuieg. Vinc a ajudar-vos amb totes les meues forces morals, intel·lectuals i... físiques, sí, fins a fer-ho amb la càrrega del treball. Jo,

Roc, m'he escollit el càrrec d'administradora de la finca; vull saber dels vostres neguits i derrotes econòmiques i evitar-les si puc, d'ara en avant. Sempre llegí amb plaer allò de la Dorotea cervantina que era majordoma de la seua llauradora hisenda paterna. M'he portat llibres de València per a anotar les despeses i els ingressos de la finca. Com la nostra societat és familiar i completa, han quedat reduïdes a una les dues parts iguals en què es dividien les rendes. El meu pare ja sap que no deu esperar ni un cèntim del mas dels Arboços, i com la seua part és per a mi, i jo, menjant i bevent amb vosaltres, res no necessita ja, d'ací que crega que sí que podrem fer créixer i prosperar la nostra hisenda, ¿no és així?

—A més —afegí després d'una curta pausa en què admirà complaguda el goig que es pintava en els rostres dels seus oients— porte d'allà un arrepleguet de diners molt meus que tenia ingressats en la Caixa d'Estalvis. Són vuit mil pessetes que vaig guanyar amb treballs literaris publicats en revistes tècniques d'art, dret o jurisprudència. I he pensat: ¿què millor que emportar-me al mas eixos diners i utilitzar-los en aquelles reparacions d'immediata urgència de què em parlava Ramon? Espere que siga del vostre gust la meua determinació. Ja amb la vostra companyia ara seré jo ço que sóc ja: la més feliç de les dones. I ara, si em rebeu, Roc i Anna Maria, com a filla, jo us prenc com a pares, ja que els meus, entre Déu i el dimoni me'ls han arrabassat.

L'efecte d'aquestes paraules en els tres devots oients ja pot el lector afigurar-se'l. Llàgrimes de goig i gratitud ensems rajaren dels ulls de tots tres, al mateix temps que de compassió i reconeixement. Tots aquestos sentiments li expressaren com pogueren els dos vells i el jove, i quan s'aixecaren d'allí, pare i fill volguereren acompanyar-la a fer un tomb d'inspecció per la cava o celler, on li assenyalaren els depòsits plens dels

brous tot just elaborats, amb les notes de llurs capacitats en decalitres. La jove es quedà meravellada i cresqué en ella l'optimisme per la seua funció administrativa. També les dues dotzenes de sacs de patates acabades de collir estaven en el mateix fresc celler per a la seua millor conservació. Després la portaren als alts del casalici on eren els graners, que omplien grans muntons de blat, ordi, civada i una infinitat de rastres de panolles de dacsa que feien goig de veure en llargs penjolls, i més encara, imaginar-les convertides en ous per mitjà de les dues dotzenes de formoses gallines que en el corral s'escampolaven. I d'ametles i nous també n'hi havia bons muntons. I quan la nostra pubilla tornà a quedar-se sola en la seua habitació on prompte anà a ajuntar-se-li la discreta Maria Antònia, li confià que es veia feta una hisendada rural com Pepita Jiménez, un llibre molt bonic que portava de València, amb una altra història rural que es deia *Mireia*, per tal que les llegiren ella i els seus germans.

VIII

Les hores d'aquella primera vesprada camperola les passaren ambdues jóvens entretingudes en l'ordenació de la roba de la nova hostatjada. Quan les peces de vestir de caixons i fardells havien passat a l'antiga calaixera i al gran armari de lluna comprat quan a les noces dels seus avis, per notícia de Maria Antònia tingué recordança la nostra Lina que allí hi havia una caixa de roure que servava robes dels seus pares i encara d'ella. En efecte, oberta que fou l'antiquíssima caixa, d'allí anaren eixint vestits antics: vestidets d'ella de son temps de col·legiala, vestits de caçador del seu pare i, per fi, tot

impregnat del ferum del patxolí¹, un magnífic vestit de vellut negre amb adreços i voreres de fil d'or de la seua àvia materna, que ambdues jóvens recordaven molt bé quan se'l posava encara na Beatriu, la mamà, que estava formosíssima quan apareixia els dies de festa abillada amb tal vestimenta.

—Tot el que és bo, és bo sempre. ¡Aquest vestit encara es podria usar! —exclamà Maria Antònia admirada pel tacte tan fi del preciós vellut valencià—. ¡Quina meravella de tissú aquest del coll i mànegues!

—Oh, no. Jo no faig malbé un vestit tan valuós amb modificacions i adaptacions modernes —digué Lina—. Açò es inadaptable al gust actual: i jo vull conservar-lo com una joia més de la pobra mamà, que se'l posava amb una infinita devoció per l'àvia, que jo a penes si vaig conèixer. ¡El tindrè com a un dels meus llegats més inestimables!

I la jove doctora i llicenciada admirava joiosa aquells plecs de sedosa suavitat que un dia foren motle del cos venust de la seua mareta i de la mare d'aquella. I quan ambdues jóvens es gojaren prou amb la seua contemplació i amb el seu tacte, se li va ocórrer a la minyona camperola que se'l podia provar encara la senyoreta, perquè de segur que malgrat estar acostumades a les modes corrents, l'excel·lència senyorívola que aquell vestit els donava llavors a les seues mamà i àvia, li la donaria ara igualment a la filla i la néta, el cos de la qual, en gallardia i esveltesa, era digne d'aquell altre, segons el parer de Maria Antònia, ço que negava, dubtosa, la nostra Lina. Total, que a les insistències de la minyona, hagué, Lina, de despullar-se en un obrir i tancar d'ulls i ajudada per la seua companyona es ficà pel cap el magnífic vestit. Davant el gran mirall amb

¹ Nota dels editors: Denominació popular alcoiana de la naftalina.

marc de talla sobredaurada que ornava aquella cambra sobre una consola Lluís XV, es viu la jove amb son novell i antic indument; i donant-li la raó a la seua amiga hagué de reconéixer-se elegantíssima entre aquells severs plecs de la falda i cos. En veure's recordà tot seguit la figura majestuosa de la seua mare i se sentí com gratament emmotlada entre les formes d'aquell fi estoig. Son ample escot quadrat li recordà les figures femenines dels senyorívols llenços del Ticià o del Veronés. En son estàtic i delitós embadaliment, ambdues jóvens oïren trucar a la porta de l'habitació. Obrí tot seguit Maria Antonieta. Era Lluïset que els anunciava que acabaven d'arribar el senyor rector, el senyor mestre i el senyor alcalde, a visitar la nova arribada. Aquesta se sufocà una mica dins la seua antiga indumentària, però la intuïtiva disposició de la seua amiga no li donà temps a dubtar un moment:

—Digues-los que pugen —li digué a son germà encara plantat i sorprés en la porta—. La senyoreta Lina els rebrà molt complaguda en el mateix lloc on ho feia la seua santa mare que en glòria estiga.

—Però... No tindrè temps a canviar de roba —s'atreví a murmurar Lina.

—¿I per què vol canviar, si la qualitat dels visitants bé mereix que se'ls reba amb el senyoriu de madona del mas que li dóna eixe vestit? ¡Ell forma part de l'heretat!

La pubilla s'admirà de la intel·ligència de Maria Antònia. Es mirà una altra vegada en l'espill i, en efecte, es trobà tan elegant i agradívola que li hagué d'agrair l'ocurrència a la donzella que li retocava els plecs.

—¡Ave Maria Puríssima! ¿Estic somiant? —aquestes foren les primeres paraules que pronuncià el vell senyor rector mossén Francesc Fenoll, que era el primer que pujava per l'escala. Regentava la parròquia d'Agres feia més de trenta anys i en

tenia ja prop de setanta. Son cabell blanc i l'expressió dolça de son rostre el feien volgut i simpàtic de tots els seus feligresos, fins i tot els més anticlericals—. Doncs, ¿no m'està pareixent la mateixa figura de la seua mamà ressuscitada?

També el senyor alcalde, novell republicà entusiasta d'Azaña com tants d'aleshores, i el jove mestre d'escola es mostraren sorpresos davant la nova castellana d'aquella mansió. Aquesta els féu seure molt deferent en sengles butaques tot rodant la ximeneia anglesa i ella ho féu en una cadira de vitòria, mentre Maria Antònia s'esfumava discretament.

—Senyors meus; aquesta visita honora ma casa —els digué la jove, satisfeta ja del vestit que portava, car veia l'embadaliment amb què no aturaven de contemplar-la els tres visitants— i la recordaré sempre com a una deferència immerescuda envers la meua pobra persona.

—¡Açò i molt més es mereix vosté! —li respongué el vell sacerdot—. Deu anys fa que estigui jo en aquesta mateixa sala acompanyant mos col·legues de llavors. I junt amb l'alcalde i mestre, vingué també el delegat governatiu que nomenà Primo de Rivera. La recorde a vosté que era una minyona de quinze anys i el seu papà, llavors tots dos tristos i endolats. Ja no hi havia ací la joia de quan estava la seua santa mare. I després deixàrem de vindre ja fins avui. Ja veu si és just que la visitem.

Paulina remercià molt aquells records i després ja començà la conversa general. El senyor alcalde li digué la complaença amb què veia la incorporació d'ella al veïnat del poble. I ella, també li digué al senyor mestre que ja tenia notícia de les seues activitats educatives al poble per les paraules de Ramon. El mestre, en Rafael, jove encara d'uns trenta anys, però bondadós en extrem com a model en la professió, li agrai tals paraules i afegí que era passió del seu deixeble de la classe nocturna els bons informes que ella rebera.

—La meua tasca en l'escola es reduïx al que és normal en tot el magisteri d'Espanya —deia el pedagog a la senyoreta llicenciada—. Sols en les classes nocturnes per a adults procure esforçar-me quelcom. Les nits del dijous les dedique a conferències educatives que done sobre els més interessants temes i de vegades també rep la inestimable ajuda i col·laboració d'alguns elements cultes, metges i coneguts meus amb títol que prestigien la càtedra de la meua humil escoleta aldeana, com podríem dir-li.

—Em pareix la seua actuació interessantíssima —li digué la gentil propietària de la finca—. Déu volgués que en tots els pobles fos igual en aquesta època tan difícil que estem travessant.

—Només complisc a consciència mon deure professional, senyoreta. Seria tan grat consolidar aquesta república democràtica, que és ja la segona i pel que es veu vindre acabarà com la primera. ¡O pitjor! —retrucà en Rafael amb paraules profètiques—. I ara, si no fos un abús de confiança per peremptori, jo li pregaria a vosté, senyoreta Paulina, que m'ajudàs amb alguna actuació de les seues disciplines posades al nivell d'aquestos veïns. Conec les vostres activitats intel·lectuals i ens honraríeu infinit.

—Amb molt de gust, amic meu —s'apressà a respondre-li la jove complaguda—. Però em permetreu que abans presencie alguna d'aquestes sessions del dijous, perquè veja l'ambient en què es desenvolupen i el públic i alumnes que a elles assistixen.

Eixamplant la conversa sobre el mateix tema educatiu, l'alcalde, home d'uns quaranta anys i prou lletrat, fou tanmateix requerit pel senyor mestre perquè donàs alguna conferència sobre el tema d'agricultura que s'escollira, ja que no es conformava amb la rutina i estava subscript a una bona revista de tècnica agropecuària. Animat per la gentil Paulina no pogué negar-se el primer magistrat del poble, i fins el vell sacerdot, a les

envistes de tot allò, s'oferí a donar una plàtica o conferència sobre temes evangèlics d'immediata aplicació a la vida pràctica. Perquè com fins el mes de novembre no començaven les classes nocturnes, tenien temps de sobra els candidats a conferencians per preparar llurs temes.

D'aquella tertúlia isqueren gratíssimament impressionats els visitants, sobretot el senyor mestre i la senyoreta Lina, encoratjadíssims amb les vetlades hivernals que es prometien molt eficaces per al perfecte desenvolupament de l'educació popular en Agres, poble cristià de vell per la benèfica ombra que sobre ell projecta el vell i altiu convent dels fills del serafí d'Assís.

Quan després de sopar aquella primera nit de la seua estada al mas, pujà la robinsona senyoreta a les seues habitacions, acompanyada de Maria Antonieta que li portava l'antic canelobre de bronze amb els dos blancs ciris de cera ardent, es creia persona completament nova, i, això sí, molt distinta de la que era dos dies abans en València. La jove llauradora l'ajudà a despullar-se i quan la tingué gitada en el llit, en aquell immens i elevat llit amb netíssims i frescs llençols blancs, es retirà apagant-li els llums i tancant-li les portes. Lina malgrat el seu cansament del dia, no pogué agafar la son tan prompte. Omplien son cervell massa coses per a donar-les tot seguit a l'oblit. Saltà del seu jaç alt i massís i obrí el balcó major de la cambra en la barana del qual, de ferro, estigué prou de temps recolzada, sols vestida amb la seua ampla i elegant camisola de dormir. Aquell nocturn silenciós ple dels misteris camperols, del sorollet del ventijol entre les fulles dels arboços fronters, les rosses i dolces boletes dels quals menjara amb tant de gust de xiconas; aquell paisatge ple de blancor de lluna plena, li omplia l'esperit d'una calma tal que res en el món no li pareixia ja tan bell i digne de conservar-se com la nova vida camperola en què ella,

atapeïda ja d'estudis i de la gran ciutat, volia ressuscitar a la vida frugal i senzilla dels pobles primitius i feliços de la història. Somià amb l'edat d'or cervantina, amb la simplicitat meravellosa de Dafnis i Cloe, i... ¿per què no? que ella podria trobar un dia allí mateix un Dafnis que, sense ser més que agricultor, sabés donar-li la felicitat física i de l'esperit que tot un enginyer industrial sols havia sabut malbaratar-li amb els més incon-fessables dels motius.

I una estona més tard, sospirant el nom de Ramon entre els llavis, tornà a ficar-se en el llit, aquesta vegada per a adormir-se ja com un tronc tot seguit.

IX

Els dies se succeïren plens de la més coral i emotiva devoció per la senyoreta Lina, no ja de les gents del mas sinó de totes les cases llauradores de la contrada i encara de tot el poble d'Agres. I la veritat és que ella no feia cosa, ni pegava pas, ni pronunciava paraula que no s'endreçàs a aconseguir eixa total placidesa i concòrdia. Els treballs de reparació més peremptoris en tots els indrets del mas, foren mampresos tot seguit. I les basses i séquies, parets i camins, foren promptament restaurats. Els arbres, empeltats, les terres, millorades amb adobs. Les vendes que es feien de productes de collites anteriors, tornaren a omplir el calaixet de caoba tallada de la nova majordoma de bons bitllets de banc i monedes d'or i plata, que encoratjaven la nova administradora a proposar noves millores als seus «col·laboradors» Roc i Ramon. Aquestos, pare i fill, estaven que els queia la bava amb la seua idolatrada senyoreta, que, a poc a poc, perdia l'aire cansat i malaltís que portà de València per a fer-se plena i refeta, joiosa

i àgil i de pell colrada i sana, com la tinguera en els llunyans temps dels seus estiuejos jovenívols.

El diumenge, ricament abillada amb els senzills però elegants vestits de son equip ciutadà, anava a missa major a la parròquia de Santa Maria o bé a la de l'alba de l'agrest convent franciscà que des del seu alteró domina el poble i la vall. L'acompanyava quasi bé sempre Maria Antonieta i quelques vegades la mare, Anna Maria, sentint quasi sempre per aquells carrerets i senderols l'afectuosa admiració de totes les gents. De vegades es detenia mitja hora visitant el pare guardià del convent o, en les seues cases respectives, el senyor mestre, o el senyor rector o el senyor alcalde, amb els quals guardà sempre la deferència deguda a haver estat els seus primers visitants.

Dins de casa, s'afanyava a ésser digna germana de Maria Antònia i d'Agnés, i no hi havia faena casolana de les mampreses per la tia Anna Maria en què no volgués ella ficar la mà, almenys per a aprendre, ja fossen pastes de forn o de paella –aquelles orelletes i bunyols de vent– ja dolços o arrops dels fets amb codonys, peres, pomes o sorolles i altres fruites massisses i tardorals que tan bé es donen en el clima gelat d'aquelles terres altes.

Quan arribà novembre i començaren les classes nocturnes per a adults, els anuncià don Rafael que el primer dijous d'actuació cultural el tenia compromés amb un amic seu, jove escriptor alcoià que li deien Jacint Vitòria, el qual li havia escrit dient-li que vindria i donaria una conferència sobre política històrica i després un apèndix sobre art. Aquell capvespre es viu l'escola atapeïda de personal i el tot just arribat orador fou presentat a la senyoreta Lina, al senyor rector, a l'alcalde i al metge i hagué de reconéixer que en Rafael, son amic de la infància en Alcoi, havia sabut fer de l'escola d'Agres quelcom així com una universitat popular, que sense mitjans econòmics

feia una tasca cultural i patriòtica difícilment superable. Devien ser més de cinquanta les persones allí dins congregades en aquella sessió inicial del curs i l'orador tractà amb paraula fàcil i amena el tema de l'exemplar democràcia medieval a les terres de la corona d'Aragó, la qual arrancà forts aplaudiments a la concurrència. Després, a mode de complement d'art, parlà del centenari –que s'esdevenia llavors–, quasi inadvertit, del gran pintor alcoià Antoni Gisbert, i glossà els moments cimers de la nostra història exaltats pel pintor en els llenços dels *Comuners de Castella*, *Afusellament de Torrijos i ses companys*, *Amadeu davant Prim mort*, *La Sortida de Colom de Pals de Moguer* i alguns altres tan representatius com encertats. També agradaà força aquesta dissertació a l'atapeïda munió d'oients.

Darrere l'èxit d'aquell primer dijous, el segon li pertocà el propi mestre en Rafael, qui parlà del tema de les escoles populars daneses per al jovent, seguint els estudis i creacions formatives per a adults de Grundtvig, el gran pedagog de Dinamarca, conferència de la qual sortiren també molt complaguts els concurrents, i admirats que el seu poble, Agres, perdut en aquell vessant de Mariola, es paregués tant, gràcies a son mestre, als d'una de les nacions més cultes d'Europa.

El torn del tercer dijous li correspongué ja a la senyoreta Lina, la qual en homenatge a les inclinacions vernacles del senyor mestre, parlà de la poesia valenciana de la Renaixença, glossant les vides i obres cimeres de Teodor Llorente, Constantí Llombart, Víctor Iranzo, Wenceslau Querol, Almela i Vives, Miquel Duran de València i Carles Salvador; i llegí admirablement a l'auditori les més reeixides composicions d'aquest estol de bons poetes. A l'altre dijous parlà el vell senyor rector mossén Francesc Fenoll, qui també amb amenitat s'expressà sobre la tranquil·litat de consciència que produïx obrar bé; i explicà la vida del rei David, tan gran en sos fets heroics

com deplorable en ses caigudes tràgiques, i va acabar amb una exhortació a la pau d'esperit que és el benestar amb el proïsme i amb Déu.

I després, per aquest ordre, ocupà la humil càtedra el senyor alcalde, que parlà sobre la reforma agrària que en el segle XVIII intentà fer Jovellanos i la que per fi faria el govern de la República, si és que el deixaven els sangonosos atacs de tiris i troians, de dretes i esquerres, igualment intransigents i enverinats. Després li correspongué el lloc al senyor metge titular, qui parlà de la higiene en el camp i de la profilaxi de les malalties més freqüents allí. I després el senyor mestre de nou; i així foren succeint els dijous i, sempre hi havia oradors preparats i amb ganes de fer aquella gran obra de misericòrdia d'ensenyar el qui no sap, elevant el poble i elevant-se ells mateixos en el noble esforç d'alçar Espanya de la ja llarga postració del segle XIX.

Quant a les nits dels altres dies de la setmana, ¡que dolces i tranquil·les vetlades hivernals a l'escalfor de la llar sots l'ampla campana tragafums del mas! Per res del món els consentí la senyoreta Lina que ni per tan sols un dia li encenguessen la xemeneia anglesa del pis de dalt. Preferia conviure amb ells en l'ampla llar emblanquinada i oir les contaralles muntanyenques del vell pastor allí acollit, la conversa sempre afectuosa i anhelant de superar-se del noblot de Ramon, i els projectes del pare, si la situació econòmica ho consentia, d'accedir ja al casament de Maria Antònia, que tant de temps que li demanava son promés. Isidre del mas Nou, que tal era el nom i residència d'aquest, estava allí vora la seua núvia, assentats en sengles cadires d'espart i quelcom apartats del rogle general, encara que tot sovint intervinguessen en la conversa. En una d'aquestes vetlades hivernals els proposà Lina la instal·lació de la llum elèctrica en el mas i després també la d'un parallamps sobre la

teulada més alta de l'edifici. Ambdues coses havien estat fins llavors anhels ni tan sols proposats pels habitants del mas, per considerar-los del tot inassequibles per la quantia del seu import. Sota el domini de la senyoreta propietària foren venturoses realitats poc després de les festes de Nadal d'aquell any memorable.

A aquelles vetlades hivernals posava fi totes les nits l'arribada de Lluïset i Agnés de les classes nocturnes de l'escola, després de tocadetes de la nit. Llavors la tia Anna Maria treia el sopar del foc, Maria Antonieta parava taula escampolant les blanques tovalles, corresponent amb dissimulació les miradetes d'amor de son promés ja plantat per acomiadar-se. Lina ocupava son lloc d'honor a taula i els altres anaven seient en els seus. Els darrers a seure eren Agnés i Lluïset, que tot just vinguts de fora encara s'escalfaven les mans gelades sobre les flames o brases del caliu ben encés. I en santa pau i harmonia se sopava, es resaven les gràcies a Déu per la senyoreta Lina i després cadascú se n'anava a dormir amb la consciència tranquil·la, ço que dona sempre el deure acomplit.

X

Passat Nadal d'aquell any quedà concertada amb els pares d'Isidre del mas Nou la data de les noces per al dia de sant Josep de l'any entrant. El goig del jove promés fou gran perquè anava a ésser ja una realitat emportar-se l'eixerida Maria Antonieta a viure al seu mas Nou, heretat de veres formosa a una llegua del mas dels Arboços i a menys de mitja de la industriosa vila de Bocairent. Però la núvia tingué ses primeres llagrimetes pensant en la separació no sols de sa casa i família, sinó més encara d'aquella més companyona que

senyoreta o ama, que l'havia compenetrada amb la seua cristal·lina existència en aquells mesos darrers que acabaven de passar en la intimitat més pregona.

La febra dels preparatius nupcials anava creixent de dia en dia, i dues o tres vegades hagueren de desplaçar-se mare i filla a Alcoi, a comprar teles i coses de l'aixovar que cercaven afanyoses per aquelles ben abastides botigues del carrer de sant Llorenç. En una d'aquestes eixides volgué acompanyar-les Lina, i allà s'estigueren les tres, quatre o cinc dies en què per iniciativa de la jove senyoreta anaren a veure en el Teatre Calderon les sarsueles *Katiuska*, *La Dolorosa*, *Luisa Fernanda* i *La montería*, espectacles que mai no oblidarien ni la mare ni la filla masoveres, car eren espectacles que, malgrat ésser corrents llavors en Espanya, la gent del camp encara en vivia tan divorciada que era prou freqüent morir-se sense haver-los presenciats mai. També en aquell viatge li comprà Lina a la futura esposada el seu regal de noces: una magnífica màquina de cosir.

Malgrat els preparatius de l'esdeveniment, en el mas dels Arboços no es descuidaven les conferències del dijous i en el mes de febrer en tornà a donar una altra la senyoreta llicenciada sobre el tema llavors actualíssim del "sufragi universal en la dona espanyola", que una vegada més havia de votar en el famós 16 de febrer, en coalició els republicans amb els partits marxistes, cosa que portava molt disgustat l'alcalde, perquè veia en aquella barreja que a la República ja no li quedaven republicans. No estava el règim consolidat i ja volien anar tots molt més lluny. Es repetia el signe de 1873 en què les masses populars pujaven a cavall als governants.

I ja un dels dijous del mes de març, pròxim a clausurar el curs hivernal de les conferències, volgué provar les seues armes dialèctiques el nostre hereu, el noble Ramon, sempre

freturós per superar-se en els seus anhels de conrear son esperit. I demanà al senyor mestre que li cedira la càtedra per a desenvolupar son tema ben trist: “Les principals malalties dels ceps i la manera de previndre-les o evitar-les”. La novetat plagué molt a la seua mentora, la jove llicenciada, que aquella nit acudí sol·lícita a oir la dissertació de son novell company; i la seua estranyesa i admiració foren grans en oir que la feia en castellà, llengua en què s’expressà prou millor del que ella es pensava, ja que mai abans no li la sentira parlar. El jove li recordà els seus tres anys del servei militar a Segòvia i el fet que quasi bé tots els llibres en què havia estudiat el tema estaven escrits en castellà. La seua expressiva felicitació amb un cordialíssim estrenyiment de mans quan tots els concurrents aplaudien, li recompensà al minyó llaurador de tots els desvetlaments, estudis, anotacions i assaigs que havia fet sobre el tema exposat. I el freturós mestre en Rafael li donà l’alternativa, diguem-ne, per a contar amb ell en el curs proper, com a una persona més de les reeixides del poble, capaç d’exercir el magisteri sobre els seus paisans en aquelles saboroses i útils conferències.

XI

Un dia dels primers de març d’aquell any de prova de 1936, rebé Lina una lletra de València en el sobrescrit de la qual cregué endevinar una grafia amiga. En efecte, era d’una bona companyona d’estudis i excel·lent amiga: Margarida Vives, que li explicava com una altra bona amiga d’ambdues, Clàudia Ros Marí, havia estat diagnosticada pel metge per a recloure-la en un sanatori d’altura a causa d’una inquietant dolença pul-

monar. La família, alarmada, oferí al facultatiu la seua pròpia casa de camp en la serra de Mariola en lloc del sanatori, a la qual cosa aquell accedí en vista de la fama de salubritat que goja la nostra serralada i del lloc d'emplaçament del mas, entre Alfafara i Bocairent, a la respectable altura de mil metres sobre el nivell de la mar. I allí, en l'anomenada Casa Blava del terme d'Alfafara, estava la seua dolorida amiga des de feia un parell de setmanes. Margarideta li ho comunicava a Lina perquè li fera alguna visita que la pobra malalteta agrairia en l'ànima, i la nostra pubilla li agraià alamon la notícia perquè volia de veres la Clàudia.

Tot just retornà Ramon del camp, el cridà a part Lina i li demanà si coneixia la Casa Blava, en el terme d'Alfafara, i en contestar-li aquest afirmativament li explicà el contingut de la lletra rebuda i el seu desig de visitar l'amiga malalta.

—Moltíssimes vegades he anat jo, senyoreta, a jugar partides de birles en els seus encontorns —li explicà ell— i per a arribar allà es passaran molt bé les seues dues hores de caminar. Ara, que tenint el Noble —per l'àgil i bon cavall que en la quadra estava— que vosté muntava tan bé fa uns quants anys, i crec que no ho haurà oblidat, quan vosté mane pot acompanyar-la qualsevol d'esta casa; o jo mateix si ho deixa per a diada de festa.

—¡Magnífic, Ramon; doncs, tu m'acompanyaràs diumenge proper! —li retrucà ella espurnejant-li els ulls de goig—. Fa tant de temps que no he muntat que no aniria segura més que portant tu l'animal.

—¡Això rai! Muntar a cavall o en bicicleta és com nadar, que una vegada deprés és ja per a tota la vida. A més, que si quan el Noble era jove i inquiet vosté el pujava, millor ho farà ara que és dòcil i pausat, qualitats que donen els anys.

—¡Ai, Ramón! També jo era aleshores jove i inquieta com el Noble i ara... Si caigués a terra per les orelles com en certa

ocasió, no m'alçaria tan llesta de terra i no riuríem tots tan a gust com aquell dia.

Ramon recordà el contratemps i se n'anà cap a l'estable somrient.

XII

I quan arribà el diumenge, després d'oïr la missa primera en l'església conventual i del desdejuni junt al foc de l'ampla llar del mas, ensellà Ramon la noble bèstia i l'eixerida senyoreta, abillada amb vestit sastre de drap gris li pujà al damunt servint-se d'una cadira com a estrep, amb prou destresa com a amazona no del tot oblidada. Aquella caminada matinera per terres de guaret i turons boscosos de pins i carrasques que creuava el camí, fou delitosa per a ambdós. Travessaren la blanca Alfafara i mitja hora després veren de lluny les blavenques parets de la Casa Blava, ben vistoses a causa de son enlairament en el bell cim d'un suau alteró. Les onze marcava l'antic rellotge de peses del mas quan Lina botava del cavall davant l'entrada.

No pot dir-se el goig que la pobra Clàudia tingué quan es viu davant d'ella, l'amiga de la infància i entranyable companyona dels seus anys estudiantils. ¡I quin contrast! La malalta groga, primatxona, ullerosa i fatigada al més mínim esforç. La jove visitant plena en ses carns, colrada pel sol i la trotada del viatge, resistent com qualsevol altra camperola al més pregon esforç físic que mesos endavant no hagués pogut suportar. Les dues tindrien una edat parella i no s'atipaven de mirar-se i estretir-se de braços mútuament.

La malalta estava gitada sobre una hamaca de lona davant del mirador envidrat de la casa en el pis alt, en la galeria ape-

gada a son dormitori. Davant d'ella tenia una tauleta amb llibres i revistes i allí es quedà Lina, permetent-li a Ramon que se n'anàs amb els minyons del mitger, ja amics seus d'abans, a una partida de birles que se celebrava en una heretat allí propera, ja a les envistes de Bocairent. Així ho féu el jove acompanyant, excusant-se amb atenció amb la malalta, i ambdues companyones s'entregaren felicíssimes al col·loqui con-fraternal tant de temps desitjat.

—Xica, no et reconec —li deia la malalta admirada—. ¡D'aquella dels darrers dies de València a aquesta d'ara!... Quan allò del disgust del teu exnuvi tots creguérem que et mories. ¡Has estat valenta! T'has entregat al camp i ell t'ha fet nova. Però, escolta, eixe vot teu de camperola, ¿és perpetu?

—Quan una solució es troba profitosa, no veig per què canviar-la— li retrucà Lina amb serietat.

—¡Ah! ¡I ho dius tan seriosa! —exclamà l'altra—: ¿I no vindrà dia en què et trobaràs massa sola entre aquestes gents inferiors i entre aquestes soledats, com a mi em succeïx ja moltes estones?

—Cadascú és un món, amiga Clàudia —li retrucà la nostra jove amb afabilitat—. Jo em trobe tan a gust entre aquestes «gents inferiors» com tu dius, que veuré si puc convertir-me en una d'elles.

—¿Sense més lligams que el pur afecte que et puguen tindre aquestos pagesos?

—Amb eixos llaços o amb altres que em puga lligar.

—¡Ah, carai! Escolta, nena, això és el que m'interessa; a això anava jo —li insinuà la malalta intencionada—. Tu tens ací un secret. Lineta, ¿no me'l diràs a mi? ¿Un nou amor tal vegada?

—No tant, xiqueta —li retrucà Lina amb cara de goig que no podia amagar—. Sols una tendra amoreta... un poquet d'il·lusió per la meua part que no sé si serà mai corresposta.

–Xe, escolta, conta'm, confessa'm. Estic delerosa de saber.

–Hala, tafanera, escorcolladora; que bé t'ha vingut la meua visita per a esgarrar-me el vel del meu coret de novella page-sa. Però eres amiga meua dilecta i ara et descorreré el meu secret. Però secret, ¿eh?

–Descuida. Si fos a València no et respondria gaire; però ací... ¿i amb qui?

–Doncs, mira, xica; crec que m'estic enamorant de Ramon, aquest minyó que has vist que m'ha acompanyat fins ací.

–¿Del teu criat –li preguntà esglaiada la malalta–, del fill del teu mitger?

–Sí, com li vulgues dir –li contestà Lina–. Del jove agricultor que està al front dels treballs del meu mas.

–¡Xiqueta!... Et deixes dominar per una suggestió romàntica. És una corada que et passarà.

–Tal volta; però per ara eixe és el meu parer d'alamon de dies ja.

–Mira, nena; això té ací son punt de vista pràctic; ¿però has pensat el dia que et presentes en València amb eixe minyó davant les teues velles i selectes amistats?

–Allí precisament, en València, se m'encengué aquesta corada com tu li dius. Va ésser en una visita seua a ma casa. I em paregué la seua figura física i la seua homenia moral tan diferents de les pintes que veem per allí entre els que aspiren a la nostra amistat o afectes, que la seua presència em féu l'efecte d'una albada nova en la meua vida, recremada llavors per tot el que allí s'estila en «amors». D'aquest minyó sols tinc avui un afecte noble i sincer, un respecte fondo i delicat, però que jo no barataria per allò que en altre temps li deia mon amor. I cada moment n'estic més convençuda que amb ell seré perpètuament feliç en aquestes terres dels meus avantpassats més volguts.

–Ets formidable, xica. Déu sap com et desitge que encertes en els teus sentiments i aconseguisques ton generós i romàntic somni d'amor. Em tinc de fixar després molt bé en el teu Ramon i crec que ara el trobaré també tan... desitjable com tu.

–¡Que bona ets, Clàudia; i com et mereixes guarir i, trobar també l'home que impedisca el teu marciment!

–¡Déu proveirà, Lineta!

Prosseguien la seua conversa de velles enyorances les dues i al cap d'una estona les cridaren per a dinar, al mateix temps que s'oïen per de fora les veus del jovent que, Ramon entre ells, tornaven de la seua distracció més conreada.

XIII

El dinar fou esplèndid i de saborosos i nutritius queviures. La vella Felipa era una superba guisadora i l'olla que escumà del seu calder fou gustosament assaborida per tots els comensals. A Clàudia li amania diàriament un altre dinar, d'acord amb la minuta escrita pel metge per a cada dia de la setmana. I també a la nostra Lina volgué la bona dona guisar-li plat a part, però no li ho consentí la jove, que volia menjar, sobretot, de la mateixa cassola que tots els ben sanots companys de taula.

Durant l'àpat en l'ampla taula de blanques i gruixudes estovalles on seien deu persones i presidia el tio Gori, vell llaurador de calçó curt i mocador rotllat al cap. La jove Clàudia mirà molt i molt atentament el fornit Ramon, i cada vegada li trobava més motius de simpatia que li feien explicar-se molt bé la decisió de la seua amiga.

Molt tard acabaren de dinar. I allò i el fet que el cel es cobria de núvols i baixava amb allò la temperatura, li féu pensar a

Ramon que després de la llarga i saborosa conversa de sobre-taula amb totes aquelles bones gents que acaronaven amb consideració desusada la seua senyoreta malalta, no hi havia més a pensar que aparellar el dòcil cavall que en la quadra s'havia menjat ja son bon pinso i emprendre el camí de retorn a casa, sense les presses ja de si la nit se'ls tirava al damunt. Així li ho digué a la seua senyoreta i així també ho viu convenient Lina. Però, malgrat ésser aquest el propòsit... ¡estem bé! encara passaren quasi dues hores de xarrera entre aquelles dues inseparables amigues. I tingué de formalitzar-se un poc el jove camperol perquè la seua senyoreta Lina es decidira a donar l'abraç de comiat a la seua amiga de l'ànima.

Després de sonar les cinc de la vesprada eixien de la Casa Blava els dos jóvens, acomiadant-los amb afecte totes aquelles gents. Vulgues o no vulgues, la tia Felipa li havia posat en les mans a Lina el berenar que es negaren a menjar-se allí. I enrotllat en blanc paper de seda del molí de Banyeres, la jove li l'havia posat en la butxaca de la jaca de pana de Ramon. No volgué pujar a cavall Lina a la sortida de casa, perquè tenia ganes de caminar una estona; i així anaren, un al costat de l'altre, camí de son retorn portant darrere del ramal la noble bèstia.

El paisatge, en aquell capvespre ennuvolat, pareixia un altre que al dematí. Ella caminava amb desimboltura al compàs de son company i se'n sentia satisfeta. Però al cap d'un quart d'hora, les ensopegades amb les pedres del camí i el llarg dels passos del xicot començaren a dificultar-li la marxa, fins que tingué de demanar-li que la pujàs a la sella. A manca de millor estrep a l'altura que li era possible, perquè a la dels altres no arribava, Ramon li oferí entrellaçant junt al cavall les seues dues mans, on ella posà gustosament el peu, i recolzant-se sobre els muscles del baró saltà àgilment sobre el quiet animal.

Des de llavors son caminar fou quelcom més lleuger; però Déu volgué que no els fos gaire útil eixa pressa perquè els núvols començaren a soltar grosses gotes d'aigua que amb la seua continuïtat accelerada començaren a preocupar els nostres vianants.

—Ànim, senyoreta; alce's les vores de la jaqueta i caminem de pressa sens por a la pluja —volgué ell animar-la.

—Res no m'espanta —li retrucà ella somrient animosament i sacsejant la cabellera mullada—. Sols vaig sentint que els peus se'm gelen de portar-los immòbils i penjant.

—¡Que mal hem fet de no portar-nos una manta per a previndre aquesta contingència! —retrucà ell—. Però ja està, ànim i una altra vegada ho pensarem millor.

I continuava el llaurador a passos llargs que obligaren el cavall a anar a un mig trot.

La pluja continuava caent i espessant-se més i més. El fred es feia sentir a mesura que l'obscuritat avançava. I prompte la vista de la seua aimada senyoreta sobiranament remullada sota aquell ploviteig tan seguit començà de torbar l'ànim del minyó. La jaqueta gris tota mullada, com la seua abans estovada cabellera negra, ara tota cenyida sobre el bell rostre, li feren prendre al jove una altra decisió:

—Senyoreta Lina —li digué en un to de germanor protectora—, en aquest turó que ara pujarem hi havia, a la dreta, des de fa alguns anys, un bon aixopluc de carboners i llenyaters. Fa alguns anys que no tallen carrasques ni fan carbó per ací, però suponc que la cabanya no l'hauran desfeta perquè l'aprofiten els pastors i ramaders. Si vol vosté la podem buscar i esperar en ella que afluixe aquest rabiós devessall d'aigua.

—Bé, Ramon. ¿I em preguntes a mi si ho fem així? Jo no vull més que el que tu digues què deguem fer. Comença a entrar-me l'aigua a través de la jaqueta.

A aquestes paraules el llaurador, sense tornar a mirar-la ni respondre-li, es dreçà per entre unes mates de coscoll i argelagues saltant el camí. Als pocs segons se'ls aparegué el cercat aixopluc entre una cortina d'aigua i enmig d'un bosquet de pins i qualques avets; arribaren allí a pas forçat i penetraren davall son trespol amb un sospir de satisfacció:

—¡Gràcies a Déu! —exclamaren tots dos quasi alhora.

La cabanya era prou gran i hi pogué entrar la noble bèstia sens baixar de dalt l'amazona, abaixant son cos tot mullat sobre les crins de l'animal. Ja dins del cobert l'ajudà Ramon a descavalcar i es llevaren ambdós les jaquetes i les sacsejaren perquè soltaren llurs càrregues d'aigua. Lina quedà amb l'armilla de punt de llana verda sobre la camisa de piqué blanc. I com a la indecisa claredat que allí els arribava per la lluernia de sobre la porta veren alguns trossos de llenya a mitjan cremar i quelcom de fullaraca i trossos d'estaques velles, els encengué Ramon en confortable foguera que va ésser de gran plaer per als tres remullats éssers, puix fins el cavall va renillar joiós junt a la paret del fons de la cabanya.

—¿Què li pareix, senyoreta, el bé que ens farà aquest descans, almenys fins que afluixe la fúria de l'aigua? —i el jove penjava l'americana d'ella en una estaca que hi havia en la paret més propera al foc. Després posà la seua de pana en una altra no lluny tampoc de les flames.

—Admirable, Ramon. La providència ens ha valgut. Espere que així s'eixugaran bé les dues —li contestà ella. I afegí adonant-se que ocasions com aquella de forçada intimitat poques vegades se li presentarien—. El que tinc molt gelats són els peus, que si no em lleve les sabates no veig manera que em retornen.

—Ara els tindrà vosté calents —li contestà el minyó preparant-li un seient de fullaraca de pi—. Segua vosté ací —li

manà amb veu afectuosament autoritària, i ell s'assegué en terra també davant d'ella—. Ara deixe'm que li lleve les botines—. I deia i feia. Li llevà la primera i passant les mans per les flames del foc li fregà amb suavitat el gelat peu que al començ li pareixia bloc de gel. Després li descalçà l'altre, no sens que ella protestàs encara que complaguda de la mai no pensada delicadesa. I va fer el mateix. Al cap d'uns minuts d'aquell suau massatge de ses mans grans i calentes per damunt de la fina malla de les calces de seda humides al començ per la pluja, els peus anaren recobrant la temperatura de tot el cos i ella pogué calçar-se ses botines després d'haver-les eixugades també junt a la foguera.

—Ets admirable, Ramon —li digué agraïda amb ànim de forçar més la intimitat del moment—. Ací ens bloqueja la pluja en la més feréstega soledat. ¡Pareixem Pau i Virgínia!

—Sí. També he llegit jo algun tros d'eixe llibre que el té don Rafael —li retrucà ell—. I hi ha també estampes.

—Però Pau i Virgínia es volien... —afegí ella arraulint-se junt al foc i mirant-se'l amb atenció disposta a tot—. I nosaltres som dos indiferents.

Ell es posà quelcom seriós i es plantà tot seguit. I digué mirant-se-la amb atenció reconcentrada:

—Senyoreta Lina: estic pensant si no hauré estat jo un poc imprudent d'haver-li proposat cercar aquest aixopluc solitari. ¿Què diria la gent si saberen açò?

—¿Què vols que diguen, Ramon? Jo sé que tu no eres capaç d'una mala acció —i afegí amb tota la naturalitat que li fou possible—: Per això m'he confiat a tu. I encara que sé que eres tan home com el primer... i que jo no et desagrade com a dona...

—¡Senyoreta! —li trencà ell el dir alarmat—. Eixa darrera afirmació seua em pareix un poc atrevida i sens fonament. Almenys jo no crec haver-li donat motiu...

—Ets un xicon grandot, Ramon —el va interrompre ella jogassera—. Tu no m'has donat motiu, però jo el vaig prendre ja fa dies. Veuràs: ¿Te'n recordes el dia que vas vindre a ma casa, en València, el darrer viatge?

—Ja ho crec! —contestà ell sense eixir del dubte.

—Aquell capvespre, ja fosquet, quan eixires de ma casa ¿on anares?

—Doncs al cine Capitol, on em vaig tornar a encontrar amb vosté —quelcom dubtós i aporegat.

—No, no —li retrucà ella mirant-se'l fit a fit com qui ja està dispost a passar el seu Rubicó—. De casa meua eixires en direcció a l'Ajuntament, creuares per son costat i seguint la vorera te n'anares al vell barri de l'altra banda on s'hostatja la misèria i el vici.

—¡Senyoreta!... —s'atreví ell a dir posant-se vermell com un infant de dotze anys.

—Perdona'm, Ramon —afegí ella avançant son rostre embellit per les vives flames del foc—. El pecat de seguir-te fou meu. Avançares amb curiositat malsana per aquells estrets carrerons. Et parares en alguns moments canviant paraules amb aquelles dissortades xiques, a la porta dels seus foscs racons, però gràcies a Déu no arribares a enfonsar-te amb ninguna en el tarquim que vorejaves. ¡Com li ho demanava jo a Déu! ¡I m'escoltà! Llavors vaig avançar jo pel teu costat procurant interessar-te amb un moviment lent en la meua manera de caminar que potser et fera confondre'm amb alguna d'aquelles malaurades, i te'n vingueres darrere sens reconèixer-me. Creuaren per mon costat alguns subjectes que em galantejaren amb les grolleries del cas i del lloc i jo, tot sentint-me la cara encesa de vergonya, avançava per aquells indrets, bruts dominis del vici per mi mai no sospitats, perquè portava davant la teua innocent figura, a la qual jo seguia, pregunt-li a Déu, amb entristida lleialtat. Quan vaig notar que t'allunyaves

massa i podies perdre'm, em vaig parar en aquell cantó sota el fanal i llavors viu amb goig que tornaves a llençar-te devers mi, pel que jo també em posí a caminar. I en la foscúria d'aquells carrerons mal il·luminats em seguies sense conèixer-me. Seguies en mi una dona, el tipus de la qual t'agradava. I amb eixe pecaminós mitjà et vaig traure de nou al lluminós carrer de Sant Vicent, on ja volguí perdre't de vista perquè no m'identificasses. I moments després ens ajuntàrem joiosament en la porta del cine Capitol on vérem aquella pel·lícula inoblidable que ja abans t'havia recomanat.

Un silenci sols interromput pel sotragueig violent de la pluja que fora de la cabanya queia, seguí les darreres paraules de la jove. El feréstec minyó estava acabat, anorreat, per la valenta declaració de la seua adorable companyona. Baixà els ulls fins els peus d'ella, que poc abans acaronava escalfant-los amb les seues mans, i compregué que ara ja no ho faria tan tranquil. Quelcom de grandíós s'estava operant dins la seua ànima en haver-li despullat ella tan sencerament la seua.

—¡Senyoreta Lina, perdone'm! —pogué dir tan sols.

—Perdona'm tu el meu espionatge. La meua falta va ser més greu. Tu ets un home i no ignore que la naturalesa té les seues exigències. Jo sí que em vaig arriscar amb niciesa a quelcom de gravetat irreparable. Però Déu ens protegí els dos. Ara ja saps que jo sé el que tu no sabies fins aquest moment. No vull que mai més et poses en aqueix perill si és que altres vegades l'has sortejat i n'has eixit bé. Així que, fillet —i pronuncià aquest mot amb inexhaurible tendresa—, mentre s'escampa aquest ja feble plovideig podem menjar-nos el berenar que ens ha fet prendre la bona tia Felipa.

I dient açò es posà dreta, anà on penjava la jaca d'ell i tragué de la butxaca l'embolic de paper blanc que abans havia posat ella mateixa allí.

Ramon no acabava d'eixir de l'aclapament que li produïra el mai no sospitat relat. Restà uns moments ensopit. I quan volgué oferir-li la navaixeta per a tallar el pa de les llargues empanades, ja ella les tenia trencades amb els seus dits blancs i llargs, i li n'oferia un tros, el major, amb llonzetes de cuixot i xoriç allí emparedats.

—Perdona'm fillet —tornà a dir-li amb picardiosa mirada d'infantina jogassera; i tornà a seure junt a les brases molt propet d'ell—. Suppose que no tindràs aprensió de les meues mans.

I mentre li allargava el seu bocí amb gest d'agradívola familiaritat, el pobre minyó no resistí l'atreviment d'agafar-li la mà i estrényer-li-la silenciosament; silenci que acabà amb un perllongat bes en ella i un altre en el palmell quan notà que ella no tenia pressa ninguna a retirar-li-la.

El moment era encreuallat per a la vida dels dos. La revelació estava feta i la mútua satisfacció era tan gran i tan íntima, que foren ja molt poques les paraules que s'atreviren a creuar. Amb la més pregona felicitat es menjaren el berenar com una íntima comunió vora les brases del caliu que s'anaven esmortint en la foscúria, i davant de l'apaivagat remor de fora s'adonaren que la pluja havia acabat. Es llevà Ramon del sòl de terra, prengué a ella per les mans ajudant-la a alçar-se, i sols pogué dir-li aquestes paraules:

—¡Senyoreta, a casa!

—El que tu digues, Ramon, ara i sempre.

Docilitat més gojosa no l'havia experimentada mai la doctora i llicenciada, que amb enorme plaer s'emmanegava la jaqueta ja eixuta ajudada per ell. Es posà ell després son jaquetot de pana i tragué el cavall a l'exterior. Enmig de la humida fosca l'aixecà per la cintura fins a posar-la, com una nina sobre la ja eixuta sella del Noble. I portant-lo del ramal amb lentitud

i tacte arribaren al mas dels Arboços al cap d'una hora de caminar sota les gotes que les fulles dels arbres del camí, sacsejades pel vent, els soltaven damunt.

Quan arribaren davant la portalada tornà Ramon a despenjar-la de la sella prenent-la per la cintura, però amb tal complaença es lliurà ella entre els braços baronívols que Maria Antonieta, que aguaità al portal amb un llum en oir el renill del cavall, es quedà com qui veu visions davant la idíl·lica postura del seu germà i de la senyoreta ama de l'heretat, quasi esglaiada de satisfacció.

XIV

Arribà el dia de sant Josep. La vetla, a la nit tard, quedaren enlestits tots els preparatius i ja s'allotjaren en el mas alguns convidats, els de més llunyans domicilis, a les camperoles noces. Es féu el dia clar i prometia ésser un dels més serens i tebis en aquell ja primaverat ambient. Al toc de l'alba ja es trobava la gent en moviment i la senyoreta Lina, ajudada per Agnés, vestia la seua estimada Maria Antonieta per a les noces. Tot el món amb vestits de solemnitat, alguns molt típics i vistosos, dels antigament usats per aquestos muntanyesos de Mariola; i la majoria de tall modern, que agradaven molt més que aquells a la joventut modernitzada per les visions del cine, minyons i donzelles. La jove núvia estava formosíssima tota vestida de blanc amb abillament de crespó de seda i amb un tul sedós sobre la negra cabellera i un ram de tarongina enmig les mans. Al seu costat, i guapíssimes també amb les galtes ruboritzades per l'airet de la matinada, l'acompanyaven Lina i Agnés. Al poc temps arribà la comitiva del mas Nou amb el nuvi, amb vestit obscur de senzilla però de severa elegància,

rodejat de més de vint invitats, parents i benivolents d'ambdós sexes, tots amb muntures molt ben aparellades. Baixaren d'elles tots i ficaren les bèsties en els estables i al cap de poc eixia la nupcial comitiva cap a l'església parroquial del poble, que daurava son blanc campanaret els tebis besos d'aquell sol naixent. Formaren tots a peu més de vint-i-cinc parelles que encapçalaven les gentilíssimes dels nuvis i padrins, l'emoció dels quals els feia no percebre el fresquet ventijol de la matinalada que bufava valent per aquells camps de l'*Ageris augustus* dels romans. Com hem dit, amb els nuvis anaven els padrins, que eren un germà d'Isidre i la gentil senyoreta i ama del mas dels Arboços.

La cerimònia en l'església del poble resultà magnífica. La solemnitat molt exemplar i del cas. El vell sacerdot mossén Francesc Fenoll pronuncià als esposats una senzilla però molt tendra prèdica que féu soltar les llàgrimes als més fluixos de cor. I l'eixida de l'església i el retorn al mas fou ja sots l'admiració explosiva dels crits de joia i benaurança de tot el veïnat agresà, que ja començava a bollir pels empinats carronets en so de dia de festa.

El convit en el mas estava a punt. Dues llargues taules omplien l'ampla entrada i la llarga sala de la cuina, amb bancs improvisats on mancaven cadires. Hi havia huit minyones d'allò més boniques i complaents, encarregades de servir la taula. S'havien degollat tres borrecs i quinze animals de ploma entre gallines, pollastres i titots. I tres cuineres llogades sota la direcció de l'ama de casa, la freturosa tia Anna Maria, havien guisotejat mestrívolament els saborosos queviures que feien d'aquelles noccs una imitació de les molt cèlebres de Camatxo, tot i essent aquestes terres pobres i gelades d'alta muntanya i no de les fèrtils i cerealistes de la Manxa.

Es menjà i begué alamon per tots els concurrents. Brindis

i crits d'expansió els hi hagué per onsevulla; i de dolços, fruites en arrop i pastes d'oli —crispells, orelletes, bunyols d'ou i de vent— mullades amb sucre, corregeren per les taules amb tal profusió que no hi hagué bordegàs del poble que no acudira a llaminejar i tragués el seu bon esquit. Els licors fins i espirituosos donaren el to calent i joliu que requerix tota bona fartada i els cigars havans arribaren al seu moment a sadollar les ànsies dels més sibarites.

Acabat el banquet i fins l'hora de formar la comitiva nupcial que amb els aparellats animals tenia de marxar cap al mas Nou, portant la núvia al darrere del seu marit en vistosa gropa, i les dues o tres mules de tir amb l'aixovar darrere, es disposà que el quintet de músics de corda contractats a Cocentaina començara la seua actuació. Musiqueta fina i castissa de guitarres i bandúrries que als pocs minuts arrossegava al ball quasi bé tots els invitats. Com és natural i de consuetud en el país, els novençans obriren el ball amb una jota valenciana d'allò més castís en la serra de Mariola. La jove esposada que s'havia canviat el vestit blanc de la cerimònia per un altre ampul·lós de crespó taronja, estava formosíssima. I darrere d'aquell pas d'iniciació a la dansa, Isidre del mas Nou, el felix novençà, tragué a ballar la senyoreta Lina, com obligat honor pel seu padrinatge, la núvia fou treta pel padrí i germà de son marit, i després es generalitzà el ball per aquelles grans i emblanquinades sales del mas.

Com la cosa més natural del món, Ramon, l'hereu d'aquella casa, tragué a ballar després la seua gentilíssima ama, la senyoreta Lina. Ambdós es trobaren tan felixos l'un en braços de l'altre que anaren repetint els balls un darrere l'altre, sense encertar a separar-se per a repetir-los amb altres parelles. Al compàs de la delitosa musiqueta, els pareixia surar en un ambient de glòria immaterial i efímera. Ramon arrufà el front en

pensar-ho per si donava què parlar a la gent i ella hagué de dir-li amb deix d'amiga complaguda:

—¿Per què tan seriós la meua parella? ¿Què no li sé portar el pas?

—Oh, no, senyoreta. És que he tingut un malson que m'ha fet sofrir. Pensava que qualsevol dia podrien vindre de fora i emportar-se-la a vosté.

—¿A mi? ¿I qui se'm té d'emportar, a mi?

—¡Que sé jo!... El seu pare, el seu nuvi... —s'atreví el pobre minyó amb ganes d'aclarir son vell dubte.

—I a tu, Ramon, ¿no se t'ocorre res per a conjurar des d'ací eixe perill i impedir que em forcen a anar-me'n aquells que fa mig any no em recorden per a res?

I digué això amb un deix de dolç afecte tan enciser al mateix temps que d'enfervorida súplica, que el jove llaurador veient-la tan sobiranament bella i feble al mateix temps, com infantina que implora protecció, sense adonar-se'n, instintivament, l'estrenyí un poc més sobre el seu pit, sense deixar per açò el ritme del ball. I no tingué paraules noves que dir-li. El silenci li pareixia més eloqüent que res.

—Jo pensava —afegí ella en sentir-se protegida per aquell estrenyiment— que en recobrar mon cos la salut i el vigor que quan vinguí de València em faltaven... podria aspirar... que Ramon, el noble Ramon a qui jo deguí agradar quelcom una certa nit... es decidira a prendre'm com a esposa seua.

Aquestes darreres paraules foren la descàrrega elèctrica que produí tal commoció en l'ànima del baró dansant, que parà en sec son moviment perquè les cames li fluïxeraren.

—Senyoreta Lina —li retrucà tot tremolant animat per ella a recobrar el ritme de la dansa per a no ser observat pels altres—, mai no podria atrevir-me a somiar amb tal glòria; però ara sí que li dic que mentre vosté siga fadrina i necessite de mi, em

tindrà sempre al seu costat per viure o morir al seu servici.

—Per a viure, sí, per a morir, no, Ramon. Em digueres en València que estaves esperant que t'isquera la núvia, o quelcom així crec recordar. Doncs bé; ara tinc jo el gust d'eixir-te al pas i dir-te: ¿La somiaves molt millor que jo?

—Però vosté... ¡és la senyoreta Lina!

—I la senyoreta Lina... ¿no t'agrada? —i digué aquestes darreres paraules amb un to de neguit i pena, de pesar i no fingit defalliment, que l'eixerit i gallard llaurador no pogué contindre de dir-li amb vehemència les eternes paraules tan repetides per ell secretament des que li parlà en València:

—La vull, Lina, senyoreta meua; l'estime amb totes les forces de la meua ànima i del meu cor...

Un estremiment de llampant goig espurnejà en els ulls d'ella, i parant de ballar i agafant-lo per una de les seues mans se l'emportà a ròssec per entre la gentada devers l'escala que pujava a les habitacions de dalt. El minyó es deixava portar tot esglaiat i quan arribaren al replanell de la meitat del primer tram, l'ardida senyoreta es parà i tornant-se cap a la balladora concurrència exclamà:

—¡Senyors i senyores i amics tots! —i ho digué amb veu tan alta que fins els músics del quintet pararen de tocar, a més que la jove els imposà graciosament silenci—. Sols un moment d'interrupció per a pregar-vos que no esgoteu per ara les ganes de ballar i gaudir-vos de ferm, perquè acaben de veure's unes noves noces en aquesta casa per a les que esteu també invitats tots els que ara hi sou. Sí, amics meus: aquest minyó que veieu al meu costat, Ramon, el nostre hereu, acaba de demanar la meua mà... de pagesa d'aquest mas. I jo, que el conec com tots vosaltres des de sempre, li done ara mateix el sí, sense esperar a més consultes familiars; i em compromet davant tots vosaltres a ser la seua dona, la seua esposa, la seua muller, dins de dos

mesos, en el proper mes de maig. Si es presentàs alguna impedimenta de fora, ¿m'ajudàrieu a combatre-la?

—¡Sí! ¡Clar! ¡Visca la senyoreta! —clamaren cent veus enardides per aquella rara sorpresa. I començaren a aplaudir per totes parts i a llençar crits afectuosos per tots els racons. Els músics tornaren a fer sonar guitarres i bandúrries i les parelles tornaren a agafar-se jovials per a reprendre llur interrompuda dansa; mentre, la joliosa i atrevida senyoreta es tornava cap el seu corprés galant enmig de l'escala per a dir-li:

—Doncs, ¡que! ¿Creies que anava a dormir eternament sola en eixe llit, tan gran i tan gelat a l'hivern, que hi ha dalt? ¿Sóc menys dona que la teua Maria Antònia que ja té l'amoreta que li farà fecunda i dolça la seua vida?

I arrossegant-lo uns graons més per tal que no els veiessen de baix, li esclafí un bes en la boca.